het land van aalst

Tijdschrift van de geschiedkundige vereniging
HET LAND VAN AALST

JAARGANG XXXV - 1983 - NUMMER 6

De Noordstar en Boerhaave n.v.

de eerste vlaamse
Verzekeringsmaatschappij
gent 091-25 75 15

kulturele stichting NOORDSTARFONDS v.z.w.

EEN WEEFSEL MET SCHERING EN INSLAG: DE MAATSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING IN BELGIE TUSSEN HET EINDE VAN DE EERSTE WERELD-OORLOG EN DE JAREN ZEVENTIG.

door Dirk Podevijn

De ontwikkeling van de (V)KAJ-beweging in het Aalsterse en het Geraardsbergse is onvermijdelijk geallieerd met de economische, politieke, sociale en religieuze ontwikkelingen in het arrondissement tijdens de genoemde periode. Om het relatieve karakter van deze regionale, maatschappelijke ontwikkelingen niet uit het oog te verliezen, dienen deze op hun beurt in het nationale perspectief te worden beschouwd.

1. Het moeizame herstel, 1920-1930.

België kwam zwaar gehavend uit de Eerste Wereldoorlog. De economie had ernstige klappen gekregen hoewel de schade in iedere regio verschillend was: de Duitse bezetters hadden vele fabrieken ontmanteld, onze ondernemers hadden gedurende vier jaar niet geïnvesteerd en vele landbouwakkers, vooral in Vlaanderen, waren door soldaten "bewerkt" geworden. Toch bereikte de industriële produktie in 1920 reeds 80 % van het vooroorlogse peil. Dit was vooral het geval met de drie nationale sectoren: textiel, steenkool en metaal. Het economisch herstel ging samen met de sociale vooruitgang (cfr. infra), hand in hand, tot op zekere hoogte: het reeël B.N.P. steeg tussen 1920 en 1929 met 35 %, de industriële produktie steeg met 80 %, de buitenlandse handel groeide met 70 %. In 1929 was de werkloosheid gedaald tot één derde van het peil in 1921. De reële lonen stegen met één derde (1).

De andere zijde van het herstel was minder rooskleurig: tussen 1920 en 1929 verdubbelden de consumptieprijzen, de schuldenlast van de staat steeg in een weerzinwekkend tempo en er was de confrontatie tussen het ingekrompen goederenaanbod en de toegenomen hoeveelheid chartaal geld. Deze financieel-economische spanningen tekenden zich vooral af tijdens de

(1) H. DAEMS, J. DE GADT, R. DONCKELS, D. VAN DEN BULCKE en K. VERAGHTERT, *De Belgische industrie, een profielbeeld,* p. 27-29.

christendemocratische-socialistische regering Poullet-Vandervelde (17 juni 1925 - 8 mei 1926) (2).

Drastische regeringsmaatregelen konden niet uitblijven wilden de gezagsdragers de economische toestand verbeteren. Op 25 oktober 1926 werd de operatie Francqui uitgevoerd waarbij de Belgische frank officieel gestabiliseerd werd op 175 fr. voor 1 £, nauwelijks één zevende van de vooroorlogse waarde (3). Door deze ingreep werd het economisch leven, tijdelijk, opnieuw aangezwengeld. De overheidsinterventie nam toe door het uitvoeren van grote openbare werken, de belastingsdruk verminderde. Toch was het herstel gebeurd in een atmosfeer van kredietinflatie zodat de sociale gevolgen ervan weinig gunstig waren (4).

Bij het begin van de jaren twintig was er sociale agitatie die veroorzaakt werd door de werkloosheid, de hoge prijzen en de lage lonen. In 1921 waren de vruchten van de herstelde economie nog niet voor de kleine werknemer. Toch werd in deze periode begonnen met de uitbouw van de sociale wetgeving: in 1921 werd de wet op de 48-urenweek ingesteld, die een loonsvermindering tot gevolg had en in 1924 werd een verplicht pensioensysteem ingevoerd. Door het algemeen enkelvoudig stemrecht verwierven de arbeiders inspraak in het beleid. De syndicaten werden machtiger door de oprichting van de paritaire comité's. Er was een tendens tot aaneensluiting in eigen rangen en een ideologische heroriëntering. De christelijk geïnspireerde organisaties werden hierin geholpen door de actie van de katholieke kerk (5).

De kerk was zich bewust geworden van de sociale noden in de maatschappij zodat zij ondermeer langs de katholieke actie meer aandacht besteedde aan de sociale kwestie, de massa en minder aan het individu. Het katholieke verenigingsleven organiseerde zich beter dan voorheen en het confessionele christendom werd versterkt waardoor de confessionele verdeeldheid tussen kerk en maatschappij in stand werd gehouden (6). In deze periode ontstond een hausse in de kerkelijke participatie. Van Laarhoven

(2) H. VAN DER WEE en K. VERAGHTERT, *De economie van 1914 tot 1944,* in *Twintig Eeuwen Vlaanderen,* p. 198.
(3) H. DAEMS, J. DE GADT, R. DONCKELS, D. VAN DE BULCKE en K. VERAGHTERT, *op. cit.,* p. 30.
(4) B.S. CHLEPNER, *Cent ans d'histoire sociale en Belgique,* p. 325.
(5) F. UYTTERHAEGEN, *De sociale effecten van oorlog en crisis,* in *De industrie in België, twee eeuwen ontwikkeling;* 1780-1980, p. 200.
(6) J. VAN LAARHOVEN, *De kerk van 1770 tot 1970,* p. 329.

wijst er echter op dat "deze massale trendverhoging, meer individueel dan collectief was, veeleer een realisering van de oude wijsheid dat nood leert bidden, dan een bewustwording van samen te moeten reageren op noodsituaties en crises" (7).

De kerk richtte zich vooral naar de arbeidersklasse en naar de jeugd (8). In de encycliek over de christelijke opvoeding "Divini illius magistri" van 1929 werd het jeugdwerk als een taak van de kerk gezien. De kerk kreeg hierdoor een ruim werkterrein aangeboden (9). J. Cardijn zou er dankbaar gebruik van maken.

2. Tussen hoop en wanhoop, 1930-1940.

Bijzondere problemen, zoals verzuiling en massificatie, ontstonden door de opkomst en vooral de organisatie van linkse en rechtse ideologieën. Hun aantrekkingskracht op de massa was niet gering. Deze massificatie werd door Ortega Y. Gasset beschreven in zijn *Opstand der horden* een concept dat reeds in 1895 werd uiteengezet in het werk van Gustave Le Bon *La psychologie des foules* (10). De groeiende verzuiling tussen links en rechts vergrootte bij de katholieken vooral de afkeer van het communisme. Voor de kerk werd het communisme de grote vijand, de verlokking werd de goede orde van autoritaire machtssystemenen zoals fascisme, falangisme en nationaal socialisme (11).

(7) *Ibidem,* p. 322.

(8) Tijdens het Cardijn-colloquium dat doorging in Leuven en in Louvain-la-Neuve op 18 en 19 november 1982 drukte Mgr. G. Thils, wanneer hij het over de historische betekenis van Cardijn had, deze nieuwe oriëntering van de kerk als volgt uit: "Depuis ± 1920 et les débuts de l'Action Catholique: tous les laïcs - personnes et communautés - sont appelés officiellement à assurer leur tâche propre dans la mission apostolique de l'Eglise. (...). Ce progrès, qui en est à ses débuts encore, peut-être considéré comme définitif, car il accompagne une mutation humaine progressive et irréversible:
a) l'enseignement est obligatoire pour tous et, avec lui, la volonté subséquente de participer, de décider, d'exercer de responsabilités, etc,;
b) l'avènement d'une société plus soucieuse en principe des droits humain, avec son expression dans les constitutions et pactes de 1948, 1966. Ce sont les mêmes personnes qui sont citoyens d'un Etat et membres d'une Eglise".
G. THILS, *Le laicat dans l'Eglise et le monde: aspects théologiques,* in *Cardijn, un homme un mouvement, een mens een beweging,* p. 81-82.

(9) J. VAN LAARHOVEN, *op. cit.,* p. 334.

(10) A. DE AGUIRRE, *Zijn, leven en werken van José Ortega Y Gasset.* Ortega Y Gasset was een Madrileens filosoof die leefde van 1883 tot 1955. Hij was een vertegenwoordiger van het existentialisme. Zijn denken balde hij samen in de uitspraak Yo soy yo y mi circunstancia (ik ben ik en mijn omstadigheid).

(11) R. AUBERT, *Organisation et caractère des mouvements de jeunesse catholiques en Belgique,* in *Racolla di saggi di Luc. Osbat. e. Fr. Piva,* p. 299.

De ideologische mogelijkheden van jeugdbewegingen en jeugdorganisaties bleken pas goed toen linkse en rechtse systemen gebruik gingen maken van de wervelende krachten en de propagandistische technieken van het opvoedingsspel. Rechtse zowel als linkse dictaturen wilden hun macht uitbreiden en gaven aanleiding tot een hernieuwde bezinning op de kerk-staat verhouding. Deze dictaturen vonden een voedingsbodem in het defaitisme en in een verlamde sociale actie tijdens de crisisjaren die volgden op de beurscrash van 1929 (12).

Na de beurscrash van 1929 kregen we in België regeringen in het teken van de economische crisis. De kapitalistische landen kwamen voor steeds grotere moeilijkheden te staan en bleken onmachtig om deze op te lossen. Omdat de sociale voorzieningen ontoereikend waren stelde het sociaal probleem zich steeds scherper en de regering vond er slechts moeizaam een oplossing voor. In drie jaar tijd liep de werklozensteun op van 40 miljoen in 1930 naar 1,5 miljard in 1933. Vanaf 1931 steeg de staatstussenkomst in de economie. De sociale onrust onder de arbeiders werd aangewakkerd toen de patroons een loonsvermindering voorstelden om de kosten van de produktie te drukken en de export te bevorderen. Stilaan werd de regering zich bewust dat ingrijpende maatregelen onvermijdelijk waren doch de politici waren verdeeld over de saneringsplannen.

Toch slaagde de regering de Broqueville erin om van 1932 tot 1934 door volmachten een deflatiepolitiek te voeren, een crisisbelasting in te stellen, de lonen in te krimpen, openbare werken te laten uitvoeren en de wet op de banken uit te vaardigen (13). Het werkloosheidscijfer bleef aanvankelijk oplopen. Nagenoeg 40 % van de actieve bevolking was geheel of gedeeltelijk werkloos (14). In de regering Theunis ontvouwde De Man zijn plan van de arbeid. Enerzijds wilde De Man aan de staat de instrumenten geven om de economie aan te zwengelen en anderzijds verzette De Man zich tegen het etatisme (15).

In "Quadragesimo Anno" pleitte de paus voor een nieuwe

(12) J. VAN LAARHOVEN, *op. cit.*, p. 331-332.
(13) Th. LUYKX, *Politieke geschiedenis van België*, p. 341.
(14) H. DAEMS, J. DE GADT, R. DONCKELS, D. VAN DEN BULCKE en K. VERAGHTERT, *op. cit.*, p. 34.
(15) E.H. KOSSMANN, *De lage landen 1780-1940, Anderhalve eeuw Nederland en België*, p. 474-475.

sociale en economische ordening met zowel private als collectieve eigendom en met een bevredigende verstandhouding tussen kapitaal en arbeid, die elk hun aandeel van de voortgebrachte rijkdommen mochten opeisen. De nieuwe sociale orde moest tot stand komen door de bedrijfsorganisatie. De encycliek veroordeelde het nieuwe financieel kapitalisme, dat het ondernemingskapitalisme verving, maar verwierp evenzeer een mogelijk "katholieksocialisme". De arbeidersklasse moest worden gedeproletariseerd, ondermeer door toekenning van een rechtvaardig loon (16).

Tijdens de economische crisis van 1932-1935 genoten meerdere jonge arbeiders geen enkele vergoeding. Cardijn riep zijn verantwoordelijken op na te gaan hoe de K.A.J. aan die nieuwe noden kon beantwoorden. Er groeiden nieuwe diensten in de beweging. In juni 1935 ging een internationale delegatie van honderd kajotters uit verschillende landen van Europa, bij het internationaal arbeidsbureau in Genève een petitie afgeven om afdoende maatregelen tegen de werkloosheid te eisen en positieve inspanningen voor de waardigheid en gezondheid van de jonge arbeiders voor te stellen (17).

De tijdelijke financieel-economische heropleving onder Van Zeeland werd overschaduwd door de wantoestanden in de politieke wereld (18). Er ontstonden crisisjaren in het Belgische parlementair regime, ze werden ondermeer gekenmerkt door de ontevredenheid van het kiezerscorps. Dezelfde ontevreden massa lag aan de basis van de stakingen in 1936. Als oplossing voor de stakingsbeweging werden aan de arbeiders belangrijke sociale voordelen toegekend. In juni 1936 kwam op initiatief van Van Zeeland de eerste nationale arbeidsconferentie tot stand waar de patroonsorganisaties en de arbeiderssyndicaten tot een oplossing trachtten te komen.

1. *op sociaal vlak* werd de veertig urenweek, het betaald verlof van zes dagen per jaar, de heraanpassing van de lonen, de kinderbijslagen en de verplichte verzekering tegen ziekte en invaliditeit bereikt.
2. *op economisch en financieel gebied* kwam er een controle op

(16) V. ROMPUY, P. DE GRAUWE, T. PEETERS, K. TAVERNIER, H. VAN DER WEE en P. VAN ROMPUY, *Inleiding tot de economie,* p. 522.
(17) Papieren A.C.W.A., *Korte historiek van de K.A.J.,* p. 9. (5.8.).
(18) Th. LUYKX, *op. cit.,* p. 350.

de wapenindustrie, de electriciteitsvoorziening, de verzekeringsmaatschappijen en de kredieturen.

3. *op politiek vlak* werden maatregelen getroffen die moesten leiden tot stabilisatie van de uitvoerende macht en een verbetering van de parlementaire werkzaamheden (19).

In België bleef de politieke scheppingskracht van de confessionele partijen beperkt, het was geen tijd van creatie maar van stabilisatie en organisatie. Buiten België nam de internationale spanning toe en mondde uit in de Tweede Wereldoorlog (20).

3. Onder Duitse overheersing, 1940-1944.

In september 1939 brak in Europa de Tweede Wereldoorlog uit. Gedurende de eerste maanden van 1940 zou de Belgische industrie profijt halen uit de oorlogssituatie (21).

Op 10 mei 1940 werd België door Duitsland aangevallen. Op 28 mei werd de strijd gestaakt en de overgave van het Belgisch leger ondertekend. Het productieapparaat was volledig operationeel gebleven. Nu ontstond het probleem van de collaboratie. De overgang naar een oorlogseconomie verliep vrij soepel. De uitvoerende macht verbleef gedeeltelijk in ballingschap in Londen en hun gewilde afwezigheid werd niet alleen door de koning maar vooral door de secretarissen-generaal aangevuld die, als hoofd van de verschillende departementen, hun post mochten behouden (22). Niet enkel het bestuursapparaat maar ook de Belgische economie werd in de nieuwe sociaal-economische ordening ingeschakeld. Vele arbeiders moesten in binnen- of buitenland werken in dienst van de bezetter. De verordeningen uitgevaardigd door de bezetter, raakten niet enkel de economische, sociale en politieke toestand van het land, ook de katholieke actiegroepen waren aan deze verordeningen onderworpen.

De actiemogelijkheden van de katholieke groeperingen werden door de Duitse overheid sterk beperkt. De geestelijkheid stond voor de moeilijke opdracht het evangelie ter verkondigen in oor-

(19) *Ibidem*, p. 364.
(20) B.S. CHLEPNER, *op. cit.*, p. 241.
(21) K. VERAGHTERT, *De industriële ontwikkeling*, in *De industrie in België, Twee eeuwen ontwikkeling, 1780-1980*, p. 184.
(22) M. VAN DEN WIJNGAERT, *Het beleid van het comité van de secretarissen-generaal in België tijdens de Duitse bezetting 1940-1944.*

logstijd. Door de oorlogsomstandigheden werden vele katholieke groeperingen verplicht meer acties te voeren binnen de eigen kern zodat de interne werking en structuur werd versterkt. Dit gold ook voor K.A.J. en V.K.A.J. (23).

De beweging paste zich vrij vlug aan de nieuwe situatie aan en onder allerlei benamingen organiseerde ze een reeks diensten ter bescherming en tot verdere opvoeding van de jonge arbeiders. Waar ze kon hielp ze tegen de verplichte arbeidsdienst in Duitsland. Meerdere groepen werden er klandestien gesticht (24).

4. De aanloop naar de golden sixties, 1945-1960.

De Belgische economie, vooral de Waalse, ontving financiële hulp van het Marshall plan en evolueerde op een gunstige wijze. Omstreeks het midden van 1948 werd het productiepeil van 1938 gehaald, de meeste beperkingen en reglementeringen werden opgeheven. De jaren vijftig vormden een decennium van eerder trage groei (25). Het economisch leven onderging de gevolgen van de prijsstijgingen op de wereldmarkt, wat de koopkracht van de kleine man in het gedrang bracht. In september 1951 eisten A.C.V. en A.B.V.V. een ruimer aandeel in de economische welvaart, een eis die op lange termijn verwezenlijkt zou worden (26).

Was de vooroorlogse politiek vooral gericht op de relatief hoge arbeidskosten, op de pendel van de arbeidskrachten naar de industrie en de administratieve centra en op de bevordering van de op steenkool gevestigde zware nijverheid in Wallonië dan was er na de Tweede Wereldoorlog door de toegenomen concurrentie en loonlast behoefte aan activiteiten met een hogere toegevoegde waarde per arbeidseenheid, concentratie van de productie en een hogere scholingsgraad van de arbeidskrachten. Toch lag het groeiritme van de Belgische industriële productie aanzienlijk lager dan in de andere Europese landen. Onze industrie zocht haar plaats in het breder geworden Europees economisch kader (27).

Op het einde van de jaren vijftig veroorzaakte de technologi-

(23) J. VAN LAARHOVEN, *op. cit.*, p. 321-322.
(24) Papieren A.C.W.A., *Korte historiek van de K.A.J.*, p. 12. (5.8.).
(25) H. DAEMS, J. DE GADT, R. DONCKELS, D. VAN DEN BULCKE en K. VERAGHTERT, *op. cit.*, p. 473.
(26) Th. LUYKX, *op. cit.*, p. 473.
(27) H. DAEMS, J. DE GADT, R. DONCKELS, D. VAN DEN BULCKE en K. VERAGHTERT, *op. cit.*, p. 39.

sche vooruitgang de technologische werkloosheid die vooral Vlaanderen trof. (28). Er ontstonden sociale spanningen. Deze sociaal-economische problemen werden op politiek en syndicaal vlak aangepakt door de sociale partners — de werknemers- en de werkgeversorganisaties — en de politici die de beslissingen achteraf bekrachtigden en hielpen realiseren.

Op economisch vlak werd op 18 juli 1959 de economische expansiewetgeving uitgevaardigd die voorbereid werd in 1953 en in 1956 met de wet Rey (29).

De sociale wetgeving had sinds de Tweede Wereldoorlog een lange weg afgelegd. Op 28 december 1944 werd de besluitwet op de maatschappelijke zekerheid gesloten, deze was tijdens de oorlog voorbereid geworden in het sociaal pact. Door deze wet werden werkgever en werknemer verplicht om voortaan bijdragen te storten voor: de ouderdomspensioenen, de steun bij ziekte en invaliditeit, de werkloosheidsvergoeding en het betaald verlof (30).

De kerk had door de Tweede Wereldoorlog op vele plaatsen zware klappen gekregen: er waren materiële en personele verliezen zowel in als buiten Europa. Het kerkelijk leven werd beïnvloed en bepaald door twee maatschappelijke aspecten: de secularisatiegolf en het existentiële denken. Vele christenen wilden de geloofs- en gezagsvragen meer concreet benaderen: een meer pragmatische opvatting in de sociale context van de christelijke moraal. Deze brachten verschuivingen teweeg die in feite samenhingen met het evoluerende denken in de veranderende wereld. Met deze nieuwe denktrant ontwikkelde zich de secularisering van het openbare leven. Gezien de omvang, de impact en de betekenis van het probleem werd het vooral tijdens de jaren vijftig en zestig bestudeerd. Het dagelijkse leven was sterk geprofaniseerd en de constante religieuze onderstroom was niet meer te herkennen. De duidelijkste religieuze symptomen hiervan waren de teruggang van het dagelijks persoonlijk gebed en de toenemende overheersing van een algemeen burgerlijke maatschappelijke ethiek. Het aandeel van de toegenomen communicatiemiddelen en welvaart in deze evolutie was niet gering. Deze gaven aan de christelijke caritas een interna-

(28) V. VAN ROMPUY, *De economie van eind 1944 tot heden,* in *Twintig eeuwen Vlaanderen,* p. 215.
(29) Th. LUYKX, *op. cit.,* p. 495.
(30) *Ibidem,* p. 459.

tionaal karakter en nieuwe impulsen die tot ver buiten de onmiddellijke omgeving uitstraalden (31). Laat mij hiervan twee voorbeelden geven.

Tijdens de jaren vijftig vertrokken verscheidene kajotters en kajotsters naar de missiegebieden om er "de blijde boodschap" te verkondigen en pater Werenfried van Straaten organiseerde, met hulp van de kajotters en kajotsters, Oostpriesterhulp. Alhoewel deze initatiatieven het universeel karakter van het christendom bevestigden werd na de Tweede Wereldoorlog de kerk vooral verweten zich niet voldoende te hebben ingezet voor de moderne wereldproblemen (32).

5. De gouden jaren zestig.

Door de expansiewetgeving stimuleerde de Belgische overheid de economie en werd een stap gezet in de richting van de "golden sixties". Terzelfdertijd genoot onze exportgerichte industrie van de economische hoogconjunctuur en profiteerde deze van de marktverruiming die in 1958 door de E.E.G. gerealiseerd werd. De structurele omschakeling, vooral van de Vlaamse industrie, betekende een stap in de richting van de economische integratie tussen de verschillende West-Europese landen (33). Wat impliceerde deze structurele omschakeling voor Vlaanderen? Welke waren de oorzaken en de gevolgen?

Door de maritimisering van de economie werd Vlaanderen, omwille van zijn gunstige geografische ligging, nog attractiever voor nieuwe binnen- en buitenlandse investeerders. Vlaanderen beschikte over drie belangrijke havens: Antwerpen, Gent en Zee-

(31) J. VAN LAARHOVEN, *op. cit.*, p. 350 en 372.
Tijdens het Cardijn-colloquium (cfr. supra) behandelde A. Tihon de planetaire dimensie van de politieke, economische en sociale visie van Cardijn na de Tweede Wereldoorlog.
"C'est surtout au plan mondial que la pensée de Cardijn va s'amplifier après la guerre. Les problèmes du monde et de la JOC internationale deviennent sa préoccupation essentielle. J'ai souligné en commençant l'importance de son voyage en Amérique en 1946 ou en Asie en 1952, au moment où La Géopolitique de la faim de Josué de Castro est publié en français et où Alfred Sauvy "invente" l'expression le Tiers monde".
A. TIHON, *Agir dans la société, vision politique, économique et sociale de Cardijn (1942-1967)*, in *Cardijn, un homme un mouvement, een mens een beweging*, p. 200.

(32) J. VAN LAARHOVEN, *op. cit.*, p. 382.

(33) V. VAN ROMPUY, *De economie van eind 1944 tot heden, in Twintig eeuwen Vlaanderen*, p. 219.

brugge. Vele buitenlandse firma's voelden zich door deze factoren aangesproken. In 1968 werkten in Vlaanderen 23 % van de werknemers in buitenlandse bedrijven. Door deze ontwikkeling werd de Vlaamse industriële structuur versterkt en gediversifiëerd, der speerpuntsectoren ("Flanderns Technology") werden uitgebreid, de eigen bedrijven werden afhankelijk van buitenlandse beslissingen, de werkloosheid werd teruggedrongen, de onverantwoorde pendelarbeid droogde op en er kwam "werk in eigen streek" (34).

De travaillistische regering Lefèvre-Spaak (25 april 1961 - 24 mei 1965) voerde, onder druk van de syndicaten, een progressieve sociale politiek waarvan de arbeiders de grootste vruchten plukten. De daaropvolgende C.V.P.-P.V.V. coalitie P. Vanden Boeynants - W. de Clercq (19 maart 1966 - 7 februari 1968) voerde een politiek van sociale vooruitgang: er werden nieuwe pensioenwetten uitgevaardigd, een hulpplan ter bestrijding van de ellende bij de minst bedeelden, een verhoging van de werkloosheidsvergoeding met 10 %, een verhoging van de kinderbijslagen, een vermeerdering van de studiebeurzen, er kwam een sociaal statuut voor zelfstandigen en de gezondheidszorg werd verder uitgebouwd (35). Toch was er in deze periode van materiële hoogconjunctuur sociale ontevredenheid.

Op 23 december 1965, nadat de regering de sluiting van zes deficitaire mijnen in Wallonië en Zwartberg had aangekondigd, begonnen in Limburg de eerste betogingen. In 1968 was er opnieuw sociale onrust in Limburg omdat de arbeiders van Ford-Genk de gelijkschakeling eisten van hun loon met dat van hun Antwerpse collega's. Inzake de sociale programmatie werd in het nationaal comité voor economische expansie door de regering en de sociale partners een interprofessionele overeenkomst ondertekend waarin ze ondermeer een vermindering van de arbeidsduur en tien betaalde feestdagen per jaar waarborgden (36).

Het probleem van de sociale rechtvaardigheid werd behandeld in de encycliek "Mater et Magistra" (1961) die in 1962 werd aangevuld door de encycliek "Pacem in Terris". Hierin werd een oproep gedaan om de verschillen tussen kapitaal en arbeid, tussen

(34) H. DAEMS, J. DE GADT, R. DONCKELS, D. VAN DEN BULCKE en K. VERAGHTERT, *op. cit.*, p. 43-45.
(35) Th. LUYKX, *op. cit.*, p. 513, 537 en 542.
(36) *Ibidem*, p. 576.

de rurale wereld en de stedelijke wereld, tussen ontwikkelde landen en ontwikkelingslanden teniet te doen. De encycliek besprak ook de relatie tussen privé en publieke sector, de ondernemingsstructuren, de rol van de vakbond en de internationale samenwerking. Deze mundialisering van het christendom werd voortgezet in de encycliek "Populorem Progressio". Integrale collectivisering werd afgewezen als zijnde indruisend tegen de fundamentele mensenrechten. De paus deed in de encycliek een oproep tot solidariteit met de economisch zwakken. Hulp aan ontwikkelingslanden o.m. door de oprichting van een wereldfonds uit defensie-uitgaven en eerlijke handelsrelaties tussen geïndustrialiseerde- en ontwikkelingslanden - met stabiele grondstoffenprijzen en steun aan opkomende industrieën - waren noodzakelijk. Deze encyclieken behandelden, in hoofdzaak de socio-economische wereldproblematiek vanuit christelijk standpunt (37).

De problematiek van de kerk in de wereld van vandaag werd behandeld in de encycliek "Gaudium et Spes" (1965). In de ontwikkeling van de verhouding tussen kerk en wereld kreeg de reële confrontatie met niet-christelijke godsdiensten een voorname rol toebedeeld (hindoeïsme, boedhisme). Deze beïnvloedde op haar beurt de beginnende heropleving van individuele meditatie en groepsgebed vooral bij de jongeren en dwars door kerken en confessies heen. Gedreven door deze honger naar het religieuze ontstond er een bezinning op het wezenlijke in het christendom. Deze trant bleek in het succes van auteurs als Bonhoeffer, Robinson en Teilhard de Chardin in de grote belangstelling voor de wereldraad en Vaticanum II. Met Vaticanum II waaide er een nieuwe wind in de kerk waardoor deze nieuwe klemtonen in de geloofsverkondiging legde (38).

Als bijzondere zielzorgmethodes voor deze recente periode noemde Jan van Laarhoven de nieuwe parochieretraite in plaats van de oude volksmissie, de intensievere pastorale begeleiding van het jeugdwerk waarbij meer aandacht werd besteed aan de niet-georganiseerde jeugd (39). Naarmate de jaren zestig vorderden oefende de jeugd steeds meer kritiek uit op het establishment en

(37) V. VAN ROMPUY, P. DE GRAUWE, T. PEETERS, K. TAVERNIER, M. VAN DER WEE en P. VAN ROMPUY, *op. cit.*, p. 522-523.
(38) J. VAN LAARHOVEN, *op cit.*, p. 350, 358 en 367.
(39) W. LEIRMAN en L. VANDEMEULEBROECKE, *De situatie van het jeugdwerk in Vlaanderen anno 1980*, in *Vormingswerk en vormingswetenschap*, p. 140.

wees ze de kapitalistische maatschappijstructuur van de hand. Een duidelijke exponent hiervan was de sociale bewustwording in de studentenkringen in Leuven rond 1966-1968 (40). De jeugd verzette zich tegen elk autoritair samenlevingspatroon. Dit verzet ging gepaard met een uitnodiging aan de kerk om juist hier voorop te gaan en het evangelie van de wijsheid te laten klinken in een verdoofde en van zichzelf vervreemde wereld. De kerk moest met dit contestatieverschijnsel leren leven en een standpunt innemen in zaken waarbij zij betrokken was. Enerzijds werd de kerk verweten dat ze door haar positie 'het' systeem in stand hield, anderzijds werd gesteld dat de kerk vanuit haar positie verandering kon brengen in de corrupte welvaartmaatschappij (41).

6. Een model.

Vertrekkend vanuit de voorafgaande feitelijke gegevens werd een model opgebouwd dat gebaseerd is op vier maatschappelijke krachten: de economische, de sociale, de politieke en de godsdienstige dimensie. Het model wil *op een vereenvoudigde wijze* een beeld ophangen van de evolutie van deze vier dimensies in de maatschappij. Laten we de ontwikkeling en werking van dit model van naderbij beschouwen.

Het ontwikkelingsschema is een vierkant waarvan iedere zijde één van de vier maatschappelijke krachten vertegenwoordigt. Doordat deze vier variabelen deel uitmaken van het ontwikkelingsschema zijn ze aan elkaar gerelateerd. Zowel synchroon (gelijktijdig) als diachroon (door de tijd heen).

De economische en politieke dimensie zijn schering en inslag in het ganse weefsel. Er wordt geen uitspraak gedaan over de prioriteit of causaliteit tussen deze dimensies, niet zozeer omdat het niet doenlijk zou zijn, maar vooral omdat het mijns inziens een schijnprobleem is: ze hebben elkaar nodig om zichzelf te zijn, ze zijn elkaars functie.

Tussen de horizontale en de verticale as kan een vergaande wisselwerking worden afgelezen. De ontwikkeling in beide assen, de horizontale en de verticale as, wordt beschreven door de diagonaal die de tijd-as voorstelt. Deze tijd-as tekent ons de relatie tus-

(40) L. VOS, *Terugblik op roerige jaren, De Leuvense studentenbeweging sinds de jaren zestig,* in *Onze Alma Mater,* jg. 32 (1978) n° 4, p. 223-242.
(41) J. VAN LAARHOVEN, *op. cit.,* p. 397.

sen de economische, politieke, sociale en religieuze polen. Het middelpunt van de tijd-as is een belangrijk keerpunt voor iedere pool, want op dat moment wordt de binnen elke pool werkzame dialectiek duidelijk voorgesteld. Wanneer we het bijgevoegde ontwikkelingsschema bekijken stellen we vast dat op de economische pool de klemtoon van een neo-klassiek economisch beleid wordt verlegd naar een regionaal georiënteerd economisch beleid, op de politieke pool wordt de klemtoon van een onmondig interventiebeleid verlegd naar een politiek stabiel interventiebeleid, op de sociologische pool is er een evolutie van een periode waarin weinig sociale wetten werden uitgevaardigd naar een periode waarin veel sociale wetten werden uitgevaardigd, op de religieuze pool zien wij een evolutie van interventie naar non-interventie.

Er is niet enkel een dialectiek aanwezig binnen elke pool, maar het model openbaart terzelfdertijd de dialectiek tussen de economische en de sociale dimensie enerzijds en anderzijds de dialectiek tussen de politieke en de religieuze dimensie. De ganse ontwikkeling is in vele momenten beschrijfbaar door de interventie van beide assen op de diagonaal die functie is van die assen.

Samenvattend, voor wat de werking en de ontwikkeling van het model betreft, kan worden gesteld dat er een dialectiek is tussen de verticale en de horizontale as, tussen de beide polen van elke as en deze dialectiek vertakt zich verder tot in het hart van deze polen zelf. (42)

(42) Het concept en de vorm van dit model werden ontleend aan B.F. van Vlierden. B.F. VAN VLIERDEN, *Trends in de recente Nederlandse roman,* p. 14.

Het ontwikkelingsschema

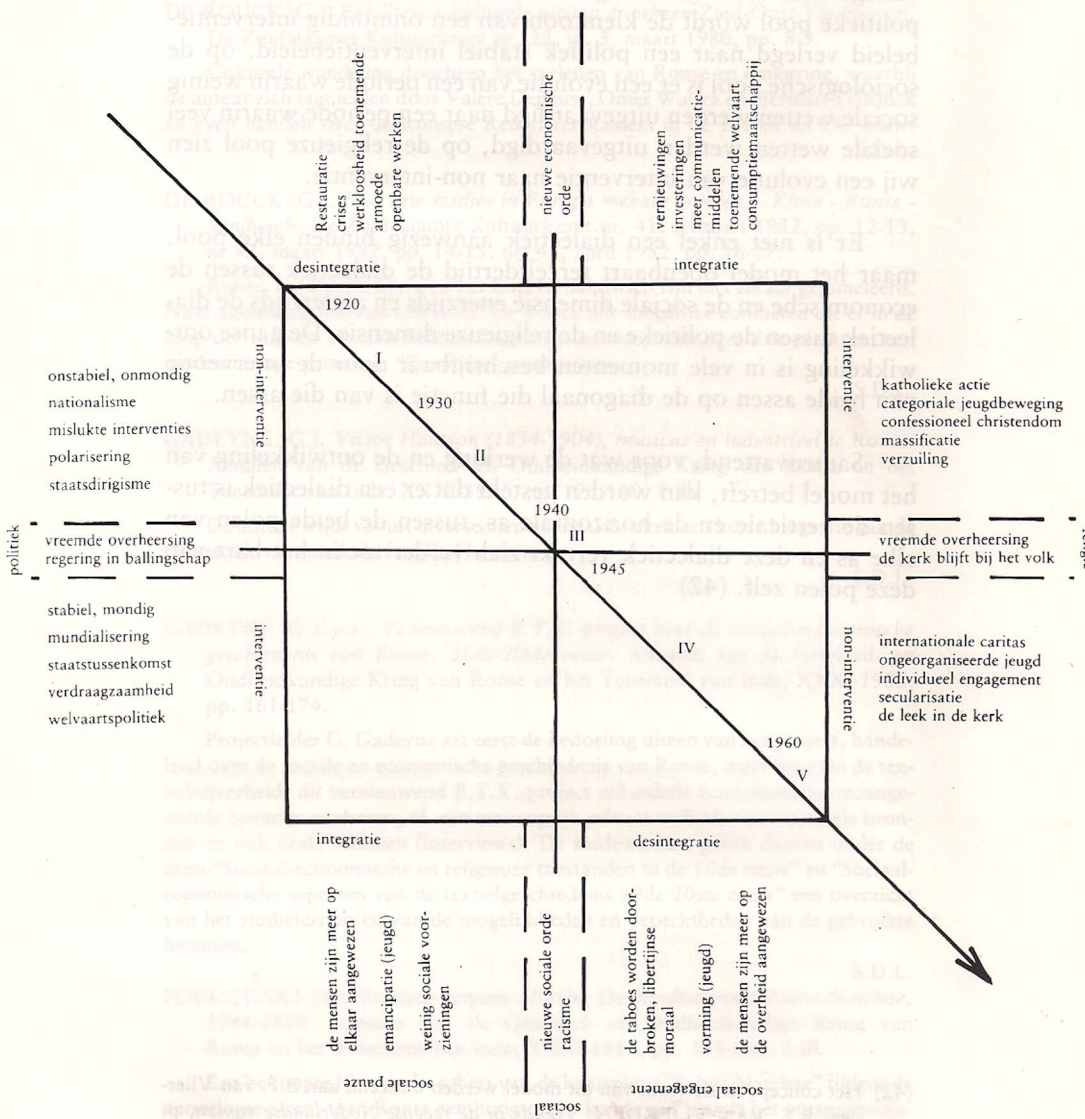

SELECTIEVE BIBLIOGRAFIE.

1. Archivalia.

Papieren Algemeen Christelijk Werkersverbond Aalst (A.C.W.A.), (V.)K.A.J., 5.8.

2. Literatuur.

AUBERT, R. *Organisation et caractère des mouvements de jeunesse catholiques en Belgique.* In *Racolla di saggi di Luciano Osbat e Francesco Piva.* Rome, 1972.

Cardijn, un homme un mouvement, een mens een beweging. Leuven, 1983.

CHLEPNER, B.S. *Cent ans d'histoire sociale en Belgique.* Brussel, 1972.

DAEMS, H. DE GADT, J. DONCKELS, R. VAN DEN BULCKE, D. en VERAGHTERT, K. *De Belgische industrie. Een profielbeeld.* Amsterdam, Antwerpen, 1981.

DE AGUIRRE, A. *Zijn, leven en authenticiteit van José Ortega Y Gasset.* Onuitgeg. Lic. verh. Filos. KUL Leuven, 1982.

KOSSMANN, E.H. *Geschiedenis der lage landen 1780-1940. Anderhalve eeuw Nederland en België.* Amsterdam, Brussel, 1979.

LEIRMAN, W. en VANDEMEULEBROUCKE, L. *Vormingswerk en vormingswetenschap. Dl. I. Achtergrondsvragen en uitgangspunten.* z.p., z.d.

LUYKX, Th. *Politieke geschiedenis van België.* Amsterdam, Brussel, 1978.

UYTTERHAEGEN, Fr. *De sociale effecten van oorlog en crisis.* In *De industrie in België. Twee eeuwen ontwikkeling, 1780-1980.* z.p., z.d.

VAN DEN WIJNGAERT, M. *Het beleid van het comité van de secretarissen-generaal tijdens de Duitse bezetting 1940-1944.* Brussel, 1975.

VAN DER WEE, H. en VERAGTERT, K. *De economie van 1814 tot 1914.* In *XX Eeuwen Vlaanderen.* Dl. VIII, (1978), p. 123-212.

VAN LAARHOVEN, J. *De kerk van 1770 tot 1970.* Nijmegen, 1974.

VAN ROMPUY, V. *De economie van 1944 tot heden.* In *XX Eeuwen Vlaanderen.* Dl. VIII. (1978), p. 213-214.

VAN ROMPUY, V. DE GRAUWE, P. PEETERS, T. TAVERNIER, K. VAN DER WEE, H. en VAN ROMPUY, P. *Inleiding tot de economie.* (Leuven), 1979.

VAN VLIERDEN, B.F. *Trends in de recente Nederlandse roman.* (UFSAL-cursus, 1979-'80).

VERAGHTERT, K. *De industriële ontwikkeling.* In *De industrie in België. Twee eeuwen ontwikkeling, 1780-1980.* z.p., z.d.

VOS, L. *Terugblik op roerige jaren. De Leuvense studentenbeweging sinds de jaren zestig.* In *Onze Alma Mater.* jg. 32 (1978), nr. 4, p. 223-242.

PIETER DAENS NODIGT ZIJN VRIEND, JAN CALLEBAUT, UIT TOT EEN BEZOEK AAN DE PATERS BENEDICTIJNEN TE DENDERMONDE.

door G. Van Bockstaele

Aalst, 25 december 1869 (1)

Goede vrienden,

Door dit briefje laat ik weten,
Aan Sophieken (2) en aan Jean (3),
Aan Mina (4) en 'k ben 't vergeten,
Hoe 'k de twee andre noemen kan (5)
Dat nu maandag die gaat komen,
's Morgens om een uur of acht
naar Dendermonde zullen stoomen (6),
op 't machien vol vuur en kracht,
om daar in die verre streken,
Deftig en met veel fatsoen,
de goede Paters (7) te gaan spreken,
Gelijk brave lieden doen.
Jan, (8), begint u dus te sporen,
Maak u weerdig tot de reis,
Zonder u al wel te stooren,
Aan wat hagel, sneeuw of ijs.
Doch viel de regen dan bij plassen,
(Iets wat God ons van bewaar?)
Was 't een weer om bij te jassen
'K zeg het bondig, kort en klaar,
Dan zonder ons in iets te kwellen
Zonder spijt of zonder leed,
Zouden wij de reis uitstellen,
Al waren we al half gereed.
Zoo dus, Jan (8) 'k herhaal het jongen,
Kom maandag den steenweg af,
Zonder vieze of kromme sprongen
Want er staat boet op en straf!

En dat heb ik neer geschreven,
Met mijn inkt en mijn pen
En mijn licht stond er neven,
Vermits ik geen nacht uil ben,

En mag dat u niet verwonderen,
Opdat gij weet van wie dat komt,
Zet ik flink mijn naam eronder
Zeg, Sophieken (2), is dit niet gegrond.

P. Daens (9)

De konvooi vertrekt ten 8 uren 15; dus
Jan komt wat vroeger.

Tot maandag, de E.P. Overste (10) weet
van mijn komst.

(Grimbergen, privébezit)

(1) Deze luchtige, in verzen geschreven brief richtte Pieter Daens aan de familie Callebaut, die in de Boechoutstraat te Hekelgem woonde, op een ogenblik dat zowel te Hekelgem (Affligem) als te Aalst belangrijke gebeurtenissen op til zijn.
Immers, de overgebleven monniken van de in 1797 afgeschafte benedictijnerabdij van Affligem hadden zich wel veertig jaar later in het oude Capucijnenklooster van Dendermonde gevestigd maar onderzochten toch regelmatig de mogelijkheid om naar Affligem terug te keren. Dit kreeg konkrete gestalte toen abt J. Vael in 1868 het oude Bisschoppenhuis te Affligem aankocht en er in september 1868 een eerste mis opdroeg. Men mag zeggen dat het kloosterleven te Affligem definitief herbegon in juni 1870 toen men er het noviciaat oprichtte.
De brief van P. Daens moet dus gesitueerd worden midden deze drukke periode van onderhandelingen tussen Dendermonde en Affligem. De inwoners van Hekelgem, waaronder de familie Callebaut, keken dan ook met veel belangstelling uit naar de heroprichting van hún abdij.
Anderzijds is die periode ook een kentering bij Pieter Daens. Was hij reeds een tijd lid van de Aalsterse flamingantische Davidsgenootschap, dan zal hij vanaf 1868 er voorzitter van worden. Toen ook werkte hij reeds mee aan de in 1859 opgerichtte krant "Het Land van Aelst", waar hij historische verhalen in schreef en waarvan hij sinds december 1870 hoofdredacteur en drukker van werd. Pieter Daens schrijft dus die brief in een nog eerder kommerloze tijd, die met de overname van "Het Land van Aelst" zal verdwijnen, maar waarbij hij niettemin de tijd vindt om de jonge abdij van Affligem te steunen. (Zie: L. WILS, Het Daensisme, de opstand van het Zuidvlaamse platteland, Leuven, 1969, p. 17-19 en W. VERLEYEN, Negen eeuwen Affligem 1083 - 1983, 1983, p. 62 en 67).

(2) Josephina De Rijck. Zij werd in 1799 te Hekelgem geboren en huwde er met Franciscus Callebaut eveneens te Hekelgem geboren in 1788 en schoenmaker van beroep. Hij overleed er in 1842, terwijl zijn vrouw in 1887 stierf.
Zij hadden vier kinderen: Peeter-Joannes, Augustinus, Joannes-Benedictus en Philomena.

(3) Joannes Peeter Callebaut, zoon van Franciscus en Josephina De Rijck (Hekelgem, 1832-1899). Hij was een autodidact, die 's winters de jeugd van Hekelgem onderricht gaf en bij diverse feestelijke gelegenheden jaarschriften maakte. Hij was een "rijmelaar van beroep". Vandaar wellicht ook deze brief

in versvorm. Bij testament maakte hij al zijn boeken aan de abdij van Affligem over. Hieruit blijkt dus duidelijk zijn grote bewondering voor de nieuwe abdij.

(4) Philomena Callebaut, dochter van Franciscus en Josephina De Rijck (Hekelgem, 1839-1920). Zij was gehuwd met Felix Ghyssens.

(5) Deze waren: Joannes Benedictus Callebaut (Hekelgem, 1836-1908) en Augustinus Callebaut (Hekelgem, 1834-1902), en landbouwers (hopboeren) van beroep. Zonen van Franciscus en Josephina De Rijck.

(6) Hiermee bedoelde men de intussen opgebroken spoorlijn van Aalst naar Dendermonde. Deze werd in 1853 aangelegd.

(7) Het onderhoud dat Pieter Daens en Jean (Joannes Callebaut) met de paters hadden moet wellicht in verband staan met de heroprichting van de nieuwe abdij te Affligem, waarmee overigens beide steeds goed bevriend geweest zijn.

(8) Joannes-Benedictus Callebaut, zie noot 3.

(9) Pieter Daens (Aalst, 1842-1918). Uitgever van de kranten "Het Land van Aelst" en de "Werkman", journalist, medestichter van de Daensistische partij "De Christene Volkspartij" en volksvertegenwoordiger 1904-1908.
(Zie over de relatie van Pieter Daens met de abdij van Affligem meer: W. Verleyen, Negen eeuwen Affligem, 1983, p. 67 en 68).

(10) De toenmalige abt van Dendermonde was Jozef Vael (Moerbeke-Waas, 1823 - Dendermonde 1888). In 1868 tot abt verkozen, was hij vooral de bezieler van de stichting van Affligem. (W. Verleyen, o.c., p. 61-62).

DE FAMILIE MASSEMEN

door Dr. LEYNEN

In *de Middelaar* n° 198, 1978, p. 408, verscheen een studie van Mej. Gladys GUYOT die helderheid brengt in de oorsprong van het aloude Brabants-Vlaams geslacht WOLVERTEM-ZOTTEGEM en die de geschiedenis van enkele illustere leden van die familie behandelt. Ook wordt aangeduid hoe de Zottegem's zich in verschillende takken of zijtakken splitsen, waarvan er één naar de heren van Massemen leidt. Maar van deze stam worden slechts enkele algemene trekken gegeven. Het weze ons dan toegestaan precies die Massemen-tak nader te belichten en aldus de zeer verdienstelijke bijdrage van Mej. Guyot aan te vullen, meer bepaald wat de genealogie betreft.

Welbekende auteurs uit de 17e eeuw zoals Ch. Butkens, A. Miraeus en J.B. Houwaert hebben aan deze genealogie gewerkt. De ene leverde enkele gegevens meer dan de andere, maar zij verschillen ook soms naar inhoud, wat dan de vraag van hun betrouwbaarheid doet stellen. (1)

Daarom hebben wij getracht hun Massemen-stambomen te controleren, bij te werken of recht te zetten. Dit kon met de hulp van een onuitgegeven dokument (2) "Mémoires de la Maison de Masmines, cy-devant requeilies par Cornille Gaeillaert, Héraut d'Armes", klein register van 29 folio's eigenhandig geschreven en ondertekend door Gaillaert zelf. Het verzamelt talrijke excerpten uit oorkonden en authentieke bescheiden, grafschriften, obiits enz. met betrekking tot het geslacht Massemen.

MASSEMEN (Masmines) ligt in het aloude graafschap Aalst. De plaats wordt voor het eerst historisch vermeld in charters van de XIe eeuw (3).

(1) C. BUTKENS, Tableaux généalogiques manuscrits, in Kon. Biblioth. hs. n° 1671, f° 68.
C. BUTKENS, Supplément aux Trophées du Duché de Brabant, II, addenda bl. V en IX.
A. MIRAEUS, Genealogia Gentilium Dynastarum & Principium de Masmines, in Opera Diplomatica, II, bl. 1357 à 1361.
J.B. HOUWAERT, Généalogies, in Kon. Bibl. hs n° 6503, f° 377 (beginnend 13e eeuw maar onvolledig) en n° 6606, f° 186 (beginnend 14e eeuw doch erg foutief).

(2) ARA, Brussel - Fonds Famille de Lalaing n° 1993.
Over Cornille Gaillaert cfr. Biographie Nationale, VII, bl. 427-429.

(3) Al. DE VLAMINCK, Stad en Heerlijkheid Dendermonde, 5° dl. bl. 86.

De heerlijkheid, afhangend van het Leenhof van Dendermonde, hoorde in de XI-XIIe eeuwen toe aan het geslacht Massemen, naar de naam van de plaats, ging over naar de Zottegem's waarvan een tak, zojuist vermeld, de stamnaam Massemen of Masmines opnieuw invoerde en vereeuwigde.

Als wapen droeg het geslacht van azuur met klimmende leeuw van goud, gekroond, getongd en gewapend van zilver.

Een citaat uit Gaillaert vermeldt dat Hélin van Massemen in 1189 met de graaf van Vlaanderen, Filips van Elzas, naar het Heilig Land toog in de kruistocht van Keizer Frederik Roobaard (Barbarossa).

In de XIVe eeuw telt men verschillende Massemen's tussen de prominenten van de Vlaamse adel.

Gerard van Massemen steunt, in 1313, de graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Nevers, in zijn strijd tegen de koning van Frankrijk.

Jacob van Massemen is in 1328 schepen te Gent.
Toen einde 1339, de graaf van Vlaanderen en zijn goede steden bondgenootschap sloten met hertog Jan III van Brabant en zijn steden, werd het verdrag bezegeld met "les sceaulx des deulx Princes et de plusieurs grans Barons et Seigneurs de Flandre et de Brabant assçavoir Simon de Mirabello, Gérard sire de Resseghem et de Lens, Jehan de Masmines... chevaliers... Gérard de Masmines, escuyers...". (4)

Tijdens de dramatische verzoening tuusen Filips de Stoute en de Gentenaren, op 17 december 1385, waren er tegenwoordig: Gerard van Ressegem, heer van Basserode en Filips van Massemen, heer van Eke en Hundelgem, groot-baljuw van Dendermonde, raad van Lodewijk van Male, met zijn broeder Jan, heer van Axel (5).

Dezelfde Filips werd met boodschappen gelast door zijn vorst, o.m. te Mechelen in 1367 om er de waren en goederen van

(4) Chroniques de Flandre, uitg. J.J. de Smet, IV, bl. 422.
(5) Ibid. bl. 311.

Engelse handelaars in beslag te nemen (6); nog in 1371 als lid van de delegaties die voor het vredesverdrag onderhandelden met de koning van Engeland; en nog in de delegatie van de stad Gent bij de koning van Frankrijk op 21 oogst 1389 (7).

Langs vrouwelijke lijn zijn Massemen's natuurlijke afstammelingen van de graven van Vlaanderen, zoals verder aangehaald. Daarenboven waren zij allen aanverwanten of stamgenoten van de oudste en machtige feodale families Béthune, Diksmuide, Nevele, Maldegem, Gavere, Leeuwergem, Gistel, Vilain, e.d.

De Massemen's zijn ook strijdlustige lieden geweest. Zij namen deel aan kruistochten. Gerard van Massemen staat op de rol der wapenlieden van de graaf van Vlaanderen, op het einde van de XIIe eeuw (8). Kroniekschrijvers vermelden een ridder van Massemen als deelnemer aan de Guldensporenslag onder de banier van de graaf van Vlaanderen (9).

Zo ook stijdt Jan van Massemen te Bäsweiler (1371) met Jan van Namen; hij werd er gevangen genomen en tegen losgeld vrijgelaten (10).

De kronijken van Froissart en De Meyer huldigen meermaals Massemen's wapenfeiten, o.m. tijdens de belegering en de strijd om Dendermonde (1379), waar Filips van Massemen ter hulp snelt van Lodewijk van Male door Witte Kaproenen omringd; en nog tijdens de bezetting van Ename (11).

Massemen's hadden soms brutale gedragingen: de inwoners van Merchtem hebben duchtig geklaagd tegen de bedreigingen van Gillis van Massemen toen het Groot Enkwest van 1389 werd geleid op bevel van de hertogin van Brabant (12).

Erger, Jan van Massemen, heer van Laarne, en zijn broeder Gijsbrecht, heer van Hollebeke, pleegden moord op Guillaume

(6) Arch. Départ. Nord, Lille-Chambre des Comptes B-1400.
(7) W. PREVENIER, Handelingen van de Leden en Staten van Vlaanderen - Excerpten uit de Rekeningen.
(8) G. de LIEDEKERKE, Histoire de la Maison de Gavre et de Liedekerke, I, bl. 157.
(9) E. DE SEYN, Diction. Hist. & Géogr. Communes belges, v° Massemen.
(10) J. TH. de RAADT, sceaux et armoires des Pays-Bas, blz. 433.
(11) Oeuvres de FROISSART, IX, bl. 201, 224, 229, 353.
(12) J. BOLSEE, La Grande Enquête de 1389 en Brabant.

d'Oisy, heer van Zandbergen. Zij sloten vrede op 21 oogst 1390 met de weduwe, vóór de schepenen van Gent, in tegenwoordigheid van Jean de Barlemont, voogd van de wezen Henri en Gérard d'Oisy, en een schaar van familieleden uit de twee kampen (13).

Valt nog te vermelden dat Massemen's openlijk in hevige strijd waren met het machtig patriciërs geslacht Pipenpoy uit Brussel. Ongeveer 1391 werden Daniël van Massemen en Filips van Massemen vermoord door Hendrik Pipenpoy. Hier ook kwam verzoening en vrede tussen de twee families door toedoen van de hoogst geplaatste scheidsrechter: Filips de Stoute, hertog van Boergondië en graaf van Vlaanderen, en dit wel op persoonlijk aandringen van hertoging Joanna van Brabant (14).

Vermelden we nog Robrecht van Massemen, zoon van Walrave, bij de belegering van Meluny, tot ridder geslagen door Filips de Goede, die hem bijzondere genegen was en hem bij de oprichting van het Gulden Vlies tot de eerste 24 ridders van deze Orde aanstelde (15). Robrecht sneuvelde een jaar later (1430) in de slag van Bouvignes tegen de Luikenaars.

De familie Massemen was wel gegoed binnen de stad Gent; o.m. de "Massemine steen", bij St. Baafs, en een ander steen op Kalanderberg waren haar eigendom.

Vanaf de XIVe eeuw staan de Massemen's stevig ingeplant in de Landen van Dendermonde en Aalst.

Cornille Gaillaert, in zijn "Mémoires" (f° 27), somt de heerlijkheden op door het geslacht gehouden: "Die van Massemen hebben gheweest heeren van Massemen, van Axelo, van Larne,

(13) Hs Gaillaert f° 7. Andere comparanten waren: Filips, heer van Massemen, ridder, Gerard van Steenhuyse, heer van Zwevegem, ridder, Jan van Massemen, heer van Kalken, ridder, Filips en Walrave van Massemen, Sohier van den Kerckhove, ridder, Lancelot en Jean de Barlemont, Arnold van den Damme, Jan van Outer, kastelein van Ieper, heer van Outer en Welden (oom van de weduwe van het slachtoffer).
Over het geslacht d'Oisy, cfr. P. LEYNEN, het Testament van Margriet van Oisy, in Eigen Schoon & de Brab. 1966, n° 11-12.

(14) A. WAUTERS, Histoire des Environs de Bruxelles, II, bl. 101.
P. LEYNEN, in Eigen Schoon & de Brab. 1980.

(15) Robrecht bekleedt de 18e plaats in deze eerste reeks. Zijn vermoedelijk portret prijkte in de Tentoonstelling van het Gulden Vlies te Brugge in 1962. Catalogus bl. 96-97.

van Calckene, van Somerghem, van Morslede, van Hemelverdeghem, van Ste Mariënlierde, van Uutberghen, van Overmere, van Paric, van Ecke, van Wasseghem, van Beerleghem, van Basserode, van Hollebeke, van Belle, van Hasselt, van Dendrebelle, van Herderschem, Ubrenghien, van Huundelghem, van Westrem, van Leeuwerghem, van Hÿldene, van Oudenhove".

Daartoe voegen wij nog de heerlijkheid Lichtervelde in Wetteren en de voogdij van Serskamp en Wichelen en noteren wij dat "Gerardus, dominus de Mamines, miles" in 1312 in de lijst voorkomt van de leenmannen van Jan III, hertog van Brabant (16).

Het overgroot gedeelte van deze feodale rechten en domeinen werden verworven niet door gunst van de vorst maar door welberekende huwelijken met rijk gegoede (liefst enige) dochters van edelen bloede.

Over de plaatsen waarover Massemen's heersten, hun geschiedenis en hun feodale opvolgingen raadplege men de Geschiedenis van de Gemeenten der Provincie Oost-Vlaanderen, door Fr. de POTTER en J. BROECKAERT, momumentaal werk waaraan volgende gegevens zijn ontleend in verband met de bezittingen van de Massemen's.

MASSEMEN, ressorterend van het graafschap Aalst, ging van de primitieve heren over naar de Zottegem's door het huwelijk van Gerard van Zottegem, heer van Ressegem, met Beatrijs erfvrouwe van Massemen, dochter van Dirik van Massemen, waarvan citaat in 1150-52. Beatrijs is weduwe in 1200 en, samen met haar zonen Gijsbrecht en Gerard, sticht zij alsdan te Massemen een godshuis voor arme reizigers. Op deze liefdadige fundatie volgde dan het gasthuis te Mechelen, vermeld in de studie van Mej. GUYOT.

De oudste, Gijsbrecht (reeds † 1238) huwde Mathilde de Bethune en ontving vervolgens de heerlijkheid, die na hem overgaat naar Robrecht, zijn tweede zoon.

Bij het afsterven van Robrecht zonder nakomelingschap kwam Massemen door testamentaire wilsbeschikking van 1271 in bezit van zijn jongere broeder Gijsbrecht.

(16) L. GALESLOOT, Le Livre des Feudataires de Jean III, bl. 56.

Op deze volgt dan, in de vroege XIVe eeuw, zijn zoon Gerard, echtgenoot van Elisabeth van Maldegem.

Vervolgens gaat de heerlijkheid regelmatig, van vader op zoon, over naar Gerard, man van Margareta van Axel, naar Gerard, man van Catherina van Maldegem, naar Walrave, in de echt met Margareta de Maerschalck in eerste en met Jacoba van Gistel in tweede huwelijk, en dan, in de XVe eeuw, naar Robrecht van Massemen, ridder van het Gulden Vlies.

Vroeg in de XIIIe eeuw, is RESSEGEM, net als Massemen, in handen van Gerard van Zottegem, die dit domein ook overmaakt aan zijn zoon Gijsbrecht. Toen, uit de nalatenschap van deze, Massemen eerst naar Robrecht, dan naar Gijsbrecht, zijn zonen, overging, erfde de oudste, Gerard, de heerlijkheid Ressegem.

Zijn twee zonen, Gerard en Gijsbrecht, hebben, na de dood van hun vader, het bezit van Ressegem geweldig betwist. Niemand minder dan de gravin van Vlaanderen, Margareta van Konstantinopel, kwam tussen beiden om de zaak te arbitreren, Door haar vonnis van 17 mei 1276 werd Ressegem aan Gerard toegewezen.

Uit het huwelijk van deze heer van Ressegem met Oda van Kruiningen is Gerard geboren. Deze had voor echtgenote Alix van Gavere, dochter en erfgename van Filips van Liedekerke - Breda († 1326) en na hem vrouwe van Liedekerke en Breda (17).

Dit echtpaar Gerard-Alix had als enige dochter Joanna, die van haar ouders én Ressegem én Liedekerke ontving en bij haar huwelijk met Arnold van Gavere, een verre verwant, het als bruidschat inbracht. Bij het overlijden van Joanna (1405) erfde haar zoon Arnold haar bezit van Ressegem.

De heerlijkheid KALKEN, oorspronkelijk bij de goederen van het Huis van Dendermonde, vindt men gedeeltelijk als bezit van Robert de Béthune, een afstammeling uit deze stam, in 1228. Een ander leen was er eng mee verbonden: de heerlijkheid van Lichtervelde op het grondgebied van Wetteren, en daarom de heerlijkheid Lichtervelde in Wetteren genaamd, "den heerschap van de Lichterveldschen binnen Wetteren". Dit leen bestond uit

(17) G. de LIEDEKERKE, op. cit. bl. 273, 282 ss., 391, 397, en cfr. G. GUYOT, in De Middelaar, n° 168, bl. 417.

erfelijke renten in penningen, kapuinen, broden, evene, bastaards-, jacht-en tolrechten. Het ander deel van het domein te Wetteren bleef aan de Dendermonde's.

Het domein LAARNE is met Kalken eng verbonden.

De twee heerlijkheden, samen met het leen van Lichtervelde in Wetteren, kwamen terecht bij het geslacht Massemen door het huwelijk van Gijsbrecht van Zottegem, zoon reeds voornoemd van Gerard en Beatrijs, vrouwe van Massemen en Laarne, met Mathilde de Béthune, dochter van Guillaume en Mathilde van Dendermonde, vrouwe van Kalken en in Wetteren.

Ter gelegenheid van dit huwelijk in 1228, bekende Robert de Béthune, broeder van de bruid, een schuld van 1.000 pond ten gunste van zijn schoonbroer, schuld die werd afgelost door de afstand aan Gijsbrecht, zijn schuldeiser, van alle rechten op Kalken en Laarne.

Door opeenvolgende erfenissen kwamen deze heerlijkheden in handen van Gerard, oudste zoon van Gijsbrecht en Mathilde, dan van Gijsbrecht hun derde zoon, na wien zij in zijn nakomelingschap overgingen: Gerard, nam van Elisabeth van Maldegem en diens zoon Gerard, man van Margriete van Axel.
Doch in de XIVe eeuw zouden Kalken en Laarne elk een eigen lot beleven. Van Gerard erfden zijn zoon Daniël, ridder, Kalken, en zoon Jan, ridder, Laarne.

Na Daniël van Massemen († 1407) kende Laarne als heren, Jan van Massemen en eindelijk Antonina van Massemen, die door haar huwelijk met Martin Vilain de heerlijkheid Kalken met het geslacht Vilain verbond.

In de XIIIe eeuw hoorde LEEUWERGEM aan Robrecht van Zottegem, tweede zoon van Gijsbrecht en van Mathilde de Béthune, reeds vermeld. Bij gebrek aan eigen erfgenamen was het zijn jongere broeder, Gijsbrecht, die naast Massemen ook Leeuwergem, krachtens het testament van 1271, ontving. De betwisting die hieromtrent ontstond, en waarvan reeds sprake, tussen Gijsbrecht en de twee neven van Robrecht, besloeg insgelijks Leeuwergem.

Op het einde van de XIIIe eeuw bij de volgende generatie, keerde de heerlijkheid terug naar Robrecht van Massemen, klein-

zoon van Gerard en Mathilde. En terzelfder tijd ontving hij de heerlijkheid ELENE.

Leeuwergem kwam vervolgens terecht bij een zijtak maar, begin van de XVe eeuw, opnieuw in de hoofdtak bij Robrecht van Massemen, zoon van Walrave, dank zij het huwelijk, in 1408, met Isabella, vrouwe van Leeuwergem en Elene, dochter van Robrecht en Joanna van Gistel.

De heerlijkheid LIEFERINGEN, leenroering van het kapittel van Kamerijk, erfde Gerard van Massemen, heer van Axel, in 1362. Na hem ontving zijn enige dochter die heerlijkheid. Zij was echtgenote van Jan Van Heetvelde. Een Wouter van Heetvelde, zone Siger en Catherina Fraeybaerts uit de Brusselse geslachten, bezat goederen te Lieferingen. Hij trouwde met Clara van Massemen, dochter van Gijsbrecht van Massemen, heer van Uitbergen (18).

Zoals andere reeds, viel de heerlijkheid ZOMERGEM ook door erfenis ten deel van Massemen's. Dit domein, samen met Eeklo en Kaprijke, bevond zich in de bruidschat van Elisabeth van Vlaanderen, natuurlijke zuster van Lodewijk van Nevers, bij haar huwelijk met Simon de Mirabello.

Lodewijk van Male ontroofde verschillende domeinen aan zijn tante, doch deed restitutie van Zomergem. Zo dan ging deze heerlijkheid over naar Catherina de Mirabello, dochter van Simon en Elisabeth van Vlaanderen. Het huwelijk van Catherina met Filips van Massemen, heer van Eke en Hundelgem, bracht Zomergem bij het geslacht Massemen, dat het gedurende verscheiden generaties in bezit bewaarde.

Na aan de Gavere's te hebben toebehoord, kwam de heerlijkheid EKE in het patrimonium van de Maldegem's op het einde van de 13e eeuw ten gevolge van de echt van Willem van Maldegem en Maria van Gavere, vrouwe van Eke en Wessegem. Hun dochter Elisabeth trouwde met Gerard van Massemen, heer van Ressegem, Massemen, Kalken en Laarne.

Eke kwam in bezit van hun zoon Filips door erfenis en ging van hem over, in 1391, op zijn nicht Elisabeth Notax, vrouwe van

(18) H.C. van PARYS & F. de CACAMP - Genealgoies Bruxelloises, II bl. 504, 524.

Destelbergen, echtgenote van Jean de Mortaigne, heer van Pottelles. De ouders van Elisabeth Notax waren Diederik en Beatrijs van Massemen, de zuster van voormelde Filips. De familie Notax was rijk gegoed en lang gevestigd te Destelbergen ('t Hof te Notax).

Terloops signaleren wij dat in 1399 een Willem van Massemen (denkelijk een bastaard) als baljuw van Eke fungeerde.

Sedert de 14e eeuw vormden OVERMERE en UITBERGEN samen een heerlijkheid, in leen uitgegeven door de heren van Dendermonde, als deel van hun domein.

Uitbergen werd eerst gehouden door de Nevele's. Willem van Nevele, in echt met Beatrijs van Diksmuide, liet deze heerlijkheid over aan de oudste dochter getrouwd met Gerard van Aa en zuster van Margareta van Nevele, echtgenote van Gerard van Ressegem, heer van Massemen.

Uitbergen en Overmere hoorden vervolgens toe aan Willem van Nevele, man van Sophie de Beaufort († 1329), en aan zijn zoon, zonder nakomelingen gestorven. Op die manier gingen de twee heerlijkheden naar de Massemen's uit hoofde van Gerard van Ressegem, heer van Massemen, en van Margareta van Nevele, zijn vrouw. Zij bleven in hun nageslacht achtereenvolgens bij Daniël, hun zoon, Jan, hun kleinzoon en Gijsbrecht van Massemen, die er slechts een derde van erfde en dit deel verkocht aan Jacques Uytenhove in 1433.

Eindelijk vermelden we nog dat Massemen's gedurende een volle eeuw voogd waren van WICHELEN en SERSKAMP. Van oudsher en tot in de 17e eeuw was Wichelen een bestanddeel van het eigen domein van de graaf van Vlaanderen, die (en dit geldt ook voor Serskamp) er zijn rechten deed handhaven en uitvoeren door een voogd (19).

In 't begin van de 14e eeuw bekleedden Vaernewijck's dit ambt. Zij verkochten hun voogdij aan Simon Serthomaes, heer van Herdersem, in 1352, die het op 9 januari 1364 afstond aan Jan van Massemen, zone Filips.

(19) Fr. de POTTER en J. BROECKAERT, op. cit., V° Wichelen, bl. 16. Geeft tekst van de beschrijving van 1457 van de rechten.

Het ambt ging vervolgens op Jan Uyterzwane, geboren uit het eerste huwelijk van Catherina de Mirabello, op zijn zoon Tristram Uyterzwane, om dan, begin van de 15e eeuw, opnieuw terecht te komen bij de Massemen's, door Daniel en zijn vrouw Margareta van Gistel, tot op het einde van die eeuw.

Het loont de moeite even de landkaart te bekijken die de plaatsen aantoont waar Massemen's heersten om zich rekenschap te geven van de macht en het aanzien van dit geslacht in het middeleeuws Vlaanderen. 't Was een stevige positie, meer bepaald langs de Schelde, tussen Gent en Dendermonde en tussen Schelde en Dender.

Zulke positie, met het medezeggen dat er gepaard mee gaat, was nog versterkt door familiebanden (al waren zij van bastaards natuur) die Massemen's verenigden met de grafelijke stam. Zo noteren wij Walrave van Massemen, neef in natuurlijk lijn van Lodewijk van Male, graaf van Vlaanderen wegens zijn huwelijk met Margareta de Maerschalck († 1409), dochter van Obrecht Tincke, alias Coeckx, alias de Maerschalck, heer van Blaasveld, strijder te Bäsweiler, hofmeester van de graaf te Brugge, en van Beatrijs van Vlaanderen, onwettige dochter van graaf Lodewijk van Nevers.

Zo nog, Filips van Massemen († 1414), heer van Zomergem, met voornoemde Walrave verwant, die Beatrijs de Maerschalck, zuster van Margareta, trouwde. Een andere Filips, heer van Eke en Hundelgem, († 1391) was echtgenoot van Catherina de Mirabello, dochter van Simon en Elisabeth van Vlaanderen, natuurlijke tante van Lodewijk van Male (20).

(20) N. De Pauw, Mirabello, in Biographie Nationale, XIV, kol. 869-883.
ID., Cartulaire des Artevelde, Tableaux Généalogiques des Mirabello, bl. 791.
Simon de Mirabello, dichtus Van Halen, was zoon en kleinzoon van Lombarden, die achtereenvolgens kantoor hielden te Diest, Halen, Mechelen en Brussel. Jan, de vader van Simon, bekleedde in 1325 het ambt van rentmeester-generaal van de hertog van Brabant.
Simon de Mirabello wordt poorter van Gent, ridder en "baron", heer van Perwijs (1325), ontvanger generaal van Vlaanderen (1329), bankier van de Gemeenten ten tijde van Jacob van Artevelde. Hij bezat een zeer rijk vermogen, wat hem er toe bracht niet enkel een hoofdrol te spelen in de financiële wereld maar ook met gezag op te treden in de politiek. In 1333 staat hij als ruwaard aan 't hoofd van het graafschap. Mocht hij er voordelen en eer uit oogsten toch hadden hijzelf en zijn erfgenamen met zeer ernstige moeilijkheden te kampen dienaangaande. Hij werd 9 mei 1346 vermoord, 't zij vier

Deze banden met de grafelijke familie hebben niet belet dat de graaf van Vlaanderen soms duchtig optrad tegen de Massemen's. In 1365 heeft Lodewijk van Male alle goederen van Gerard van Massemen verbeurd verklaard en zich toegeëigend om vervolgens de onteigende te dwingen tot dure afkoop van zijn vroeger bezit (21). Zo ook werden Filips van Massemen en zoon die een betwisting hadden met de graaf, tot zware verzoeningsschikkingen geleid (22).

Om het beleid van de sociale stand van de Massemen's nog nader te belichten, weze vermeld dat leden van hun stam in huwelijk traden met telgen van de Brusselse patriciërsgeslachten en dat, einde van de 14e eeuw, er enkele het Brussels poorterschap verwierven.

maand na zijn vriend Artevelde, wiens engelse politiek hij in de hand werkte. Simon was bevriend met koning Edward III, zoals trouwens zijn broeder Franco, schildknaap van de koning van Engeland en één der koene ridders zo hoog geprezen door Froissart in zijn Kronijken.
In tweede huwelijk trouwde Simon met Elisabeth van Vlaaderen, natuurlijke zuster van de graaf van Vlaanderen, Lodewijk van Nevers, en te dien titel tante van Lodewijk van Male. Zij ontving bij haar huwelijk de heerlijkheden Zomergem, Eeklo en Kaprijk in bruidschat.
Het echtpaar Mirabello stichte zeer belangrijke liefdadige en geestelijke werken, o.m. het klooster der Victorinnen in hun eigendom te Gent, tussen het grafelijk slot en het Begijnhof (later Prinsenhof waar Keizer Karel het licht zag) - cfr V. VANDERHAEGHEN, Het Klooster te Walle, waarin het testament Mirabello.
Na de moord op haar man, is Elisabeth in echt getreden met Arnold van Oreye, heer van Rummen. Haar neef Lodewijk van Male heeft ze op allerlei manieren getergd, o.m. met haar te beroven van haar domeinen, de goederen van Simon in beslag te nemen enz. Het Hof ten Walle, eigendom van Simon schonk de graaf aan zijn hofmeester Jan Tincke, alias Maerschalck, wiens eigen zoon later zou trouwen met Beatrijs van Vlaanderen, andere bastaard dochter van de graaf. (cfr. J. de SAINT-GENOIS, Inventaire Chartes de Flandre, n° 1719 en A. WAUTERS, Tables Chronologiques des Chartes Imprimées, X, bl. 245).
Na talrijke moeilijkheden werd Elisabeth terug in enkele van haar rechten hersteld, in 't bijzonder de heerlijkheid Zomergem, op 28 mei 1349 (A. de LIMBURG-STIRUM, Cartulaire de Louis de Maele, I, bl. 212). Elisabeth van Vlaanderen stierf 27 maart 1365 en werd naast haar echtgenoot bijgezet in St Veerle te Gent.
Noteren wij dat Lodewijk van Maele als scheidsrechter optreedt in de betwistingen die wegens de moord op Simon de Mirabello opdagen tussen Filips van Massemen (tweede man van Catherina de Mirabello, Simon's dochter), heer van Eke en Hundelgem, Daniël v. Massemen, zijn broeder, en Jan Uyterswane, zoon uit Catherina Mirabello's eerste huwelijk, enerzijds en de Van der Moeren anderzijds (Arch. Nord, Chambre des Comptes B-1596).

(21) Arch. du Nord-Lille, Ch. des Comptes, B-1566.
(22) Ibid. B-1567.

Het waren op 23 januari 1382, Jan van Massemen, heer van Laarne, ridder, zone Gerard, heer van Massemen, ridder, en Joanna van Massemèn "filia naturalis quondam Johannis de Masmyne, militis, reliqua quondam Johannis de Maersch". Zij huwde in 1384, in Ste Goedelekerk, Goosen de Hertoghe, van het Coudenbergh geslacht. En in 1392 werd Jan van Massemen, ridder, heer van Axel, zone Gerard, heer van Massemen, oppidanus Bruxellensis (23).

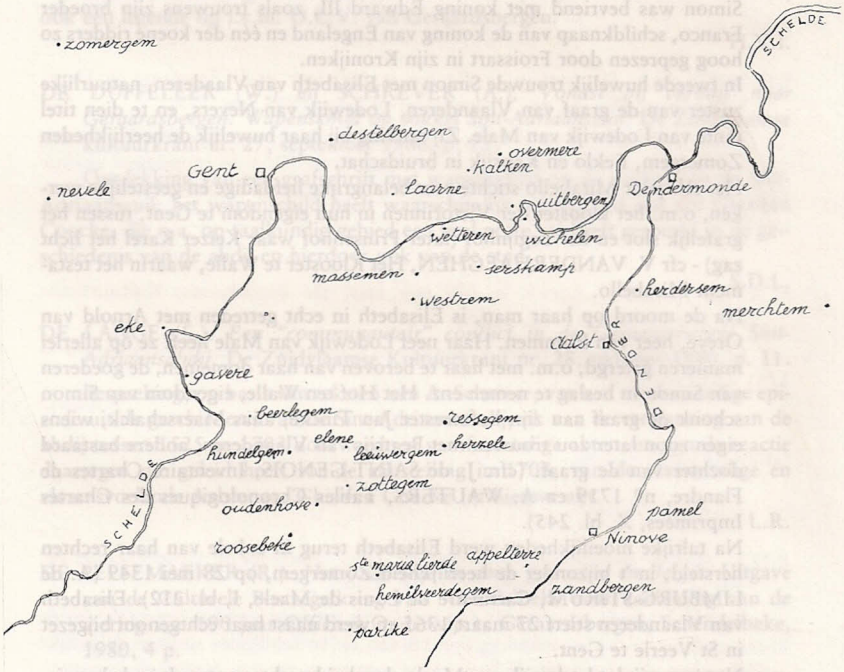

(23) K. Bibl. - Houwaert Fonds, II 6447 f° 140.
De Middelaar n° 61, bl. 1956 ss.
VAN PARYS en F. de CACAMP, Généalogies Bruxel. I, bl. 73.

TWEE OUDE WINDMOLENS IN DE STREEK VAN GERAARDSBERGEN

door L. Goeminne

VLOERZEGEM

Margriet van Enghien, overleden in 1290, weduwe van Raas van Liedekerke, vermeldt in haar testament van 21 november 1294 een windmolen te "Vlusinghem" bij Geraardsbergen (1).
In 1396 wordt alhier een zekere weduwe Jan Muelmans vermeld (2).
In 1575 wordt te Vloerzegem opnieuw deze windmolen vermeld: "Jan van Hughevelde heeft in pachte van den grave van Bueren seheren wintmuelen" (3).
Volgens Van der Maelen had Smeerhebbe-Vloerzegem in 1834, naast de windmolen, nog een watermolen voor slechts 524 inwoners (4).

ST.-MARIA-LIERDE.

In het Rijksarchief te Gent bestaat een akte welke bewijst dat de staakmolen van St.-Maria-Lierde reeds bestond in de 14de eeuw.
Op 7 november 1376 verkoopt Willem van Courtroisien aan Jan de Marscalc, de windmolen van Waesberghe samen met een bos (5).
In 1396 wordt alhier ook een Jan Mueleman vermeld (2).
Volgens de Penningkohieren van 1571 bezat deze gemeente een korenwindmolen "Lieven van Lierde es oock houdende in pachte van mijn heere van Mastaing de coornwintmeulen dezer prochie" (3) (6).
Volgens Van der maelen had St.-Maria-Lierde in 1834, reeds 3 windmolens voor 1844 inwoners (4). Op de militaire stafkaarten van 1870 wordt hierbij nog een watermolen vermeld.

(1) de LIEDEKERKE Guy, Histoire de la famille de Gavre et de Liedekerke, 2de deel 1959.
(2) DE BROUWER J., Buitenpoortersboek van Geraardsbergen van 1396, met bewerking, Gent 1954.
(3) DE BROUWER J., De molens in het land van Aalst omstreeks 1575, 1959.
(4) VAN DER MAELEN P., Dictionnaire géographique de la Flandre Orientale, Brussel 1834.
(5) RIJKSARCHIEF GENT, Fonds Desmanet de Bièsme, n° 2063, Origineel op perkament met 1 zegel en 6 andere verdwenen.
(6) VAN DE PUTTE J., De molens van het Arrondissement Oudenaarde p. 125, "De Waesbergmolen" 1974.

Besluit:
Grondig historisch onderzoek zal wellicht aantonen dat elk belangrijk dorp in Vlaanderen rond 1300 zijn windmolen (of watermolen) bezat.
Wanneer zullen we over een kaart beschikken met de verspreiding van de windmolens in Vlaanderen, respectievelijk in de 13de en 14de eeuw?

DE KERK VAN GAVERE IN EEN KWALIJKE GEUR?

door S. De Lange

Uit volgend document (*), gericht aan Mgr. Stillemans, bisschop van Gent, blijkt dat de kerk van Gavere in 1896 zich niet in een "geur van heiligheid" bevond.

Eglise de Gavre 31 janvier 1896.

Monseigneur,

Nous croyons agir dans l'intérêt de la salubrité en vous communiquant un extrait du rapport annuel officiel sur l'état hygiénique de la commune de Gavre.
"Il serait encore désirable que des fabriques d'église fussent forcés de faire exécuter périodiquement un recurage général des églises. A Gavre aucun recurage n'a plus été fait à l'église *depuis six ans*. Le public s'en plaint, mais en vain. Le Ier nov. dernier les réclamations ont été nombreuses. Ce jour le pavement et la base de piliers, humides qu'ils étaient par la vapeur d'eau provenant de l'air aspiré par les fidèles, répandaient une odeur nauséabonde".

Agréez, Monseigneur, l'assurance de notre considération distinguée.

Le Secrétaire, Le Président,
R. Verschueren Van Cauwenberghe

A Monseigneur Stillemans, Evêque de Gand.

(*) R.A.G., Provinciale Geneeskundige Commissie Oost-Vlaanderen, nr. 82.
Met dank aan Rijksarchivaris G. Gadeyne, die onze aandacht vestigde op dit archiefdocument.

WAT EEN ERFGENAAM ZOAL NIET LIJDEN KAN...

Op 19 november 1767 overleed te Erpe Joanna Claes, weduwe van Joannes De Smet, zonder enige kinderen achter te laten. Er waren dus talrijke neven en nichten in het sterfhuis die allen wat te verwachten hadden. Doch de dood komt als men haar het minst verwacht en niemand van de erfgenamen werd tijdig op de hoogte gebracht van de bergplaats van de spaarcenten.

Ieder bracht een spade mee en "naer neerstighe recherche, soeckinge en opdelfinge van de vloeren der kelder ende camer" ontdekte men in totaal de mooie som van 437 gulden en 1,25 stuiver. Dat was wel een prachtig resultaat maar... men had meer verwacht!"... dan alsoo men beducht is datter noch waerschijnelijck in den huyse ofte nergens (sic!) op den byvanck van de hofstede daer d'overledene uyt is gestorven eeninge penningen verborgen sijn..." Men kon niet blijven graven en daarbij waar kon de rest al niet verborgen zitten! Uiteindelijk trof men de volgende overeenkomst. De achterneef en mede-erfgenaam, Jozef Schollaert, die het huis en erf aangekocht had beloofde: "in cas naermaels bij hem eenighe penninghen gevonden worden aen deze hoirs getrauwelijck hun de selve te sullen overbringen."

Indien Jozef niets gevonden heeft en na hem evenmin de talrijke huisbewoners is er nog kans voor hedendaagse schattenjagers!

OOK TE SINT-MARIA-HOREBEKE HAD MEN PROBLEMEN...

De staat van goed van Peter Van Cauwenberghe, zoon van Jan, (2) leert dat ook het dak een zeer goede bergplaats voor geld kan zijn. Zó goed zelfs dat op het ogenblik dat men de rekening maakte van de aanwezige geldstukken in het sterfhuis, men onmogelijk nog 3 à 4 pattacons (dit is ongeveer 10 gulden), die in het dak waren verborgen kon terugvinden.

Voor deze erfgenamen was dat een te verwaarlozen som daar er niet minder dan 2591 gulden en 18 stuivers op tafel kwam!

Van Isterdael H.

(1) Oudgemeentearchief Erpe, nrs. 98, 99 p. 12 vo, 164.
(2) Oudgemeentearchief S.-M.-H., nrs. 132, 235. Anno 3-3-1729.

AALST: EEN REINE STAD!

Schwerz, een buitenlander die de Vlaamse landbouw kwam bestuderen, deed in het eerste decennium van de negentiende eeuw ook Aalst aan. Over deze stad noteerde hij een interessante anekdote (1).

Toen hij de eerste maal Aalst bezocht merkte hij op dat de stad er zo net en rein uitzag. Hiervoor gaf hij een complimentje aan de toenmalige burgemeester. Deze laatste legde aan de Duitser uit hoe het kwam dat de stad er steeds zo netjes uitzag.

Eerstens had het stadsbestuur daarin geen enkele verdienste. De plaatselijke bevolking was immers zó begerig naar mest dat ze in hun ijver om afval en mest te verzamelen vaak de straatstenen mee uitkrabden!

De armen van Aalst hadden het voorrecht om gedurende de dag gratis de straten te vegen. Wanneer echter de nacht inviel mocht elkeen van dit "voorrecht" genieten. Dan kwamen de ambachtsgezellen op straat om meststoffen bijeen te brengen. Dit deden ze zolang ze iets vonden of totdat de dageraad aanbrak.

De afval werd buiten de stad op hopen gebracht en verkocht aan de gegadigden. Houtachtige vezels en vegetalische afval die te moeilijk rotte spreidde men open in de geplaveide straten waar ze door de paarden en karren fijngemalen werden tot een geschikte meststof.

Van Isterdael H.

( ) SCHWERZ (J.N.). *Anleitung zur Kenntnis der Belgischen Landwirtschaft.* Halle, 1807. Dl. I, p. 55.

BIBLIOGRAFIE

ALGEMEEN

A.V.V. *Hector Plancquaert: Cyriel Buysse noemde hem: "een leeuw" van Vlaanderen".* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 26, juli-agustus 1980, p. 10.

Beknopte biografische schets van H. Plancquaert, een Vlaming die een grote rol heeft gespeeld in het Daensisme en ook nog in het activisme.

S.D.L.

AUGUSTIJN (B.) en PALMBOOM (E.). *Bronnen voor de agrarische geschiedenis van het middeleeuwse graafschap Vlaanderen. Een analytische inventaris van dokumenten betreffende het beheer en de exploitatie van onroerende goederen. (Tot 1500). Deel I: Rijksarchief Gent.* Gent, 1983.

Dit 606 pagina's tellende boek werd gepubliceerd door het Belgisch centrum voor landelijke geschiedenis en is het tweede in zijn soort. De eerste uitgave dateert van 1977 en behandelt het hertogdom Brabant. Met dit werk komt het graafschap Vlaanderen aan de beurt.

We krijgen een analyse van een groot aantal bronnen (5000 dokumenten uit een 90-tal fondsen) bewaard in het rijksarchief van Gent. Al deze bronnen hebben betrekking op het beheer en de uitbating van onroerende goederen vóór het jaar 1500. De archieven van de kerkelijke instellingen, en vooral van de Sint-Baafs en Sint-Pietersabdij, zijn het talrijkst. Daarnaast worden ook de archieven van openbare besturen, adel en niet-kerkelijke grondbezitters behandeld.

Dergelijke bronnen geven onschatbare informatie voor de sociale en ekonomische geschiedenis van het platteland in de middeleeuwen, evenals voor de nederzettingsgeschiedenis en toponymie. Het nadeel van deze bronnen is dat de informatie sterk versnipperd kan zijn over tal van fondsen. Voor wie bijvoorbeeld informatie wil over één kleine regio wordt dit een tijdrovend zoekwerk doorheen alle mogelijke bronnen. Deze inventaris kan hulp bieden.

De verschillende dokumenten worden in hun historische kontekst geplaatst. Zo krijgen we ondermeer een inleiding over de geschiedenis, de organisatie en de structuur van de abdijen. Ieder dokument krijgt een archiefverwijzing en zowel de formele als inhoudelijke kenmerken worden besproken. Voor ieder behandeld dokument worden de vermelde plaatsnamen in een opvallend lettertype weergegeven.

Een plaatsnamenindex zou, ons inziens, de bruikbaarheid van de inventaris nog verhogen. De auteurs beloven ons een dergelijke index in een latere publikatie, waarin het bronnenmateriaal van de andere archieven aan bod komt.

Deze inventaris zal pas optimaal bruikbaar zijn wanneer het projekt ten einde is en we de publikatie krijgen van het resterend archiefmateriaal. Maar intussen kunnen vorsers zich kostbare tijd besparen in het rijksarchief Gent, door dit boek te hanteren.

VAN DER STRAETEN L.

Bibliographie d'histoire militaire belge des origines au 1er août 1914.
Brussel, centrum voor militaire geschiedenis, bijdragen 14, 1979.

Deze bibliografie is het werk van een team vorsers en gebaseerd op speurwerk in tientallen tijdschriften. In totaal worden meer dan 9000 werken en artikelen opgesomd.

Het werk is buitengewoon praktisch en houdt veel meer in dan men zou ver-

moeden. Zo vindt men er o.m. een bibliografie over cartografie, over schuttersgilden, over pauselijke zouaven, etc...

Het werd besloten met een persoons-, auteurs-, zaak- en geografische index. Volgens deze laatste index zijn er artikels opgenomen over: AALST, BALEGEM, BOELARE, DENDERLEEUW, DENDER, ENAME, ERPE, GAVERE, GERAARDSBERGEN, HERZELE, MELLE, MERE, NINOVE, RONSE, SCHELDE, SCHORISSE, SERSKAMP, ST.-MARIA-LIERDE en ZOTTEGEM.

H.V.I.

B.D.K. *De Zwalm komt van de bergen...* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 29e jg., nr. 4, juli-augustus 1980, p. 85-88.

De dichterlijke auteur benadert op lyrische wijze de Zwalm en de aanpalende dorpen maar hij is heel wat minder nauwkeurig, waar hij handelt over haar oorsprong en loop: volgens deze auteur zou b.v. de Zwalm te Nederbrakel in de Bovenschelde duikelen. Na het vermelden van de talrijke watermolens - minstens 13 op de Zwalm en op een paar zijbeekjes - schetst B.D.K. ten slotte vluchtig enkele toeristische merkwaardigheden te Roborst, St.-Maria-Horebeke, Schorisse, d'Hoppe, Opbrakel, Nederbrakel, Leeuwergem, Grotenberge en Zottegem; ook hier durft de auteur een loopje te nemen met de historische nauwkeurigheid.

S.D.L.

BOON (J.). *Regesten op de jaarregisters van de Keure. Schepenjaren 1339-40, 1343-44, 1345-46, 1349-50.* Gent, stadsarchief, 1968.

In dit deel zijn 610 akten geanalyseerd daterend uit de reeds voornoemde jaren. Volgende gemeenten uit het werkgebied van het Land van Aalst worden vernoemd: AAIGEM, AALST, APPELTERRE-EICHEM, BOELARE (BARONIE), BORSBEKE, BURST, DENDERWINDEKE (?), ENAME, EREMBODEGEM, ERPE, ETIKHOVE, GAVERE, GENTBRUGGE, GERAARDSBERGEN, HERZELE, HUNDELGEM, LIEDEKERKE, MATER, MELLE, MELSEN, MERE, MERELBEKE, MOORTSELE, NINOVE, OOSTERZELE, OTTERGEM, POLLARE, ST.-MARIA-OUDENHOVE, OUTER, RODE, SCHELDEWINDEKE (?), SCHELLEBELLE, SEMMERZAKE, ST.-GORIKS-OUDENHOVE, ST.-LIEVENS-HOUTEM, VELZEKE-RUDDERSHOVE, VOORDE, WANZELE.

H.V.I.

BOON (J.). *Regesten op de jaarregisters van de Keure. Schepenjaren 1353-54 en 1357-58.* Gent, stadsarchief, 1969.

817 akten werden opgenomen. Volgende gemeenten uit het werkgebied van het Land van Aalst worden vermeld: ASPELARE, BORSBEKE, BOTTELARE, BURST, DIKKELVENNE, ERONDEGEM, GAVERE, HAALTERT, IMPE, LEDE, LEDEBERG, LETTERHOUTEM, LIEDEKERKE, MASSEMEN, MERE, NINOVE, OORDEGEM, OOSTERZELE, ROZEBEKE, SCHELLEBELLE, SEMMERZAKE, ST.-DENIJS-BOEKEL, VELZEKE-RUUDERSHOVE, VLIERZELE, WICHELEN, ZANDBERGEN, ZOTTEGEM.

H.V.I.

BOSSU (J.). *Vlaanderen in oude kaarten. Drie eeuwen cartografie.* Tielt, Lannoo, 1982. In 4°, 168 p.

Het intussen in tweede druk verschenen prestigewerk van Bossu, pastoor van Oeselgem en van H. Weiss, antiquair uit Knokke, biedt ons "een bloemlezing van 100 Vlaamse landkaarten". Is elke kaart reeds een streling voor het oog, dan geeft ze tevens een goed beeld van de politieke en territoriale toestand van Vlaanderen van de 16de tot en met de 18de eeuw of van P. Pourbus tot J. de Ferraris. Voorts wordt telkens een goede situering gegeven van de 35 cartografen, van wie kaarten in het boek voorkomen.

Indien we ons beperken tot de studie van "Het Land van Aalst", als een belangrijke kasselrij binnen het graafschap Vlaanderen, dan is het treffend hoe de Schelde en de Dender een grote rol speelden bij de grensvorming, maar soms ook weer niet. Maakt de Schelde de volledige westelijke grens uit van de kasselrij - op de omgeving van het Oudenaardse na - dan is dat niet steeds het geval aan de noordelijke grens, waar het gebied zich nu eens tot over de Schelde uitstrekt en dan weer niet. Nogal gemakkelijk wil men ook van de Dender een natuurlijke grens maken maar nergens - behalve in de omgeving van Ninove bakent de rivier de grens af.

Komt in het boek de kasselrij van Aalst goed aan haar trekken dan wordt bovendien van de stad Aalst een afzonderlijke plattegrond in vogelperspectief afgedrukt. Het betreft hier een kopergravure van Michael von Aitzing (1583), die de Spaanse aanval van 1576 op de stad weergeeft. Zeer goed zijn de huizenblokken, de straten en de voornaamste gebouwen herkenbaar.

Onnauwkeurig daarentegen is de nochtans mooi gegraveerde kaart van P. Mortier (1720) vooral wat de noordelijke grens betreft evenals de kaart van J.B. Homann (1731) voor de omgeving van Oudenaarde. Een vrij grote en degelijke kaart met kleine plattegronden, vele land- en waterwegen is deze van N. Visscher (na 1708). Niettemin is de localisatie van verschillende gemeenten, zoals Hillegem, Moerbeke en Appelterre onjuist. Een grotere preciesheid vindt men dan weer bij de kaart van G. Sanson (1692), waar zowel de wegen als de vele riviertjes duidelijk op vermeld zijn. Treffend is het tenslotte hoe op de meeste kaarten de steden Aalst, Geraardsbergen en Ninove als voornaamste steden gemerkt staat terwijl dit voor Ronse slechts occasioneel geschiedt.

Een pracht van een boek, een mooi naslagwerk, een ideaal voor vergelijkende kaartstudie.

G.V.B.

DAUWE (J.) en RUYS (R.). *Carnavaliana.* Gent, uitg. Kon. Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, 1979.

Geïllustreerde catalogus van de tentoonstelling ter gelegenheid van de statutaire jaarvergadering van de Kon. Bond der Oostvlaamse Volkskundigen onder het thema "Karnaval" op 14 februari 1979. Van volgende gemeenten wordt iets vermeld: GERAARDSBERGEN (nr. 18), AALST (nrs. 22, 23, 24, 48, 49), WICHELEN (nr. 42), WELDEN (nr. 48), ZOTTEGEM (nr. 49), MERELBEKE (nr. 49) en BOTTELARE (nr. 49).

DEPREZ M.

DEBLON (A.) en HOUBAERT (A.). *Les Récollets ordonnés à Liège au 18e siècle.* Franciscana, XXXIV (1979), n° 3, p. 97 en 99, en p. 109, XXXV (1980), n° 2-3, p. 121, XXXVI (1981), n° 1-2, p. 75 en p. 76.

In een reeks artikelen behandelen de auteurs alle Recolletten (Franciscanen)

die in het bisdom Luik tot priester werden gewijd. Voor sommige kandidaten uit het Land van Aalst en vooral uit het Ninoofse scheen de afstand geen hinder te zijn om in een Limburgs of Luiks klooster in te treden. Hier volgen hun namen: n° 413: Jean Decunsel (C° Ninove, 1751 - † Roermond, 1794), geprofest te Leuven (1776), intrede in het klooster van Lichtenberg (Maastricht), 1776 en van Tongeren (1777); n° 436: Jean Dekinder (° *Ninove,* 1743 - † Brussel, 1816), geprofest in het klooster van Boetendaal (Ukkel), intrede in het klooster van Hasselt (1767) en Lichtenberg (Maastricht) (1768), predikant (1773); n° 509: Petrus Deneve (° *Aalst,* 1735 - † Boetendaal (Ukkel), 1771), geprofest 1757, intrede in het klooster van Hasselt (1757) en priester in 1762; n° 902: Philippe Herregodts (° *Geraardsbergen,* 1781 - † ?), intrede in het klooster van St.-François-sur-Sambre (Sambrensis, in de nabijheid van Farciennes) en kort nadien in dat van Nijvel (1776), priester te Luik (1781) en leraar aan de syntaxis en de grammatica van het college te Chimay (1786); n° 1007: Philippe Kickens (Kieckens) (° *Ninove,* 1742 - † Aalst, 1807), geprofest te Leuven (1766), priester gewijd te Mechelen (1773), onderpastoor (1790-'92), biechtvader der zusters Annunciaten te Aalst (1795), waar hij door de Fransen werd aangehouden, omdat hij de eed aan de grondwet niet had afgelegd. Na een kort verblijf in de gevangenis te Gent werd hij getransporteerd naar Oléron (1799). Bij zijn terugkeer in Aalst werd hij er biechtvader; n° 1008: Christiaan Kickens (Kieckens) (° *Ninove,* 1736 - † ? 1784), geprofest te Leuven (1757), intrede in het klooster van St.-Truiden (1760).

G.V.B.

DE CLIPPELE (F.). *De Scheldevallei.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 31ste jg., nr. 3, mei-juni 1982, pp. 73-75.

Historische beschrijving van de Scheldevallei tussen Zwijnaarde en Eke. Deze bijdrage bevat een korte bespreking van de historische St.-Elooikapel te Merelbeke die teruggaat tot de 15de eeuw of zelfs vroeger, van de slag van Gavere die te Semmerzake werd geleverd, van het kasteel Borgwal en de kerk van Vurste, van de kerk van Melsen en van het kasteel en de kerk van Schelderode.

S.D.L.

DECONINCK (J.). *Découverte de monnaies romaines au Mont de l'Enclus et Flobecq.* Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, XXXI, 1982, pp. 64-66.

Korte beschrijving van twee vondsten van Romeinse munten: de eerste van 1976 en 1978 op de wijk "Puvinage" te Vloesberg en de tweede van 1980 op de Kluisberg, grondgebied Orroir.

S.D.L.

DE HERDT (R.). *Gehopte, geestige en geestrijke dranken.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 30ste jg., nr. 3, mei-juni 1981, pp. 57-64.

"Gehopte, geestige en geestrijke dranken" is een interessant artikel over de Oostvlaamse streekdranken. De auteur vangt aan met de jeneverstokerijen: hij geeft eerst een paar historische feiten i.v.m. het stoken van brandewijn, om daarna een overzicht te geven van de nog bestaande stokerijen. Op gelijkaardige wijze wordt het bierbrouwen behandeld. In dit artikel kan men kennis maken met de stokerij Van Damme te Balegem, en met brouwerijen - omstreeks 1900 telde Oost-Vlaanderen er nog 530 en thans slechts 23 - te Aalst, Dikkele, Eine, Gavere, Geraardsbergen, Herzele, Mater, Ninove, Oudenaarde, Sint-Lievens-Esse en Zottegem.

S.D.L.

DE KEGEL (A.), *e.a. Kultuurpatrimonium. Beschermde monumenten, landschappen, stadsgezichten en dorpsgezichten.* Kultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen 1980. Uitgave Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, Kulturele Dienst, Bisdomplein 3, 9000 Gent, pp. 157-165.

In 1980 werden in de provincie Oost-Vlaanderen bij Koninklijk Besluit 83 orgels beschermd. Aan deze beschermde orgels wordt een samenvattende bijdrage gewijd, met nadruk op de diverse orgelmakers (-families). In het voormalige Land van Aalst werden de orgels van volgende kerken wettelijk beschermd: Aalst (Gijzegem), Sint-Martinuskerk; Brakel (Elst), Sint-Apolloniakerk; Brakel (Everbeek), Sint-Jozefkerk; Brakel (Michelbeke), Sint-Sebastiaanskerk; Brakel (Zegelsem), Sint-Ursmaruskerk; Dendermonde (Schoonaarde), Onze-Lieve-Vrouw-van Zeven-Weeënkerk; Erpe-Mere (Aaigem), Sint-Niklaaskerk; Erpe-Mere (Bambrugge), Sint-Martinuskerk; Erpe-Mere (Burst), Sint-Martinuskerk; Erpe-Mere (Ottergem), Sint-Paulus-Bekeringskerk; Erpe-Mere (Vlekkem), Sint-Lambertuskerk; Gavere (Dikkelvenne), Sint-Petruskerk; Gent (Gentbrugge), Sint-Simon-en-Judaskerk; Geraardsbergen (Moerbeke), Onze-Lieve-Vrouwkerk; Geraardsbergen (Overboelare), Sint-Aldegondiskerk; Geraardsbergen (Schendelbeke), Sint-Amanduskerk; Geraardsbergen (Viane), Sint-Amanduskerk; Haaltert, Sint-Gorikskerk; Haaltert (Heldergem), Sint-Amanduskerk; Herzele (Hillegem), Sint-Bartholomeuskerk; Herzele (Sint-Lievens-Esse), Sint-Martinuskerk; Herzele (Woubrechtegem), Sint-Martinuskerk; Kluisbergen (Ruien), Sint-Corneliuskerk; Kluisbergen (Zulzeke), Sint-Jan-in-de-Oliekerk; Lede (Smetlede), Sint-Pharaïldiskerk; Lede (Wanzele), Sint-Bavokerk; Lierde (Sint-Maria-Lierde), Sint-Magdalenakerk; Maarkedal (Etikhove), Onze-Lieve-Vrouw-de la Salettekerk; Maarkedal (Maarke-Kerkem), Sint-Elegiuskerk; Melle, Sint-Martinuskerk; Melle (Gontrode), Sint-Bavokerk; Merelbeke (Lemberge), Sint-Aldegondiskerk; Ninove (Aspelare), Sint-Amanduskerk; Ninove (Denderwindeke), Sint-Petruskerk; Ninove (Neigem), Sint-Margrietkerk; Ninove (Voorde), Sint-Pietersbandenkerk; Oosterzele, Sint-Gangulphuskerk; Oudenaarde (Leupegem), Sint-Amanduskerk; Sint-Lievens-Houtem (Bavegem), Sint-Onkomenakerk; Sint-Lievens-Houtem (Vlierzele), Sint-Fledericuskerk; Sint-Lievens-Houtem (Zonnegem), Sint-Stefanuskerk; Zottegem (Elene), Onze-Lieve-Vrouw-Geboorte-en-Sint-Jozefkerk; Zottegem (Erwetege), Sint-Pietersbandenkerk; Zottegem (Grotenberge), Sint-Pietersbanden- en Sint Berlindiskerk; Zottegem (Leeuwergem), Sint-Amanduskerk; Zwalm (Hundelgem), Sint-Amanduskerk; Zwalm (Meilegem), Sint-Martinuskerk; Zwalm (Sint-Blasius-Boekel), Sint-Blasiuskerk.

S.D.L.

DE KEGEL (A.), *e.a. Kultuurpatrimonium. Beschermde monumenten, landschappen, stadsgezichten en dorpsgezichten.* Kultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen 1980. Uitgave Provinciebestuur Oost-Vlaanderen, Kulturele Dienst, Bisdomplein 3, 9000 Gent, pp. 166-236.

In 1980 werden in de provincie Oost-Vlaanderen bij Koninklijk Besluit 104 monumenten beschermd. Ook 21 stads- of dorpsgezichten kwamen onder wettelijke bescherming, evenals een zestal landschappen. Van elk van de berschermde monumenten, landschappen of gezichten wordt een korte beschrijving gegeven. Opvallend is dat in 1980 de hoofdbrok der beschermingen in Gent te situeren valt, maar eveneens in Zuid-Oost-Vlaanderen (Aalst, Brakel, Denderleeuw, Geraardsbergen, Ninove, Oudenaarde, Zingem, Zottegem, Zwalm). In het voormalige Land van Aalst zijn dit het Kravaalbos met omgeving te Meldert (Aalst) en reikend tot in Mazenzele (Opwijk) en Asse; het 17e-eeuwse poortgebouw van het kasteel Norman en omgeving te Sint-Maria-Oudenhove (Brakel); de Wellemeersen te Welle en te Denderleeuw; het kasteel Vilain te Gentbrugge met de toegangsbrug en

de toegangspoort samen met het park van het kasteel, de omwalling en een deel van de onmiddellijke omgeving; het landschap gevormd door het Raspaillebos, het Moerbekebos en het Karkoolbos, voor het grootste gedeelte gelegen in de gemeente Geraardsbergen (Grimminge, Moerbeke, Onkerzele) en ten zuidoosten zich uitstrekkend tot Galmaarden in de provincie Brabant; het huis Kloosterplein 36 en omgeving, Kloosterplein 36-40, gelegen naast de voormalige abdijkerk, de huidige Onze-Lieve-Vrouwkerk te Ninove; de dorpskom te Pollare (Ninove); de toren van de Sint-Martinuskerk met omgeving te Edelare (Oudenaarde), gelegen op de flanken van de Edelareberg; de Sint-Martinuskerk en de oude pastorie met hun omgeving te Melden (Oudenaarde); de oude stokerij met haar onmiddellijke omgeving, gelegen in het centrum van Zingem; de omgeving van de beschermde windmolen te Huise (Zingem); "De Posterij" te Grotenberge (Zottegem) met de onmiddellijke omgeving; de Sint-Amanduskerk (koor) te Leeuwergem (Zottegem) en het huis Sint-Elegiusplein 2 en omgeving; de Munkboshoeven en omgeving (2e fase), gebied gelegen te Velzeke-Ruddershove (Zottegem), Scheldewindeke en Balegem (Oosterzele) en Dikkelvenne (Gavere); de Munkboshoeven te Velzeke (Zottegem), Munkbosstraat 4-6-8, centraal gelegen in een beschermd landschap; het huis gelegen Provinciebaan 103 te Velzeke-Ruddershove (Zottegem), met aanpalende tuin en ten slotte de dorpskom te Dikkele (Zwalm).

S.D.L.

DE KEYZER (B.). *De Boven-Schelde: van de oorsprong tot Gent.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 28ste jg., nr.6, november-december 1979, pp. 13-24.

Een uitstekende bijdrage over de Boven-Schelde met talrijke interessante historische gegevens. Langs deze eertijds belangrijke grens tussen het Duitse Rijk en Frankrijk werden in de bochten van de stroom versterkingen gebouwd: Petegem, Melden, Berchem, Oudenaarde, Ename, Eine, Heurne, Gavere e.a. Volgens de auteur waren het vooral uitkijktorens, eerder dan versterkingen. Verder handelt het artikel over twee factoren die centraal staan in de historie van de Boven-Schelde of een deel ervan aandeden, zoals de "pleyte" of "Aelsterschip" of "Hollands schip", de "maertschepen", het "eertvelderschip" e.a.

S.D.L.

B(ERTEN) D(E) K(EYZER). *Muziek en Toerisme.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 30ste jg., nr. 3, mei-juni 1981, pp. 69-73.

De auteur tracht te achterhalen, in grote trekken, welke rol de muziek speelt en kan spelen in de ontwikkeling van het toerisme. Merkwaardig in deze bijdrage is o.a. de commentaar van de componist Guy Duyck bij zijn "Landelijke Symfonie De Vlaamse Ardennen": een streek, met haar heden en verleden, herleeft in de Muziek.

S.D.L.

DE KEYZER (B.). *Verleden en heden. Oostvlaamse beiaarden.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 31ste jg., nr. 6, november-december 1982, pp. 23-32.

Deze bijdrage bevat een historisch overzicht van de beiaarden in Oost-Vlaanderen. De oudste vermelding van een beiaard te Aalst dateert van 1461, maar Oudenaarde had het eerste beiaardklavier in de wereld, nl. in 1510. De oudst bekende beiaardiers van Aalst en Oudenaarde waren Sampson Allicourt vóór 1637, resp. Jan van Spiere in 1515. De abdij van Ename bezat een beiaard die gegoten werd in 1677. Verder worden in dit overzicht historische gegevens verzameld over beiaarden in Mespelare (1760), Zottegem (1750), Herzele (1952), Haaltert (z.d.), Ninove (1558), Geraardsbergen (oudste klok van 1428), Waarbeke

(1966), Nederbrakel (1959), Ronse (een beiaard van 3 octaven vóór de Franse bezetting), Beerlegem (vanaf 1650 een beiaard in wording) en Lede (1952-53).

S.D.L.

DE POORTER (K.), e.a. *Inventaris van het fonds Napoleon de Pauw.* Gent, stadsarchief, 1982, 3 dln.

In 1929 verwierf het stadsarchief van Gent dit fonds. Het gaat hier om een familiearchief dat hoofdzakelijk documenten uit de 19de en begin twintigste eeuw bevat.
De klassering omvat twee hoofdverdelingen nl. enerzijds het persoonlijke archief van Napoleon de Pauw en anderzijds de papieren van familie en aanverwanten. De inventaris bevat een persoonsnamenregister. Spijtig genoeg is er geen plaatsnamenregister.
In dit fonds verzeilde o.m. het familiearchief van de Van Damme's van Geraardsbergen. deze oefenden te Geraardsbergen publieke ambten uit. Daardoor is dit archief zo enorm belangrijk voor Geraardsbergen en het omliggende platteland.
Volgende stukken zijn o.m. aanwezig:
Deftinge: armenrekeningen 1770-93 + verpachtingen.
Onkerzele: armenrekeningen 1764-89 + id.
Deftinge: kerkrekeningen 1770-93
Onkerzele: kerkrekeningen 1764-94
Goederenbeheer voor de abdij van Geraardsbergen te ASPELARE, DEFTINGE, DENDERLEEUW, GRIMMINGE, HELDERGEM, NEDERHASSELT, NEDERBOELARE, ONKERZELE, OVERBOELARE, SCHENDELBEKE, ST.-MARTENS-LIERDE, ST.-MARIA-LIERDE, ST.-MARIA-OUDENHOVE.
Voorts deden ze ook het goederenbeheer van de St.-Pietersabdij van Gent, de abdij van Beauprez, de abdij van Honnicourt en de abdij van St.-Sepulchre te Kamerijk o.m. te DEFTINGE, GOEFERDINGE, GRIMMINGE, LIERDE, MOERBEKE, NEDERBOELARE, NIEUWENHOVE, OVERBOELARE, PARIKE. Eveneens zijn er dokumenten aanwezig over de goederen van de paters Karmelieten van Geraardsbergen, van privépersonen, uit ZANDBERGEN, ZARLARDINGE, ST.-BLASIUS-BOEKEL.
Alsof dit alles nog niet genoeg is: dokumenten over de gilden van Geraardsbergen, bedrijfsarchieven van hun lakenhandel te Geraardsbergen, krantenknipsels van het bezoek van Napoleon aan Aalst,...
De doodsbrieven werden stuk voor stuk geïnventariseerd. Niet minder dan 47 gemeenten uit het Land van Aalst komen hierin voor, nl. AALST, APPELTERRE, BALEGEM, BERCHEM, BOTTELARE, DENDERHOUTEM, DENDERLEEUW, DENDERWINDEKE, ENAME, EREMBODEGEM, ERPE, ETIKHOVE, GAVERE, GENTBRUGGE, GERAARDSBERGEN, GODVEERDEGEM, HAALTERT, HERZELE, HILLEGEM, HUNDELGEM, LEDE, LEDEBERG, LEUPEGEM, MERELBEKE, MOORSELE, MUNKZWALM, MUNTE, NEDERBOELARE, NEDERBRAKEL, NIEUWERKERKEN, NINOVE, NUKERKE, OORDEGEM, OOSTERZELE, OPHASSELT, RONSE, RUSSIGNIES, SCHELDERODE, SCHELDEWINDEKE, ST.-LIEVENS-ESSE, ST.-LIEVENS-HOUTEM, ST.-MARIA-HOREBEKE, VIANE, WELDEN, WICHELEN, ZOTTEGEM, ZULZEKE.

H.V.I.

DE LANGE (S.). *De menselijke bedrijvigheid in de Vlaamse Ardennen.* Diggie, driemaandelijks tijdschrift (van Diggie Kinder- en Gezinsboerderij v.z.w., Diggieweg 14 te 9660 Brakel), 7de jg., juli 1982, pp. 5-19.

De auteur schetst een merkwaardig beeld van drie aspecten van de menselijke

activiteit die in de Vlaamse Ardennen werden en worden ontplooid: "In deze bijdrage hebben we enkele uitingen belicht van de rusteloze scheppende handen in Zuid-Oost-Vlaanderen: eerst de werkende mens met zijn bouwactiviteit en ambachtelijke bezigheid, dan de scheppende mens met zijn kunstproduktie".

Een kort overzicht van de bouwactiviteit wordt gevolgd door een beknopte beschrijving van de Sint-Hermescrypte te Ronse, het Oudenaardse stadhuis en het kasteel met park van Leeuwergem. In een tweede hoofdstuk overloopt S. De Lange de ambachtelijke bedrijvigheid, vooral te Ronse, Oudenaarde en Geraardsbergen, maar ook in de Zwalmstreek, te Zingem en Horebeke, en houdt hij even stil bij de brouwerijen. De folklore blijkt vooral diepe wortels te hebben in Geraardsbergen en Ronse en verder ook te Parike, Elst, Eine en Ename. Met een woordje over de kunst en kunstbeoefenaars in Zuid-Oost-Vlaanderen wordt dit vulgariserende, vlot leesbare overzicht besloten.

L.R.

DE LANGE (S.). Isidoor en Herman Terilinck. *Twee volwaardige Zuidoostvlamingen.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 38, oktober 1981, p. 17.

Steunend op een opmerkelijke lezing door prof. dr. M. Hoebeke gehouden naar aanleiding van de honderdste verjaardag van de geboorte van Herman Teirlinck, wordt het portret geschetst van vader en zoon Teirlinck, die allebei Zuid-Oost-Vlaanderen in hun oeuvre hebben verheerlijkt.

L.R.

DE LANGE (S.). *De Boerenopstand van 1790: een onbekende episode uit onze geschiedenis.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant, nr. 25, jg. 3, juni 1980, p.16.

Overzichtelijke samenvatting van een spreekbeurt van drs. Luc Dhondt naar aanleiding van een controversiële synthese van zijn licentiaatsverhandeling "Revolutionaire bewegingen in Vlaanderen (1780-1790). Inleiding tot de studie van de crisis van het Ancien Régime". Naast een uiteenzetting van de socio-economische toestanden in de 18e eeuw en van de eigenlijke boerenopstand, pleit drs. L. Dhondt (volgens S. De Lange) voor absolute verdraagzaamheid en diepe eerbied voor menselijke waardigheid bij de historicus.

L.R.

DE LANNOY. *Un rameau de la famille de Lannoy à Audenarde du XVe au XVIIe siècle.* In: *Le Parchemin,* jul.- aug. 1981, nr. 214, pp. 245-260.

De auteur schetst de genealogische lijn van de familie de Lannoy (15e - 17e eeuw) die verscheidene bezittingen had in het Land van Aalst o.a. te Kwaremont, Ruien, Amengijs, Ronse en Aalst. Enkele familieleden waren poorter van Ronse, Ruien (Berchem) en Aalst.

Deprez M.

DE MOOR (D.). *De Vlaamse Ardennen dieper bekeken.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 31ste jg., nr. 1, januari-februari 1982, pp. 17-21.

Kritische benadering van de Vlaamse Ardennen als toeristisch belangrijke streek. De auteur geeft een degelijk overzicht van de geologische wording van Oost-Vlaanderen en van de Vlaamse Ardennen vanaf de ijstijden tot op de huidige dag, en beschrijft verder de bodem, het reliëf en de natuurlijke vegetatie; de zandwinningen worden fel aangeklaagd en de schrijver doet een oproep om daadwerkelijk de Vlaamse Ardennen ongeschonden te bewaren.

S.D.L.

DE MOOR (D.). *Met de Dender van Zuid naar Noord.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 31ste jg., nr. 4, juli-augustus 1982, pp. 93-98.

De auteur vaart de Dender af, stroomafwaarts, en beschrijft het typische landschap langs de Denderoevers, maar daarnaast ook de historische merkwaardigheden van volgende plaatsen: Geraardsbergen, Grimminge, Zandbergen, Ninove, Neigem, Voorde, Denderwindeke, Aspelare, Pollare, Aalst, Moorsel, Baardegem, Meldert, Gijzegem, Mespelare, Oudegem. De steller van het artikel heeft uiteraard overschot van gelijk waar hij schrijft: " Een bezoedelde en stinkende Dender kan toeristisch-recreatief geen waardevolle streek toveren, ondanks de interessante mogelijkheden die zij inhoudt".

S.D.L.

DEVOS (M.), RYCKEBOER (H.), VAN KEYMEULEN (J.). *Woordenboek van de Vlaamse Dialekten, dl. II. Niet-Agrarische vaktalen, afl. 1 De Mandenmaker.* X + 99 p.; 16 kaarten; 45 illustraties, Seminarie voor Vlaamse Dialektologie, R.U.G., 1982.

In 1972 is, op initiatief van Em. Prof. Dr. W. Pée, aan de Gentse Rijksuniversiteit het project "Woordenboek van de Vlaamse Dialekten" gestart. De redactie (Magda Devos, Hugo Ryckeboer en Jacques Van Keymeulen) wil de eigentijdse woordenschat verzamelen van de dialecten gesproken in de provincies Oost- en West-Vlaanderen en in Frans-Vlaanderen. Voor de indeling en de opbouw van dit woordenboek en het systeem van de medewerkers, verwijzen we naar onze bespreking van de eerste aflevering ("Akker- en weiland") in Het Land van Aalst, jaargang XXXIII-1981, pp. 87-88.
In deze aflevering hebben de auteurs de vaktaal van de mandenmaker onderzocht. Hierbij hebben ze o.a. kunnen steunen op medewerkers uit Balegem, Dikkele, Haaltert, Heurne, Moorsel, Nederename, Scheldewindeke en Welden.

S.D.L.

DEVOS (M.), RYCKEBOER (H.), VAN KEYMEULEN (J.). *Woordenboek van de Vlaamse Dialekten, dl. II. Niet-agrarische vaktalen, afl. 2 De Strodekker.* VII + 40 p.; 2 kaarten; 17 illustraties, Seminarie voor Vlaamse Dialektologie, R.U.G., 1982.

De auteurs behandelen de vaktaal van de strodekker en hebben hierbij o.a. kunnen steunen op medewerkers uit Herdersem, Maarke-Kerkem, Meldert, Scheldewindeke en Woubrechtegem.

S.D.L.

DEVOS (M.), RYCKEBOER (H.), VAN Keymeulen (J.). *Woordenboek van de Vlaamse Dialekten, dl. II. Niet-agrarische vaktalen, afl. 3 Handspinner en Touwslager,* IX + 59 p.; 1 kaart; 20 illustraties, Seminarie voor Vlaamse Dialektologie, R.U.G., 1982.

De wetenschappelijke medewerkers bestuderen de vaktaal van de handspinner en de touwslager. Ze kregen hierbij medewerking uit Aalter, Berlare, Dendermonde, Eeklo, Hamme, Lokeren, Ledegem, Moerzeke, Poperinge, Roeselare en Zele, maar niet uit plaatsen van het voormalige Land van Aalst.

S.D.L.

DEVOS (M.), RYCKEBOER (H.), VAN KEYMEULEN (J.). *Woordenboek van de Vlaamse Dialekten, dl. II. Niet-agrarische vaktalen, afl. 1,2,3, Wetenschappelijk Apparaat,* 124 p.; Seminarie voor Vlaamse Dialektologie, R.U.G., 1982.

Het wetenschappelijk apparaat bij de afleveringen over de mandenmaker, de strodekker en de handspinner-touwslager bevat de vragenlijsten die aan de enquête ten grondslag liggen, de dialectwoorden met de codenummers van de plaatsen waar ze opgetekend werden en een cumulatief alfabetisch register van het woordbestand van de drie afleveringen.

S.D.L.

DE WINNE (A.). *Door arm Vlaanderen.* Leuven, uitg. Kritak, 1982. Vertaling en samenstelling M. Schaevers.

Precies 80 jaar na de eerste druk van "A travers les Flandres" verschijnt hier een nieuwe vertaling van dit werk. In 1903 verscheen de eerste vertaling van voornoemd werk in het Nederlands.
De samensteller heeft een hele reeks foto's ingelast die, aanvullend bij de tekst, eveneens de hemeltergende armoede van het Vlaamse volk in beeld brengen. A. De Winne, wiens vader van Ninove afkomstig was, heeft zeer treffend de sociale toestanden beschreven. Van volgende steden en gemeenten uit ons werkgebied worden feiten, foto's of verslagen gepubliceerd: AMOUGIES, BERCHEM, GERAARDSBERGEN, IDDERGEM, NINOVE, ORROIR, RONSE en ROZENAKEN.

H.V.I.

DE ZUTTER (J.). *Regesten op de jaarregisters van de Keure. Schepenjaar 1402-1403.* Gent, stadsarchief, 1981.

Volgende gemeenten uit het werkgebied van het Land van Aalst worden vernoemd. Aalst, Appelterre-Eichem, Aspelare, Balegem, Boelare, Brakel, Denderwindeke, Dikkelvenne, Erembodegem, Erpe, Gavere, Landskouter, Lede, Ledeberg, Leeuwergem, Lemberge, Letterhoutem, Lierde, Massemen, Melle, Merelbeke, Moerbeke, Moortsele, Ninove, Oombergen, Oordegem, Oosterzele, Ottergem, Oudenhove, Pollare, Schellebelle, Schendelbeke, Schorisse, Semmerzake, Serskamp, St.-Denijs-Boekel (?), St.-Maria-Lierde, St.-Maria-Oudenhove, St.-Martens-Lierde, Steenhuize-Wijnhuize, Velzeke-Ruddershove, Vlierzele, Westrem, Wieze, Scheldewindeke (?), Zottegem, Zulzeke.

H.V.I.

D'HAESE (R.). *De Daensistische beweging. Daensmuseum en Archief van de Vlaamse sociale Strijd, Aalst.* Aalst, 1981, 95 p.

Dit werk dat als cataloog bedoeld is voor de tentoonstelling, die reeds vele Vlaamse steden heeft aangedaan, bevat naast een uitgebreide bespreking van de 178 tentoongestelde stukken, een historische schets van diverse aspecten der Daensistische beweging. Door verschillende auteurs worden volgende thema's behandeld: de tijdssituatie, de wortels van de beweging, het programma van de Christene-Volkspartij, de organisatorische uitbouw, de verspreiding en de evolutie van de Daensistische beweging evenals een belangrijke tekst over de sociale organisaties, het Daenisistisch lied en de Daensfiguren als schrijvers.
Het hoeft niet gezegd dat het ganse boek voor tal van gemeenten uit het Land van Aalst een belangrijke bron is. Denken we maar aan het Ninoofse met de Roelanders of Geraardsbergen met P. Guillemin. Voorts onderstrepen foto's uit Aalst, Geraardsbergen en Zottegem duidelijk de toenmalige sociale problematiek. Een boek dat voor een ruim publiek een goede syntese vormt van de Daensistische beweging.

G.V.B.

DOLEZ. *Robert de Masmines, chevalier de la Toison d'or.* In: Le Parchemin, nr.

215, 1981. pp. 335-336.

Robert Van Massemen was heer van Beerlegem, Hemelveerdegem en Uitbergen. Hij ontving de orde van het gulden vlies vanaf haar stichting. Hij huwde met Isabella van Massemen, vrouwe van Leeuwergem en Elene. Een foto van zijn portret is bijgevoegd.

H.V.I.

Esthetische Spiegel van Zuid-Oost-Vlaanderen. Kruishoutem, drukkerij Emka, z.d. (1980), 214 p., talrijke illustraties waaronder 84 kleurplaten.

Dit lijvige kunstboek, verschenen in een oplage van 2.000 exemplaren, is tot stand gekomen op initiatief van de Kamer voor Handel en Nijverheid van Zuid-Oost-Vlaanderen en in nauwe samenwerking met de gemeentebesturen van Brakel, Geraardsbergen. Horebeke, Kluisbergen, Kruishoutem, Lierde, Maarkedal, Oudenaarde, Ronse, Wortegem-Petegem, Zingem en Zwalm; samensteller en coördinator was Harold Herberigs, directeur van de Kamer voor Handel en Nijverheid.

Deze *Esthetische Spiegel* treedt op deels als getuige van het verleden en is deels richtinggevend in vele domeinen voor de toekomst van het gewest. De beschrijvende teksten over de typische troeven van elke gemeente worden op schitterende wijze ondersteund door de kunstzinnige fotografie van Marcel Van Wambeke, waardoor deze publicatie bij uitstek een lees- en kijkboek is geworden. Anderzijds werd de sociaal-economische problematiek van deze achtergebleven regio niet uit het oog verloren: korte overzichtelijke hoofdstukjes handelen over de industrieterreinen, de zuivelnijverheid, het bronwater, de textielnijverheid in het Oudenaardse door de eeuwen heen, de problematiek te Ronse, de bouwsector, de aardappelteelt en de vleeswarennijverheid. Gezien de grote belangstelling mogen nieuwe uitgaven worden verwacht.

S.D.L.

GYSSELING (M.). *Voornaamste bestanddelen van Zuidnederlandse plaatsnamen.* Naamkunde, 1981, 13, nrs. 1-4, pp. 75-78.

Van de meest voorkomende bestanddelen wordt hier een verklaring gegeven. Voor plaatselijke vorsers is deze woordenlijst heel praktisch.

H.V.I.

HOUBRECHTS-DE CROOCK (M.). *Regesten op de jaarregisters van de Keure. Schepenjaar 1400-1401.* Gent, stadsarchief, 1967-1972, 3 dln.

De jaarregisters vormen, naast de stadsrekeningen, de belangrijkste bron voor de economische, sociale en kulturele geschiedenis van de stad Gent en het gebied onder haar invloedssfeer. In die registers werd de vrijwillige rechtspraak opgetekend: verkopingen, berentingen, schenkingen, testamenten, etc... Van iedere akte wordt een samenvatting gegeven. Volgende gemeenten uit het werkgebied van het Land van Aalst worden vermeld: Aaigem, Aalst, Aspelare, Baaigem, Balegem, Bambrugge, Berchem, Bottelare, Burst, Denderhoutem, Denderwindeke (?), Dikkelvenne, Ename, Erembodegem, Erpe, Erwetegem, Geraardsbergen, Godveerdegem, Gontrode, Hemelveerdegem, Herlinkhove, Hermelgem, Herzele, Hofstade, Idegem, Landskouter, Lede, Lemberge, Letterhoutem, Liedekerke, Massemen, Mater, Melle, Moortsele, Nieuwerkerken, Ninove, Oombergen, Oordegem, Oosterzele, Opbrakel, Oudenhove, Paulatem, Ressegem, Ronse, Rozebeke, Schellebelle, Schorisse, St.-Maria-Oudenhove, Smetlede, Steenhuize, Strijpen, Velzeke-Ruddershove, Vlierzele, Voorde, Vurste, Scheldewindeke (?), Zandbergen, Zegelsem en Zonnegem.

H.V.I.

HUYGHEBAERT (N.). *Quelques chartes épiscopales fausses pour Saint-Pierre au Mont-Blandin à Gand forgées au XIIe et XIIIe siècles.* In: Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis, dl. CXLVIII (1982).

Bij deze kritische studie van de Benedictijnse monnik en Prof. aan de U.C.L. komen de oorkonden voor, die betrekking hebben op de altaren van de gemeenten: *Letterhoutem, Steenhuize* en *Vloerzegem.* Terwijl de oorkonde waarin de schenking vermeld wordt van het altaar van Letterhoutem volledig vals blijkt te zijn - het zou geschonken geweest zijn door de bisschop van Noyon - Doornik, terwijl het dorp in het bisdom Kamerijk lag - kan niet hetzelfde gezegd worden van de andere oorkonde. Niettemin heeft de auteur geen voldoende bewijzen om ze als volwaardig echt te beschouwen.

G.V.B.

KERCKHAERT (N.). *Oude Oostvlaamse Herbergnamen.* Uitgegeven door de Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen, tweede druk, Gent, 1980, 316 p., talrijke afbeeldingen en oriëntatiekaarten.

Volgens de auteur is de bedoeling van deze publikatie: "alleen maar de toeristen van vandaag even te verpozen en te begeleiden op een nog braakliggend terrein voor folklore en historie". Men mag dit citaat niet interpreteren als zou Noël Kerckhaert een vulgariserend werkje hebben geschreven over herbergen ten behoeve van de toeristen; het opzet was immers zowel wetenschappelijk te werk te gaan alsook een groot publiek te bereiken.

In een boeiende inleiding beschrijft de auteur enkele aspecten van de oude herbergen, zoals de verklaring van de term "herberghe", de onderscheiden functies, de herbergnamen. In alfabetische volgorde komen alle herbergnamen voor met telkens eerst de verklaring, de gemeente of gemeenten waarin ze voorkomen, evenals de oudst bekende datum. In de tweede uitgave werden zowel nieuwe en aanvullende gegevens verwerkt, werden tevens een groot aantal oriëntatiekaarten en bijpassende zwart-wit illustraties bijgevoegd, zodat deze herdruk veeleer een nieuw boek is geworden. Praktisch alle gemeenten uit het voormalige Land van Aalst worden er met één of meer herbergen vermeld.

S.D.L.

KERCKHAERT (N.). *Oude Oostvlaamse hoeven.* Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen. Gent, (1977), 256 p., talrijke illustraties.

Dit mooi verzorgde eerste deel - de letters A tot L - van "Oude Oostvlaamse hoeven" is een boek boordevol historische gegevens over een verrassend groot aantal Oostvlaamse boerderijen. In zijn inleiding schrijft de auteur N. Kerckhaert eerder minimaliserend: "Hoogstens willen wij in de kortst mogelijk tijd verzamelen wat nog kan verzameld worden in verband met het zo rijke Vlaamse landbouwleven van weleer". Deze publikatie is veel meer geworden dan zo maar een haastige verzameling van losse gegevens. De beschrijving van de hoeven is immers steeds gebaseerd op authentieke archiefdocumenten, waarnaar steeds wordt verwezen en die niet zelden opklimmen tot de 15de en zelfs tot de 14de of 13de eeuw; afhankelijk van het gevonden archiefmateriaal worden sommige hoeven maar enkele lijnen toebedeeld, terwijl dan weer andere een beschrijving van meer dan een bladzijde toegemeten krijgen. Het wetenschappelijk gehalte is verder nog verhoogd door een merkwaardige uiteenzetting in de inleiding over de landbouwgeschiedenis en door een toelichting over de gebruikelijke oude maten en munten. We hopen dat het tweede deel - de letters M tot Z - zo vlug mogelijk van de pers mag komen: beide delen samen zullen een mooie aanwinst vormen voor de geschiedenis van het platteland in Oost-Vlaanderen en tevens in het voormalige Land van Aalst.

S.D.L.

N.N. *Zo leeft Zuid-Oost-Vlaanderen.* Tot stand gekomen dank zij een nauwe samenwerking tussen de gemeentebesturen en de Kamer voor Handel en Nijverheid van Zuid-Oost-Vlaanderen, een uitvoering van de drukkerij Emka te Kruishoutem, 1982, 127 p., talrijke prachtige illustraties.

Het boek, gerealiseerd dank zij de medewerking van de 12 gemeentebesturen van het gewest en een vijftigtal vrijwilligers onder de coördinatie van Harold Herberigs, directeur van de Handelskamer, wil een gids zijn op sociaal, economisch en cultuur-historisch vlak voor Zuid-Oost-Vlaanderen. Er wordt eerst een overzicht gegeven van de bedrijfsterreinen van de streek die meestal door een indrukwekkende luchtfoto worden voorgesteld. Na een bijdrage over oude ambachten volgt een grondige analyse van de moeilijkheden in de textiel- en confectienijverheid. Aan de hand van overzichtelijke tabellen wordt de structuur en de evolutie van de tewerkstelling, maar tevens de stand van de werkloosheid duidelijk ontleed, waarna de afzonderlijke rubrieken volgen van de twaalf gemeenten van Zuid-Oost-Vlaanderen: hierin worden markante gebeurtenissen belicht die zich onlangs hebben voorgedaan. Vermelden we ten slotte nog dat het de bedoeling van de Handelskamer is jaarlijks "het leven van gisteren, dit van vandaag en wie weet dit van morgen" van Zuid-Oost-Vlaanderen in een dergelijke luxueuze uitgave te beschrijven.

S.D.L.

LAMARCQ (D.). *Een kwantitatieve benadering van de arbeidsparticipatie in de vlassektor. Het Land van Aalst (1738-1820).* Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, nieuwe reeks, dl. XXVI, 1982, pp. 139-177.

"Het vlas is den rykdom van Vlaanderen en oorzaak van de merkelyke bevolkinge, want daer by leven ontelbaere menschen". Onder dit citaat, ontleend aan J. Thijs (1792), schreef DANNY LAMARCQ een studie over de "arbeidsparticipatie in de vlassektor" (sic) in het Land van Aalst tussen 1738-1820. Het is een bijdrage waarin, zoals we onderhand van de auteur gewoon zijn, het accent duidelijk ligt op de kwantifikatie, op de cijfers dus.

Als uitgangspunt fungeren drie bronnen: een ambachtentelling (1738), de verslagen van DE PATIN (1764) en een nijverheidstelling (1820). Het artikel vertoont een driedelige structuur waarbij genoemde bronnen tegelijk raam en bindmiddel vormen.

In een eerste "deel" bespreekt de auteur de bronnen uitvoerig, waarbij hij ruime aandacht besteedt aan hun mogelijkheden en tekortkomingen. Hoofdgegeven vormt hier zeker het aangeven van de gemeenschappelijk informatie die de bronnen bevatten, nl. het aantal wevers of liever het aantal huishoudens waar geweven wordt en dit per gemeente. Gebruik makend van de informatie die de verslagen van DE PATIN bevatten, maakt D. Lamarcq een benadering van het aandeel van de vlas- en koolzaadcultuur in het Land van Aalst. Verder berekent hij voor elke gemeente de verhouding tussen de vlasproduktie en de vlasverwerking. Hiertoe schetst hij vooraf een vrij omslachtige werkmethode. Tenslotte gaat de auteur na in hoeverre de nabijheid van een marktcentrum enige invloed heeft op de "weefgraad" van een parcohie.

Na het bepalen van het aantal wevers wordt vervolgens aandacht besteed aan het bevolkingscijfer. "Een procentuele verhouding tussen het aantal wevers en de totale bevolking is immers de aangewezen weg om vergelijkingen in tijd van en ruimte door te voeren" (p. 151).

Sluitstuk van het artikel vormt de vergelijking tussen het aantal wevers en de totale bevolking, of m.a.w. de weefgraad. In bijlage wordt de weefgraad per paro-

chie vermeld en dit voor 1738, 1764 en 1820. Vervolgens onderzoekt de auteur een aantal correlaties tussen enerzijds de weefgraad en anderzijds respectievelijk de bevolkingsevolutie, het vlasareaal en de dichtheid van de huishoudens.
Met zijn stevig gestructureerd artikel toont D. Lamarcq alvast aan, dat vlasnijverheid een niet weg te cijferen impact heeft op het platteland in het Land van Aalst tijdens de 18de en het begin van de 19de eeuw. Eén derde van de huishoudens beschikt namelijk doorheen deze periode over minstens één getouw. Niettemin dient in dit verband de nadruk gelegd de sterke parochiale verschillen, zodat de auteur terecht waarschuwt voor het zonder meer aannemen en toepassen van globale resultaten op een kleinere entiteit.

S.D.L.

MICHEM (F.). *De parochiegeestelijkheid in het Meetjesland tijdens het Oud Regiem.* Jaarboek van het heemk. genootschap van het Meetjesland, nr. 31, 1980, pp. 221-268 en nr. 32, 1981, pp. 88-139.

Uit volgende localiteiten van het Land van Aalst worden priesters vernoemd. AALST (9 priesters geboren te Aalst). BERCHEM (1 priester), EREMBODEGEM (1 priester); GAVERE (1 priester), RONSE (2 priesters) en ZOTTEGEM (1 priester).

NOWE (R.). *Regesten op de jaarregisters van de Keure. Schepenjaar 1407-1408.* Gent, stadsarchief, 1981.

Volgende gemeenten uit het werkgebied van het Land van Aalst worden vernoemd: Aaigem, Aalst, Bavegem, Denderhoutem, Erembodegem, Erwetegem, Etikhove, Gavere, Geraardsbergen, Gijzenzele, Godveerdegem, Herzele, Hofstade, Impe, Lede, Lemberge, Letterhoutem, Leupegem, Melle, Merelbeke, Moerbeke, Moorsel, Munkzwalm, Nederhasselt, Nederboelare, Nederbrakel, Nieuwerkerken, Nukerke, Oosterzele, Oordegem, Oudenhove, Paulatem, Schellebelle, Schorisse, Semmerzake, Serskamp, St.-Kornelis-Horebeke, St.-Denijs-Boekel, St.-Lievens-Houtem, St.-Maria-Lierde, St.-Antelinks, Steenhuize, Velzeke, Vlierzele, Vurste, Welden, Welle, Wichelen, Woubrechtegem.
De plaatsnamenindex is zeer slordig opgesteld en bevat veel fouten.

H.V.I.

RUYS (R.). *Veer en veerdienst in Oost-Vlaanderen vroeger en nu.* Wichelen, uitg. in eigen beheer, 1979.

Het werk werd in 1974 met de Alfons de Cockprijs bekroond. De auteur levert een degelijke historische en sociologische bijdrage over alles wat met het veer te maken heeft door de eeuwen heen. Voor zijn studie maakte hij zowel gebruik van het interview als van publicaties en archiefmateriaal. Volgende gemeenten in het Land van Aalst met een veerdienst worden besproken: SCHELLEBELLE, WICHELEN, MELDEN, MERELBEKE, LEDEBERG, SCHELDERODE, HERDERSEM en DENDERLEEUW.

DEPREZ M.

SEGHERS (F). *De Zuidvlaamse Boerenopstand van 1790.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 19, jg. 2, november 1979, p. 3 en nr. 20, jg. 2, december 1979, p. 18.

Niet steeds genuanceerde samenvatting van de licentiaatsverhandeling "Revolutionaire stromingen in Vlaanderen 1780-1790" van drs. Luc Dhondt. Na een schematisch overzicht van de politieke en sociale toestanden in de tweede helft van de 18de eeuw volgt de bespreking van de eigenlijke boerenopstand van 1790 in

Zuid-Oost-Vlaanderen: een spontane volksrebellie tegen de plaatselijke besturen, tegen de hoge geestelijkheid en voor de keizer.

S.D.L.

SOENEN (M.). *Relevés alphabétiques et chronologiques des documents contenus dans les cartons 145 à 182, 1289 à 1291 et 1321-1322 du Conseil Privé sous le Régime Espagnol.* Miscellanea archivistica, XXXIII, 1982, pp. 75-112.

In dit fonds berusten stukken over de plaatselijke gemeenschappen. Van volgende gemeenten uit het Land van Aalst zijn documenten geciteerd: Aaigem, Aalst, Aspelare, Berchem, Denderhoutem, Edelare, Erembodegem, Erondegem, Gavere, Geraardsbergen, Haaltert, Herdersem, Herzele, Idegem, Lede, Leupegem, Mater, Melden, Mere, Michelbeke, Moerbeke, Nederboelare, Neigem, Ninove, Nukerke, Oombergen, Oosterzele, Ophasselt, Ottergem, Overboelare, Ronse, Rozebeke, Schellebelle, Schendelbeke, St.-Maria-Oudenhove, St.-Martens-Lierde, Viane, Vlekkem, Zandbergen, Zarlardinge, Zottegem.

H.V.I.

STEEGHERS (W.). *Staten van goederen en indices op de registers van Gedele. Schepenjaar 1508-1509.* Gent, stadsarchief, 1982.

Het werk valt uiteen in twee delen. In het eerste deel worden regesten opgenomen van de staten van goederen (in totaal 36). In het tweede deel worden alle persoonsnamen, toponiemen, gebouwen en instellingen opgesomd die in de schepenakten voorkomen. Hier hebben we dus geen kijk op de aard van het document zelf. Volgende plaatsnamen uit het werkgebied van het Land van Aalst komen voor: Aaigem, Aalst, Appelterre-Eichem, Aspelare, Baaigem, Balegem, Beerlegem, Berchem, Deftinge, Denderhoutem, Denderwindeke, Dikkelvenne, Baardegem, Ename, Erembodegem, Erwetegem, Etikhove, Gavere, Gentbrugge, Geraardsbergen, Gijzegem, Gijzenzele, Gontrode, Haaltert, Heldergem, Herzele, Hofstade, Hundelgem, Lede, Liedekerke, Mater, Melle, Mere, Merelbeke, Michelbeke, Moortsele, Munte, Nederboelare, Nederbrakel, Nieuwenhove, Ninove, Oordegem, Opbrakel, Outer, Overboelare, Parike, Pollare, Rode, Ronse, Scheldewindeke, Schellebelle, Schendelbeke, Serskamp, St.-Goriks-Oudenhove, St.-Maria-Horebeke, St.-Maria-Latem, St.-Maria-Lierde, St.-Maria-Oudenhove, Smetlede, Steenhuize, Viane, Voorde, Welden, Wichelen, Woubrechtegem en Zottegem.

Deze werkwijze zonder citering van de aard van het document heeft enorme nadelen. Het desbetreffende schepenregister moet immer nog steeds ter hand genomen worden!

H.V.I.

Toeristische gids voor Geraardsbergen. Uitg. jaycees Geraardsbergen v.z.w., 1982, 64 p., talrijke illustraties.

Jaycees Geraardsbergen (ook nog Jonge Kamer genoemd), een vereniging die tot doel heeft jonge mensen tussen 18 en 40 jaar door een actieve deelname aan allerlei projecten individueel te vormen, heeft een heel fraaie toeristische gids van de stad ontworpen. Deze gids, opgesmukt met talrijke mooie foto's, is geen naslagwerk maar een degelijke praktische hulp bij een uitstap naar deze mooie Denderstad.

Vooreerst wordt een profiel geschetst van groot-Geraardsbergen, in 1977 ontstaan door de fusie van 16 gemeenten, met een oppervlakte van 8.289 ha en met 30.948 inwoners. In het historisch overzicht van de stad wordt aandacht geschonken aan het ontstaan en de groei, aan het wapenschild en aan de belan-

grijkste historische data. Een derde hoofdstuk handelt over de bezienswaardigheden van Geraardsbergen-centrum: het stadhuis, Manneken-Pis, de Marbol, de Dierkost, de Sint-Bartholomeuskerk, het Heilig Hartbeeld, de Mariakapel op de Oudenberg, het kruis aan de kapel, het beeld van Moeder der Smarten, de zuil en oriëntatietafel, de vijver, de Sint-Adriaansabdij, het klooster der Zusters van Maria en Jozef, het slotklooster der Zusters Arme Klaren, de kerk der Paters Jozefieten, de kerk van het Sint-Catharinacollege, het monument der gesneuvelden, de Priorij van Hunnegem en het Onze-Lieve-Vrouw Hospitaal.

Hierna komen in afzonderlijke rubrieken de verschillende fusiegemeenten aan bod: Goeferdinge, Grimminge, Idegem, Moerbeke, Nederboelare, Nieuwenhove, Onkerzele, Ophasselt, Overboelare, Schendelbeke, Smeerebbe-Vloerzegem, Viane, Waarbeke, Zandbergen, Zarlardinge. Een laatste hoofdstuk ten slotte bevat rubrieken over de feestelijkheden, recreatiedomeinen, kampeerterreinen, jeugdherberg, wandelpaden, fietsroutes, ééndagstrips naar Geraardsbergen, stedelijke sportinfrastructuur, restaurants en nuttige adressen.

Deze keurige toeristische gids nodigt a.h.w. eenieder uit een bezoek te brengen aan Geraardsbergen, één van de oudste steden van het land, een stad met een sprankelende folklore, een rijk cultureel patrimonium, een ongeschonden landschap en een gastronomische specialiteit.

S.D.L.

TULLEKEN-VANDEVELDE. *Openluchtrekreatie in Oost-Vlaanderen. Zuid-Oost-Vlaanderen.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 30ste jg., nr. 6, november-december 1981, pp. 33-50.

In dit nummer van "Toerisme in Oost-Vlaanderen", dat helemaal gewijd is aan de openluchtrekreatie, handelt de bijdrage "Zuid-Oost-Vlaanderen" over de info-camping "De Vlaamse Ardennen" te Oudenaarde, het rekreatieoord "Kluisbos" te Kluisbergen, en "De Abdij van Geraardsbergen - Toeristisch Centrum". I.v.m. dit "Toeristisch Centrum" van Geraardsbergen wordt eerst een beknopte geschiedenis geschetst van de abdij en wordt daarna uitgeweid over het rijke kloosterscriptorium met zijn grote culturele uitstraling, over de materiële rijkdom van de abdij en over het abtenhuis. Dit artikel bevat ten slotte ook een heel mooie afdruk van de prent Geraardsbergen uit Sanderus' Flandria Illustrata, evenals een paar teksten uit diezelfde 18de-eeuwse geschiedenis van Vlaanderen i.v.m. Geraardsbergen en de Dender.

S.D.L.

VANDEN AUWEELE (D.). *Willem van Affligem en het dubbele baljuwschap van Thimere de Rogemez.* In: Album amicorum Nicolas - N. Huyghebaert O.S.B., Sacris Erudiri, Jaarboek voor Godsdienstwetenschappen, XXV (1982), Steenbrugge - 's Gravenhage, 1983, dl. I, pp. 99-112.

In een poging om verheldering te brengen in het auteurschap van "Het Leven van Sinte Lutgart", zijnde de berijmde middelnederlandse recensie van Thomas Cantimpré's Vitae Sanctae Lutgardis, aanvaardt de auteur niet zonder meer de stelling van G. Hendrix, die bezwaarlijk Willem van Affligem als auteur kan handhaven. Een kroongetuige bij deze argumentatie speelt een zekere ridder Tymerus (Thimerus) of Thimere, die de "wereld" verlaat en monnik wordt te Affligem.

De auteur toont aan dat er niet twee Thimere's waren, die gelijktijdig baljuw waren in Vlaanderen en Brabant, maar dat het om één en dezelfde persoon ging. Hij poneert nl. dat Thymere de Rogemez eerst baljuw was van Gent en van Aalst-Geraardsbergen in de periode 1201-1213 en later baljuw van Brabant (Nijvel) werd. Aldus kan het auteurschap van "Het Leven van Sinte Lutgart" niet meer in twijfel worden getrokken.

Uitvoerig behandelt de auteur de argumenten waarom de baljuw Vlaanderen heeft verlaten. Volgens hem moet dit onder andere gezocht worden in het feit dat zijn ambtelijke verplichtingen in Vlaanderen in botsing kwamen met zijn leenrechterlijke verbintenissen in Brabant, vanwaar hij afkomstig was, Op dat ogenblik viel nl. Ferrand van Portugal, graaf van Vlaanderen, Brabant binnen en verwoestte er het gebied ten W. van Brussel. Tevens verwijst de auteur naar de vorming van de grens tussen Vlaanderen en Brabant, een scheiding waaraan men geen slagboomfunctie mag toekennen.
(Zie eveneens het art. van C. Wijffels).

G.V.B.

VAN DEN BOSSCHE (N.). *Zottegem in oude prentkaarten deel 2* waarin afbeeldingen van Elene, Erwetegem, Godveerdegem, Grotenberge, Leeuwergem, St.-Goriks-Oudenhove, Strijpen, Velzeke, Oombergen en St.-Maria-Oudenhove. Europese Bibliotheek - Zaltbommel/Nederland, 1982, 76 illustraties.

Tien jaar na het verschijnen van een eerste kijkboek in 1972, kwam deel 2 van "Zottegem in oude prentkaarten" van de pers. Volgens de auteur is het geen herdruk, maar veeleer een aanvulling op de eerste uitgave en bovendien werden de nieuw aangesloten gemeenten Oombergen en Sint-Maria-Oudenhove er ruimer in behandeld. De gekozen prentkaarten, van bondige commentaar voorzien, getuigen van het Zottegem van weleer, ze hebben telkens hun tijd in een momentopname "gefixeerd": de markt van Zottegem en een groot aantal straten met vele intussen verdwenen gevels en huizen en hun "poserende" bewoners, de spoorweg en het station in 1918, het bevrijdingsfeest van 1919 en verder buiten het centrum de kastelen, imposante villa's, kapellen en molens. Met deze publikatie heeft N. Van den Bossche, voorzitter van de Zottegemse Vereniging voor Monumenten- en Landschappenzorg (Z.V.M.L.Z.), het Zottegem van 1900-1945 nogmaals goed weten te evoceren.

S.D.L.

VANDENSTEEN (H.). *Regesten op de jaarregisters van de Keure. Schepenjaar 1401-1402.* Gent, stadsarchief, 1981.

Volgende gemeenten uit het werkgebied van het Land van Aalst worden vernoemd: Aalst, Appelterre-Eichem, Aspelare, Dikkele, Ename, Erpe, Erwetegem, Gavere, Geraardsbergen, Godveerdegem, Gontrode, Herzele, Hillegem, Hofstade, Iddergem, Kerksken, Lede, Ledeberg, Lemberge, Massemen, Mater, Merelbeke, Moerbeke, Munkzwalm, Nieuwerkerken, Oordegem, Oosterzele, Oudenhove, Ronse, Scheldewindeke, Schellebelle, Schendelbeke, Semmerzake, Serskamp, St.-Denijs-Boekel (?), St.-Maria-Oudenhove, Velzeke, Vlierzele, Volkegem, Vurste, Westrem (?), Wichelen, Zottegem.

H.V.I.

VAN DER LINDEN (R.). *Bolspel... Vriendschapsbelevenis... Zonder toeschouwers...* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 50, december '82, p. 18, 1 foto.

Een vluchtige schets van het bolspel: de bolders, hun drijfveer en binding, de soorten bolspel. De auteur overloopt ten slotte de verschillende clubs van Zuid-Oost-Vlaanderen en vermeldt als oudste groep, die van de Kring op de Markt te Zottegem die reeds sinds 1872 zonder onderbreking is blijven bestaan. Tevens wordt melding gemaakt van bolderclubs uit Horebeke, Eine, Oudenaarde, Mel-

den, St.-Denijs-Boekel, Geraardsbergen, Volkegem, Ronse en Sint-Goriks-Oudenhove.

S.D.L.

VAN DE WIELE (J.). *Regesten op de jaarregisters van de Keure. Schepenjaar 1404-1405.* Gent, stadsarchief, 1981.

Volgende gemeenten uit het werkgebied van het Land van Aalst worden vernoemd: Aalst, Balegem, Bavegem, Boelare, Denderhoutem, Denderwindeke (?), Dikkelvenne, Erembodegem, Geraardsbergen, Gontrode, Haaltert, Heldergem, Herlinkhove, Herzele, Hofstade, Impe, Kerksken, Lede, Ledeberg, Lemberge, Letterhoutem, Liedekerke, Massemen, Mater, Melden, Merelbeke, Mespelare, Moerbeke, Moortsele, Nederhasselt, Ninove, Oosterzele, Ronse, Schelderode, St.-Denijs-Boekel, St.-Lievens-Esse, St.-Lievens-Houtem, St.-Maria-Horebeke, St.-Maria-Latem (?), St.-Maria-Lierde (?), St.-Maria-Oudenhove, St.-Martens-Lierde, Smetlede, Steenhuize-Wijnhuize, Velzeke-Ruddershove, Viane, Vlierzele, Vloerzegem, Vurste, Welle, Westrem, Scheldewindeke (?), Woubrechtegem, Zarlardinge, Zegelsem, Zottegem.

H.V.I.

VAN HEMELRIJCK (F.). *Heksenprocessen in de Nederlanden.* Leuven, Davidsfonds, 1982, 231 p.

In dit werk bestudeert de auteur de betekenis van de hekserij en de heksenvervolging in de Nederlanden - vooral in Vlaanderen vanaf de middeleeuwen tot het einde van de 17de eeuw. Aan de hand van voorbeelden uit processtukken wordt de problematiek concreet toegelicht.

Hierna volgen enkele voorbeelden uit het Land van Aalst.

Een heksenproces werd op gang gebracht door geruchten die over een bepaalde persoon de ronde begonnen te doen. Deze persoon ging men als heks beschouwen en observeren. Een aanklacht werd nog versneld wanneer een dorp schijnbaar door verscheidene onmenselijke ongelukken en miseries getroffen werd. De reactie van een op hol geslagen menigte kon vreselijk zijn. Het proces van Syntken van Crombrugghe is daar een sprekend voorbeeld van. Heel de woedende parochie van *Melsen* keerde zich tegen haar, haar man en dochter. Hun huis werd in brand gestoken en vanop zijn preekstoel hitste de pastoor het volk nog meer op.

Wanneer men op grond van het vooronderzoek, de ondervraging van de verdachte en het verhoor van de getuigen geen absolute uitspraak kon doen werd de procedure verdergezet. Om van de verdachte een bekentenis te verkrijgen ging men dikwijls over tot folteren. Immers, schuldigen werden slechts op grond van eigen bekentenissen veroordeeld. Zo werd te *Aalst* Marie Van Ginderdeure een ganse nacht en een hele dag gegeseld alvorens zij tot bekentenissen overging.

Ook de onttoverij werd door de Staat vervolgd als bedrog en kwakzalverij en door de Kerk bestreden op grond van een inbreuk op een kerkelijk privilegie, met name het exorcisme. In verschillende gevallen moest de Kerk optreden tegen kosters en pastoors die hun boekje te buiten gingen. De kosters van *Rozenaken, Denderhouten* en *Melsen* (ca. 1627) werden wegens dergelijke bezweringspraktijken aangeklaagd.

Ook marginalen maakten zich schuldig aan dergelijke praktijken. Zo werd Roger Notholf beschuldigd omdat hij zich o.a. te *Berchem* met dergelijke bedrog had ingelaten. (1631).

Het waren meestal goedgelovige plattelandslieden die vooral financieel de dupe waren van dergelijke oplichterij. In 1625 liet zich een familie uit *Aspelare* door Adrian de Gendt van Oetingen beetnemen.

Het stereotype beeld van de heks is een arme oude vrouw, doorgaans een

alleenwonende weduwe die in een dorp woont of aan de rand ervan en die door iedereen gekend is. Slechts sporadisch worden "eerbare burgers" of notabelen beschuldigd van hekserij. Eén van deze uitzonderingen was Elisabeth Vlamyncx, echtgenote van de schepen van *Ninove* en schoonmoeder van de luitenant-baljuw van Ninove. Alle relaties ten spijt werd de vrouw na een aanslepend proces tot de brandstapel veroordeeld.

Bij hekserij en in heksenprocessen speelt de seksualiteit een belangrijke rol. Aan de tovenaars verschijnt de duivel uiteraard in de gedaante van een vrouw. In 1595 verklaarde Gilis Maes te *Liedekerke* dat hij een mooi geklede vrouw, Barbel genaamd, ontmoette. Voor haar zwoer hij zijn geloof af en verstootte hij zijn vrouw. Daarna hadden ze veelvuldig seksueel kontakt (wel honderd maal, zelfs in gevangenschap).

De mateloze vrees voor de duivel, diep doorgedrongen in de publieke opinie en uitgebeeld in de kunst, beheerste ook de heksenprocessen. Nadat de heks een pact met de duivel had gesloten en zich aan hem had onderworpen, kon zij deelnemen aan de sabbat, de grote nachtverzameling van tovenaars en heksen, het heiligschennend feest bij uitstek, waar de duivel aanbeden werd.
Elisabeth Vlamyncx (zie hoger) bekende in 1595 dat zij naar de sabbat in het Hazelaarsbos te *Pollare* werd gevoerd. Zij zorgde voor de hutsepot terwijl een andere vrouw brood meebracht. Ze zat naast de duivel in een mooie stoel en danste met hem.

Reeds op het einde van de zestiende eeuw protesteerden sommige individuen tegen de heksenvervolgingen en onrechtvaardige veroordelingen. In 1595 liet de baljuw van Hellebecque in Henegouwen, onder de jurisdictie van de abt van *Ename,* vier heksen terechtstellen. De abt was overtuigd dat ze één ervan onrechtvaardig hadden gestraft en protesteerde. Tevens trok hij de rechtspleging in twijfel. Ondanks het protest liet dezelfde baljuw het jaar daarop weer enkele vrouwen terechtstellen.

DEPREZ M.

VANMAERCKE-GOTTIGNY (M.C.), e.a. *Reliëf en geologie van de Vlaamse Ardennen.* Omer Wattez Stichting. Extra editie van Onze Streek, 1981, 44 p. + talrijke foto's, schetsen en kaarten.

Met deze publikatie hadden de auteurs de bedoeling een beter inzicht te geven in het landschap, hoe het in mekaar steekt, en hoe het ontstond. Hierin is men perfect geslaagd. Op zeer concrete wijze immers - veel kaarten, schetsen, verwijzingen naar nauwkeurig bepaalde en gemakkelijk te vinden plaatsen - behandelen ze verscheidene aspecten van het reliëf en de geologie van de Vlaamse Ardennen: vooreerst de grote lijnen van het reliëf der Vlaamse Ardennen (de heuvels, de dalen, de hellingen), dan de geologie of de studie van de ondergrond, daarna het water in de grond en ten slotte de erosie en verglijdingen.

Een belangrijk historisch gegeven is het verband dat wordt gelegd tussen de ligging van oude woonkernen en bronnen: voorbeelden hiervan zijn de heuvel van Kerkem-Bossenare, de heuvel van St.-Denijs- en St.-Blasius-Boekel, de bewoning rondom de Kluisberg en de Muziekberg, op de zuidhelling van de Hotond, de Steenbeek en het Bosgat te Schorisse, de Rovorststraat te Zegelsem en de Pullenbergstraat te Opbrakel die "bronstraten" zijn, en de "bronhuizekes" in Mater en de twee Horebekes.

Deze zeer degelijke brochure, helemaal niet saai om lezen, is een ideale gids, om ermee de streek in te trekken, om het landschap aandachtiger te bekijken en de hele Vlaamse Ardennen nog meer te leren waarderen.

S.D.L.

VANNIEUWENHUYSE (J.). *Regesten op de jaarregisters van de Keure. Schepenjaar 1360-61.* Gent, stadsarchief, 1981.

Volgende gemeenten uit het werkgebied van het Land van Aalst worden vernoemd: Aalst, Aspelare, Baaigem, Beerlegem, Berchem, Denderhoutem, Denderwindeke, Erpe, Erwetegem, Grotenberge, Lede, Ledeberg, Leeuwergem, Massemen, Meerbeke, Meilegem, Merelbeke, Moortsele, Ninove, St.-Kornelis-Horebeke, St.-Maria-Oudenhove, Steenhuize, Velzeke-Ruddershove, Scheldewindeke (?), Zottegem.

H.V.I.

VAN SEVEREN (G.). *Bedenking over Dender en Denderstreek.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 29ste jg., nr. 5, september-oktober 1980, pp. 113-117.

Deze bedenking begint met een degelijke bladzijde geschiedenis van wat langs de Dender gebeurde vanaf 843 tot in de 11de eeuw. Ze handelt derhalve over het Land van Aalst, "een aanwas van Vlaanderen naar het oosten en een aangreep van vrijgevochten leenheren op het keizerlijk gebied".

S.D.L.

VAN SEVEREN (G.). *De Scheldegotiek.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 28ste jg., nr. 6, november-december 1979, pp. 47-54.

In deze schitterende kunsthistorische bijdrage herleidt de auteur het begrip Scheldegotiek - de overgangsperiode tussen de Romaanse stijl en de Hooggotiek - tot vier bestanddelen: een steensoort, een bisschoppelijke zetel, een stroom en een stijl. Bij de bespreking van deze vier elementen wordt gehandeld o.a. over de Pamelekerk en het koor van de Sint-Walburgakerk van Oudenaarde alsook over de krypte van de Sint-Hermeskerk te Ronse.

S.D.L.

VERHAEGHE (E.). *Inventarisatie van de moderne gemeentearchieven der deelgemeenten van de stad Oudenaarde.* Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde, van zijn Kastelnij en van den Lande tusschen Maercke en Ronne. Deel XX, 2de aflevering. Oudenaarde, januari 1983, pp. 122-139.

Elie Verhaeghe geeft een klaar overzicht van het archiefmateriaal, dat door de deelgemeenten van de stad Oudenaarde is nagelaten en licht toe hoe de inventarisatie tot stand is gekomen. De twaalf opgestelde inventarissen maken nu een vlotte raadpleging van de archiefstukken der deelgemeenten veel gemakkelijker. Hiermee wordt voor de geschiedenis van het Oudenaardse een rijkdom aan bronnenmateriaal uit de Nieuwste Tijden toegankelijk gemaakt. Volgende gemeenten uit het voormalige Land van Aalst komen erin voor: Edelare, Ename, Leupegem, Mater, Melden, Nederename, Volkegem en Welden.

S.D.L.

VAN WILDERODE (H.). *Bolspelen in Oost-Vlaanderen.* Brussel, Bloso, Vlaamse volkssportdossiers nr. 4, 1982.

In Oost-Vlaanderen worden de volgende bolspelen nog beoefend: plattebol, krulbol, gaaibol, pierbol, vloerbol, gerrebolling, sprietbolling en negenputten.

Van ieder van deze speltypen geeft de auteur volgende aspecten: spelterminologie, korte spelbeschrijving, spelreglementen, materiaal, organisatie en prijskampen, spreiding.

Het geheel wordt geïllustreerd met tekeningen, foto's en kaarten. Niet minder

dan 36 gemeenten uit ons werkgebied komen in het overzicht voor: AALST, APPELTERRE, BURST, DEFTINGE, DENDERHOUTEM, DENDERLEEUW, DENDERWINDEKE, ENAME, GERAARDSBERGEN, GIJZEGEM, GIJZENZELE, HAALTERT, HILLEGEM, HOFSTADE, IDDERGEM, KERKSKEN, LEDE, LIEFERINGE, MEERBEKE, MOORSEL, NIEUWENHOVE, NIEUWERKERKEN, NINOVE, MELLE, MOERBEKE, OUTER, RONSE, SERSKAMP, ST,-DENIJS-BOEKEL, ST.-GORIKS-OUDENHOVE, ST.-KORNELIS-HOREBEKE, WANZELE, WICHELEN, WIEZE, ZOTTEGEM.

H.V.I.

VLEMINCX (M.). *Benedictus en zijn volgelingen in Oost-Vlaanderen.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 29ste jg., nr. 1, januari-februari 1980, pp. 7-16.

Naar aanleiding van het vijftiende eeuwfeest van de geboorte van de H. Benedictus geeft de auteur een degelijk en vlot geschreven overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen in de Benedictijner- en Cisterciënserkloosters in Oost-Vlaanderen vanaf hun ontstaan tot aan hun opheffing of verdwijning. Volgende kloosters uit het voormalige Land van Aalst komen er aan bod: Sint-Pieter te Ronse, Sint-Salvator te Ename, de Sint-Adriaansabdij te Geraardsbergen (voortzetting van de stichting te Dikkelvenne), Beaupré te Grimmige, Ten Roosen te Moorsel en Maagdendale te Oudenaarde. Op dit ogenblik telt de provincie Oost-Vlaanderen nog twee Benedictijnergemeenschappen, Dendermonde en Hunnegem, en twee gemeenschappen van monastieke oorsprong, Oudenaarde en Gent.

S.D.L.

Volkskundig en Folkloristisch Oost-Vlaanderen. Beknopt Overzicht. Samengesteld en gebundeld door de Federatie voor Toerisme in Oost-Vlaanderen in samenwerking met de Oostvlaamse steden en gemeenten. Uitgegeven naar aanleiding van het Folklorejaar april 1974 - maart 1975. Verbeterde en herwerkte uitgave, Gent, 1976, 186 p.

Dit overzicht van "Volkskundig en Folkloristisch Oost-Vlaanderen" is een voorlopige inventaris op basis van de beschikbare gegevens. De eerste bekommernis is geweest een zo praktisch mogelijk overzicht te brengen. Zo werden de verschillende rubrieken per gemeente in alfabetische orde uitgewerkt. Volgende rubrieken komen aan bod: processies, bedevaarten, vrome gebruiken, ommegangen, stoeten, carnavals, folkloristische feesten, kermissen, vuurwerken, folkloristische markten, streekgastronomie, klederdrachten, poppenspelen, volksspelen, groepen of personen die oude instrumenten bespelen of oude ambachten uitoefenen, volksdansgroepen, vendeliersgroepen, folkloristische gilden, reuzen, volksfiguren, Sint-Pietersvuren, worpen, typische levensgewoonten en volksgebruiken, volkskundige musea, oude hoeven waar nog iets folkloristisch plaatsgrijpt, windmolens en watermolens, duiventorens, heemkundige kringen, materiaal voor het inrichten van feestelijkheden en aanvullende bemerkingen. Sommige rubrieken van deze inventaris bevatten uiteraard beknopte, maar toch interessante historische en folkloristische gegevens over talrijke gemeenten uit het voormalige Land van Aalst.

S.D.L.

VOS (L.). *Bloei en ondergang van het AKVS. Geschiedenis van de Katholieke Vlaamse Studentenbeweging 1914-1935.* Leuven, Davidsfonds, 1982, 2 delen, 341 en 387 p.

De Leuvense lector-werkleider, L. VOS, promoveerde in 1980 op een studie over het A.K.V.S. na 1914, dat in 1982 door het Davidsfonds werd uitgegeven. De in 1903 opgerichte studentenbeweging bereikte kort na de 1e W.O. een grote

bloei, weldra moest het optornen tegen de bisschoppelijke studentenbeweging en de K.S.A. en werd het met de rechtse stromingen van de jaren '30 geconfronteerd. Via nieuw bronnenmateriaal bestudeerde L. VOS deze bloei en ondergang.

De regio Aalst nam in die evolutie een belangrijke plaats in. Zo AALST zelf, waar er een studentenverbond was in het Jezuïetencollege "De Witte Kaproenen" (1918-1933) en in het St. Maarteninstituut (1920-'21); DENDERHOUTEM "Recht door zee" (1919-1927); DENDERLEEUW "De Klauwaerts" (1918-1925); DENDERWINDEKE (1923-'27); EREMBODEGEM en LEDE, waar er vakantiebonden waren; ERPE-MERE "De Vrije Vlamen" (1924-1927) en "Strijdend leven" (1918-1929); NINOVE (1920-1927) en ZOTTEGEM "Hou ende trou" (1918-1923).

Veel van die bonden bestonden wellicht ook vroeger dan de hier opgegeven data. Anderzijds is de einddatum deze van de overschakeling naar de bisschoppelijke studentenbeweging.

De informatie over het Geraardsbergse, waar achtereenvolgens Bert D'Haese, Artuur Broekaert en Jozef Schotte voorzitter waren, is vooral voor de eerste jaren gebaseerd op het door het Dr. Brans ter beschikking gesteld verslagboek van de lokale bond. Via dit verslagboek vernemen we ook iets meer van de activiteiten tijdens de oorlog: hulp bij de Burgerwacht en het Rode Kruis, les geven aan de leerlingen van het college, oprichting van een volksbibliotheek en dergelijke meer.

De twee delen zijn uitvoerig verlucht met foto's en kaarten en bevatten een uitgebreide reeks van bijlagen. Waarlijk een boek met grote historische waarde voor de kennis van de Vlaamse Beweging tijdens de interbellumperiode.

G.V.B.

Wandelen te Maarkedal. V.V.V.-Maarkedal. Maarkedal (Nukerke), 1983, 50 p., kaarten, foto's, pentekeningen.

Maarkedal: een fusiegemeente die in januari 1977 ontstaan is uit Etikhove, Maarke-Kerkem, Nukerke en Schorisse. Dit in hoofdzaak agrarisch gebied strekt zich uit over zowat 4.500 ha vruchtbare toch glooiende zandleemgrond en herbergt zowat 6.500 inwoners rond zes dorpskernen en kerken.

Door de V.V.V.-Maarkedal werden negen - kortere en langere - wandelingen doorheen de vier deelgemeenten gebundeld in een keurig verzorgde en geïllustreerde wandelbrochure van 50 bladzijden, die meteen het stukje van de Vlaamse Ardennen tussen Ronse en Oudenaarde bestrijkt. Elke wandeling bevat een duideljke wegbeschrijving, waarbij de historische gegevens over de gebouwen of het kunstpatrimonium niet uit het oog werden verloren. Volgende wandelingen werden uitgestippeld: wandelen te Maarke, wandelen te Schorisse, Omer Watteztocht, wandelen te Etikhove, wandelen te Nukerke, wandelen te Louise-Marie, Bos te Rijst, nogmaals wandelen te Nukerke en ten slotte wandelen te Kerkem.

De V.V.V.-Maarkedal hoopt met deze waaier wandelingen bij te dragen tot het eendags- en wandeltoerisme in een nog gave en gezonde streek die de Vlaamse Ardennen nog altijd zijn.

S.D.L.

WARLOP (E.). *Ung double tressoir flourete de sinople. De wapens van de huizen van Gavere en van Rumigny.* Miscellanea archivistica, XXXII, 1982, pp. 5-23.

In de 12de eeuw wisselde het huis van Gaver van wapenschild. Achtergrond en evolutie worden hier geschetst. Het huis van Gavere had banden met de dorpen Gavere, Herzele, Liedekerke, Mater, Schorisse en Velzeke.

H.V.I.

AAIGEM

DE VUYST (J.). *Bijdragen tot de geschiedenis van het toneelleven te Aaigem.* Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere, 22, nr. 1, p. 1.

Korte toelichting bij het 18de eeuwse toneelleven te Aaigem. Meer in het bijzonder de rol van het veelzijdige gezelschap "de Leersuchtige Jonckheyd" wordt beklemtoond.

DE VUYST (J.). *Omwentelingsfeesten te Aaigem.* Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere, 22, 1982, pp. 48-49.

Cherette M.

AALST

BUYLAERT (C.) en DECUYPER (P.). *De geschiedenis van het Middelbaar Onderwijs (1532-1837) en van het Sint-Aloysiuscollege (1832-1982) in Menen.* Menen, 1982, 296 p.

Ofschoon Menen weinig raakpunten heeft met de historische ontwikkeling van het Land van Aalst, dan toch is het treffend hoe in de 18de eeuw vele leerlingen (27 à 59) afkomstig waren van Oost-Vlaanderen, ook al hadden zij in Aalst, Gent, Geraardsbergen en Oudenaarde de gelegenheid om college te volgen. Enkele daarvan worden expliciet vermeld zoals Spitaels uit Geraardsbergen, en Dommer, zoon van de baljuw van Aalst. Anderzijds had men er ook een leraar uit de streek van Geraardsbergen, (Galmaarden), nl. Joannes Van Den Herrewegen (1791). Wanneer in 1826 het nieuwe college werd opgericht, duidde het stadsbestuur van Menen Lodewijk Antoine Alexandre, uit Aalst, tot principaal en leraar aan. Precies op een ogenblik dat in het Aalsters bisschoppelijk college een Menenaar tot leraar werd benoemd!
In mei 1828 vertrok Alexandre "zonder enig voorafgaand bericht...". Maar uit het werk van ons bestuurslid, J. de Brouwer, blijkt dat hij toen een functie in het Aalsters college toegewezen kreeg.
Tenslotte weze vermeld dat in een algemeen overzicht van het aantal leerlingen, verbonden aan de Zuid-Nederlandse colleges van 1778, er slechts twee zijn, die geleid werden door de paters Benedictijnen: dit van Geraardsbergen (St.-Adriaansabdij) en van St.-Hubert. Beide instellingen telden toen samen 145 leerlingen.

G.V.B.

CALLEBAUT (D.). *Middeleeuwse versterkingen in Oost-Vlaanderen.* In: Aspecten van de archeologie in Vlaanderen. Koksijde, 1983, pp. 34-47.

Naar aanleiding van de tentoonstelling, georganiseerd door de Duinenabdij in samenwerking met allerlei officiële archeologische diensten, schreef D. Callebaut een korte bijdrage over het onderzoek naar het middeleeuws versterkingswezen in Oost-Vlaanderen. Een tema dat overigens ook vorig jaar op het Archeologisch Congres te Aalst behandeld werd. De auteur belicht er de opzoekingen aan het Zelhof te Aalst, het Hof te Eksel in Moorsel, de Singelberg te Beveren-Waas, het Gravensteen te Gent, de burcht van Eine, Ename en Petegem. Niet duidelijk is waarom de kasteelberg te Viane, waar ten andere Dr. R. Borremans nog in ons tijdschrift (1982, nr. 2-3) een uitvoerige bijdrage leverde, niet vermeld werd.
Met de sites van Petegem en Ename wordt de vraag opgeroepen welk causaal verband er is tussen de spreiding van de motteversterkingen en de verlegging van de grens van Vlaanderen, van de Schelde naar de Dender. Een probleem dat nog

steeds bestudeerd wordt en dat we met belangstelling blijven volgen. Misschien kunnen bepaalde resultaten in onze nieuwe archeologische kroniek opgenomen worden.

G.V.B.

KIECKENS (L.) en UYTTERSPORT (C.). *Inventaris van de werken in de bibliotheek van de Koninklijke Aloude Rederijkerskamer "De Catharinisten Aalst"*. Aalst, 1979.

Deze Rederijkerskamer, ontstaan in het begin van de 15de eeuw, speelt thans nog een belangrijke rol in het culturele leven van Aalst. Vooral aan het toneelleven geven de Catharinisten een aanzienlijke stimulans.
Het omvangrijk boekenbezit van deze toneelmaatschappij werd door beide auteurs opnieuw (voor de zevende maal) geïnventariseerd.
Begin mei '79 telde de bibliotheek 750 werken. De boeken worden als volgt ingedeeld:

1. Geschiedenis van de Catharinisten (nrs. 1-5): werken over het ontstaan en de ontwikkeling van de Kamer.
2. Studieboeken en gedichten (nrs. 6-40): didactische werken en lessen in voordrachtkunst.
3. Toneelwerken (nrs. 41-750): deze worden in vijf perioden onderverdeeld.

Deprez M.

KIECKENS (L.) en UYTTERSPORT (C.). *Inventaris van de archivalia en muzeologische voorwerpen van de Koninklijke Aloude Rederijkerskamer "De Catharinisten Aalst"*. Aalst, 1980.

Na het inventariseren van het boekenbezit volgde het klasseren van het archief en van de muzeologische voorwerpen. Het archivalische gedeelte (157 eenheden) bestaat uit vaste registers, enkele boeken en grotere stukken. Daarnaast vormen de losse stukken, opgeborgen in bundels, fardes, mappen of samengebracht in konvoluten (aangegeven als "registers"), een aanzienlijk deel van het archief. De muzeologische voorwerpen (50 stuks) omvatten blazoenen, vaandels, een uithangbord, het wapen en het embleem van de Kamer, herdenkingstekens, beelden, een beker, meubilair, herinneringsmedailles en foto's.

Deprez M.

MOHR (W.). *Geschichtstheologische Aspekte im Werk Galberts von Brugge* In: Pascua Mediaevalia, Studies voor Prof. Dr. J.M. De Smet, Leuven, 1983, pp. 246-262.

In een lijvig boekdeel van 691 p. waar binnen- en buitenlandse medievisten via diverse artikels hulde brengen aan Prof. Dr. J.M. De Smet, hoofd van afdeling middeleeuwen aan de K.U.L., analyseert de Duitse prof. W. Mohr het werk van Galbert van Brugge, die in zijn kroniek de periode beschrijft van de dood op Karel de Goede in 1127. Hij stelt nl. de vraag wat voor Galbert van Brugge de zin is van de geschiedenis en hoe hij achter elk menselijk gebeuren de hand van God wil zien. Zo ook behandelt W. Mohr de houding van Iwein van Aalst, tegen wie de nieuwe graaf, Willem Clito, vocht maar dan ook onder de muren van Aalst de dood vond. Hierin ziet Galbert een raadsbesluit van God omdat Willem Clito niet voor zijn eigen zaak te Aalst vocht maar voor die van de hertog van Nederlotharingen en dan nog in een gebied dat tot Vlaanderen behoorde.

G.V.B.

"Oude hoekjes van Aalst en Groot-Aalst en 30 jaar V.V.A.K.". Catalogus

tentoonstelling van 10 december tot 24 december 1982. V.V.A.K., Aalst, 1982.

Ter gelegenheid van haar 30-jarig bestaan organiseerde de V.V.A.K. een tentoonstelling. De catalogus bevat naast een opsomming en beschrijving van de kunstwerken, een biografie van de deelnemende kunstenaars.
Voorts werden er ook brochures en documenten getoond die de werking van de V.V.A.K. illustreerden en toelichtten.

H.V.I.

SCHEPKENS (F.). *Hopbrieven.* Ascania, 25, 1982, pp. 65-71.

Bij het overlijden van hophandelaar Jean Louis De Wolf te Aalst lagen er op zolder ongeveer 4000 brieven handelscorrespondentie uit de 18de eeuw. Deze brieven zijn eveneens in de handel gekomen en hopeloos verspreid geraakt. Op basis van 114 brieven wordt hier een beeld geschetst van de hophandel. Voor Aalst, eertijds erg gekend voor zijn hophandel, is het verloren gaan van de brieven een uiterst zwaar verlies. Documenten over de hophandel zijn erg schaars. Uit hetgeen de auteur vertelt blijkt immers dat de brieven enorm interessant zijn voor de economische en sociale facetten van de handel in het 18 eeuwse Aalst.

H.V.I.

Sint-Jozefscollege - 1619/21 - 1831 - 1981.

Catalogus van de tentoonstelling over geschiedenis en werking in de collegekerk, Pontstraat te Aalst - 3 oktober-16 oktober 1981. Aalst, St. Jozefscollege 1981, 192 p., ill.

Aan deze catalogus kleven de klassieke schoonheidsfoutjes, mede het resultaat van uitgebreid groepswerk, waarbij bepaalde medewerkers de streng historische toer opgaan, andere- daarom niet minder verdienstelijke -werken in de richting van de relevante anecdote. Het gaat om een schoolgemeenschap in haar eigen historisch kader geëvolueerd met een eigen markant iconografisch spoor en eigen pedagogische documentatie.
Uit de literatuurlijst op p.16 leren we dat het basiswerk van Z.E.H.J. De Brouwer op zijn tijd kwam. Voorheen kon men alleen steunen op een beperkt maar vlot geschreven historisch overzicht van E.P. d'Hoye en de pretentieloze maar nog altijd goed bruikbare "gids" van E.P.M. Schurmans.
Bij de bronvermelding maakt men geen onderscheid tussen eigenlijke bronnen, een aantal documenten ook van pedagogische aard, en beperkte studies zoals b.v. over het wapenschild (L.v.A. 1980, nr. 2-3). Ook tijdschriften zoals "Jong en Oud" onder redactionele leiding van E.P. Schurmans bijgestaan door E.P. Frenay en een groep oud-studenten, worden daaronder gerangschikt, alfabetisch, bijzonder praktisch maar niet altijd logisch.
Dan weer systematisch: de geschiedenis van het St.-Jozefscollege te A., oorsprong, groei, opheffing van de Orde. De "lange periode (1773-1831)" in de geschiedenis van het College -maar dan zonder Jezuïten- wordt grondig en overzichtelijk beschreven met aandacht voor architectuur en iconografie. In casu betekent de "likwidatie" van de rijke bibliotheek een onherstelbaar verlies.
Het internationaal karakter van het internaat vóór de opheffing is opvallend. De rol van bepaalde leraars van het college in de Vlaamse ontvoogdingstrijd van de 19de-20ste eeuw wordt eveneens onderstreept. Ruim uitgemeten is de bijdrage over de geschiedenis van de pedagogie en de methodiek, zoals die werd toegepast in de verschillende fasen van de evolutie van het collegeleven.
De auteur van dit ruime hoofdstuk m.n. Prof. S. De Smet houdt het midden tussen de anecdotische illustratie en de synthese van het pedagogisch practicum. Alleen al

uit de keuze van het toneelrepertoire- toneelopvoeringen behoren tot de sterk ingewortelde tradities van het college - kan men heel wat opsteken over de cultuurbeleving van de intelligentia.
De 10 geboden van de leerlingen uit de Dialogi van P. Van Tore zijn meer dan sprekend en het uitvoerig citeren overwaard. Auteur spreekt terzake van één juweeltje, wij durven zeggen: heel veel.
Eentje maar: dat "de vacantien het verstand scherpen met een weinig op te houden" is een vingerwijzing voor onze beleidsmensen die zich wel eens ter zake kritisch durven opstellen.
Onder een reeks biografische nota's (p.179 en vlg.) vinden we oud-leerlingen waarover men merkwaardige iconografische of bibliografische data voorhanden zijn. De keuze is beperkt. We vermelden de taalkundige E. Bauwens, een geneesheer als K. De Moor, de politici L. De Saedeleer en R. Moyersoen en de kleurrijke missionaris Pater P.J. De Smet s.j.
Dat in Aalst zowat 20 straten en pleinen de naam meekregen van oud-leerlingen (hoofdstuk van de hand van E.P. Schurmans p.31) kan zeker niet afgedaan als een toeval. Het college was blijkbaar wezenlijk onderdeel van het stedelijk, cultureel patroon.
Naar aanleiding van de tentoonstelling werd ook een werkmap samengesteld waarin leraar L. Fosselle, volgens zijn eigen boeiende innemende methode, er in is geslaagd heel wat moeilijke historische vragen rond het college, in vorm van een spannende wedstrijd, bij de studenten op te roepen.
Zo kan de catalogus als een polyvalent werkmiddel gebruikt worden.

L.D.R.

VAN HOORICK (B.). *In Tegenstroom - Herinneringen 1919 - 1956.*
Uitg. Masereelfonds, Gent, 1982, 291 p.

In de rubriek "Dossier" verscheen in "De Standaard" (6/12/'82) een bijdrage van de hand van Manu Ruys onder te titel "Zwerftocht van een Vlaams Stalinist". Zijn inleiding eindigt als volgt: "...Geen Belgisch politicus heeft ooit zulke memoires geschreven, geen heeft zo'n levensbiecht kunnen schrijven."
Bert van Hoorick stamt uit een Aalsterse burgersfamilie die de Christen Demokraten een warm hart toedroeg; het motto van Priester Daens "De werkman zal noch slaaf noch bedelaar zijn", was ook deze van de familie Van Hoorick. Om dit levensideaal te kunnen verwezenlijken trad "den Bert" als Vlaams student toe tot het communisme waarin hij mettertijd een belangrijke rol zou spelen, ook op nationaal vlak. Zijn levensvisie bracht hem in opstand tegen het nazisme; zo belandde hij achtereenvolgens in het kamp van Breendonk en in het afschuwelijke Buchenwald.
Hij brengt een schrijnend beeld van de beestachtige wijze waarop de gevangenen er behandeld en vermoord werden. Hij voegt er wel aan toe: "de haat was van beide kanten even groot". Toch is hij eerlijk genoeg om lovend te spreken van de "Duitse" burgemeester V.N.V.-er van Aalst in de uitvoering van zijn moeilijke taak. Evenmin kan hij nalaten het idealisme te begrijpen van een Aalsterse fabriekswachter die na de oorlog gefusiljeerd werd.
Uit deze levensbiecht komt Van Hoorick naar voor als een eerlijk man die in de Kamer van Volksvertegenwoordigers, in de Stadsraad en ook daarbuiten, in de bres sprong voor de verdediging van de "kleine man". Zijn boek schetst tevens een beeld van de politiek-sociale strijd in onze stad en ook daarbuiten.
Wanneer de misdaden van Stalin uitlekten en de opstand in Polen en Hongarije bloedig werd gesmoord, verloor hij zijn geloof in de Sovjet-Unie. Hij trad toe tot het socialisme om daar zijn strijd voor de arbeider voort te zetten.
Het boek is geschreven in een vlotte taal, de lectuur is boeiend, de lezing wordt vergemakkelijkt door de indeling in korte hoofdstukken.

Courteaux F.

AMOUGIES-RUSSEIGNIES

VLIEGHE (J.-M.). *Sorcières en Amougies-Russeignies au XVIIe siècle.* Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, XXXI-1982, pp. 181-224, 6 ill.

De auteur reconstrueert diverse heksenprocessen uit de 17de eeuw te Amougies-Russeignies. Hij geeft hiervan uitvoerige uittreksels die zeer concreet het dagelijkse leven, de mentaliteit, de gewoonten en spreekwijzen van onze voorouders weergeven. Hiervoor alleen al is het artikel van onschatbare waarde: het alledaagse individuele leven van de gewone man of vrouw vindt men zo zelden in onze historische documentatie! J.-M. Vlieghe tracht ook het ontstaan van de collectieve vervolgingswaan tegen heksen in het Europa van de 17de eeuw te verklaren.

S.D.L.

WALCKIERS (B.). *La famille Amelot, à Audenarde, olim Ameloot.* In: Le Parchemin, sep.okt. 1980, nr. 209, pp. 363-387.

Deze familie uit Oudenaarde had o.a. te Berchem afstammelingen.

Deprez M.

BOELARE

DE CHOU (F.). *De feodaal-administratieve structuur der baronie Boelare.* Uitgave van de Culturele Postzegelkring van Schendelbeke. Schendelbeke, 1981, 2p.

Beknopte maar zeer degelijke analyse van de feodalisering van onze gewesten in de middeleeuwen, van de structuur van het Land van Aalst, en ten slotte, maar meer uitgebreid, van de organisatie van de baronie Boelare. Deze, weliswaar kleine, detailstudie geeft echter een goed idee van de ingewikkelde administratie van onze gewesten t.t.v. het Ancien Regime.

S.D.L.

DE PELSEMAEKER (R.). *De Beren van Boelare.* Uitgave van de Culturele Postzegelkring van Schendelbeke. Schendelbeke, 1981, 6 p.

Steunend op een uitgebreide bibliografische basis behandelt de auteur het ontstaan van Boelare in een ruime historische context. Na het toponiem "Boelare" te hebben verklaard, loodst R. De Pelsemaeker ons doorheen de eeuwen in gezelschap van de heren van Boelare, nl. achtereenvolgens de families "van Boelare", van Harnes, van Reingersvliet, van Bouckhoute, de Lannoy, van Egmont, van Oranje-Nassau, de Cassina, de Murat, Spitaels, du Ry van Steenlant en ten slotte sinds 1960 de N.V. Cornil, familievennootschap van Paul-Auguste-Cyrille, graaf de Launoit.

S.D.L.

BORCHTLOMBEEK

DE BOLLE (H.). *De zondagsmispraktijk in Roosdaal.* In: Davidsfondsklokje Roosdaal, 10e jg., 1978, pp. 83-88.

De auteur geeft het aantal kerkgangers van o.a. Borchtlombeek voor de jaren 1962 tot 1976.

Deprez M.

DERIDEAUX (L.). *Borchtlombeek.* In: Davidsfondsklokje Roosdaal, 12e jg. 1980, pp. 103-104.

Dit artikel handelt over de verering van St. Amandus te Borchtlombeek.

Deprez M.

DERIDEAUX (L.). *Orgels van bij ons.* In: Davidsfondsklokje Roosdaal, 10e jg., 1978, pp. 51-56.

De auteur heeft het vooreerst over de rol van het orgel in de kerk en in de liturgie. Verder belicht hij het ontstaan en de evolutie van dit muziekinstrument. De orgels van de dekenij Liedekerke-Roosdaal worden vervolgens één voor éénbeknopt besproken (o.a. dat van Borchtlombeek).

Deprez M.

VAN HERREWEGEN (G.). *De parochieregisters van Borchtlombeek.* In: Davidsfondsklokje Roosdaal, 12e jg., 1980, p. 40.

De oudst bewaarde parochieregisters van deze gemeente dateren van 1750. De vroegere zijn door brand vernield.

VAN HERREWEGEN (G.). *Het goed van de abdij van Ninove in Borchtlombeek.* In: Davidsfondsklokje Roosdaal, 11e jg., 1979, pp. 5-16.

Deze historische bijdrage handelt over het deel van Borchtlombeek nl. Kattem. - Eigendom dat tot 1795 onder Brabant ressorteerde en dat grotendeels abdijgoed was.

Deprez M.

BRAKEL

DELCOURT (A.). *Le Pottelberg et La Houppe à travers les âges (2ème partie).* 4 vents. périodique du cercle culturel des collines-hainaut, n° 28, juillet 1982, pp. 3-36bis.

A. Delcourt heeft het plan opgevat in het tijdschrift "4 vents" een gedetailleerde studie te wijden aan de geschiedenis van de Pottelberg en D'Hoppe. In aansluiting op het eerste gedeelte dat de periode behandelde tot vlak na W.O.I (door ons gerecenseerd in "Het Land van Aalst", jg. XXXIV, 1982, nr. 6) bestrijkt het tweede deel de jaren tot kort na de Tweede Wereldoorlog.
Deze publikatie, chronologisch opgevat, biedt opnieuw een massa uiterst merkwaardige historische gegevens die met grote zin voor nauwkeurigheid werden verzameld. Aldus volgt de auteur de stormachtige toeristische ontwikkeling van D'Hoppe met de Caplette tussen de twee oorlogen. Verder citeert A. Delcourt talrijke franstalige auteurs, zoals G. Delizée, F. Séverin, O. Petitjean, E. Jouret, A. Mariaule, die ofwel de mooie streek op zichzelf hebben bewonderd en bezongen ofwel als uitgelezen kader hebben genomen voor een verhaal. Ook de talrijke oorlogsgebeurtenissen die zich op en rond de Pottelberg en D'Hoppe hebben afgespeeld worden minutieus beschreven: hiervoor heeft de auteur nog een beroep kunnen doen op enkele eersterangsgetuigenissen van de bekende Victor Morre van Opbrakel, verschenen in het Brakels heemkundig tijdschrift Triverius.
Een ander, en zeker niet het minst belangrijke, aspect dat voortdurend aan bod komt is de taaltoestand op D'Hoppe. Nauwkeurig worden alle "taalgrenswandelingen" gevolgd en de resultaten vermeld van de onderzoeken van J.F. Vincx (1923), F. Grammens (1926, 1928, 1930, 1936), Blancquart en Vangassen (1929-30), J. Remouchamps (1933), J. Vannerus (1938, 1942), H. Draye (1942), E.

Legros (1948) en L. Grootaers (1948). Terwijl de schrijver met een wetenschappelijke sereenheid deze resultaten benadert, trekt hij echter fel van leer tegen de taalgrensacties van Grammens en geestverwanten die hij ervan beschuldigt de Vlaamse Ardennen op te eisen "comme un sol appartenant à la "race flamande". In het slot - dat trouwens aansluit bij twee inleidende citaten - betreurt A. Delcourt elke vorm van eng, agressief nationalisme, dat na de tweede wereldoorlog de vreedzame coëxistentie in België is gaan ondermijnen en dat ook op D'Hoppe de vreedzame rust heeft verstoord.

S.D.L.

R.V.D.L. (VAN DER LINDEN (R.). *Brakel. - Het Lied van de Gazette.* Oostvlaamse Zanten, jg. LV, 1980, nr. 3, p. 128.

Tekst van een lied dat Charles De Clercq in 1917 op de markt te Brakel in het openbaar heeft gezongen.

S.D.L.

VAN DE MERGEL (F.). *Duvelssprookje.* Triverius, 1982, 12, nr. 4, p. 20.

Een Brakelse landarbeider verkocht zijn ziel aan de duivel. De pastoor heeft hem toch nog kunnen redden!

VAN DE MERGEL (F.). *Enkele Brakelse vogelnamen.* Triverius, driemaandelijks tijdschrift van de Heemkring Triverius Brakel, 1982, 12, nr. 1, pp. 21-22.

In antwoord op een vraag stuurde een lezer een heleboel plaatselijke vogelnamen met het Nederlandse en Latijnse equivalent erbij!

VAN DE MERGEL (F.). *De goede oude tijd.* Triverius, 1982, 12, nr. 1, pp. 23-24.

Deze bijdrage is een vervolg op een eerder verschenen artikel. Hier worden de loongegevens van knechten weergegeven.

VAN DE MERGEL (F.). *Slijtpap.* Triverius, 1982, 12, nr. 1, p. 25.

Na het slijten van het vlas werd er samen gezongen. De auteur geeft tekst en melodie van het lied.

DE CUBBER (F.). *Brakel 135 jaar geleden.* Triverius, 1982, 12, nr. 1, pp. 30-32.

Van de dorpen die nu gefusioneerd zijn tot Brakel worden hier enkele gegevens aangehaald uit de landbouwtelling van 1846.

VAN DE MERGEL (F.). *Djinny-jennie.* Triverius, 1982, 12, nr. 2, pp. 25-26.

Net zoals het lied "slijtpap" was dit lied een schlager die op muzikale samenkomsten gezongen werd. Tekst en muziek worden weergegeven.

VAN DE MERGEL (F.). *Kom breng ons eens en Breng het ons nog ne keer.* Triverius, 1982, 12, nr. 3, pp. 28-29.

Zie o.m., "Djinny-jennie" en "Slijtpap".

VAN DE MERGEL (F.). *Enkele Brakelse plantennamen.* Triverius, 1982, 12, nr. 4, pp. 16-17.

De plaatselijke namen en hun Nederlands equivalent worden hier weergegeven.

H.V.I.

DENDERHOUTEM

COPPENS (P.). *Volkstelling Denderhoutem 1796.* Mededelingen Heemkring Haaltert, 2, 1982, pp. 64-68.

In 1796 was 59% van de bevolking werkzaam in de landbouw. Slechts 7 gezinshoofden gaven wever als beroep op. Waarschijnlijk zijn dit slechts de full-time wevers. Goede verwerking van het materiaal.

H.V.I.

LIEVENS (R.). *Schilders van bij ons.* Mededelingen Heemkring Haaltert, 2, 1982, pp. 98-99.

Gysbrecht Van Der Smissen vluchtte in 1580 naar Duitsland. Onder zijn nakomelingen vinden we verscheidene schilders. Eén van die nakomelingen stelde een geslachtslijst op. In 1570 waren er te Denderhoutem nog 14 naamdragers Van Der Smissen. Na 1590 zijn er geen meer.

H.V.I.

DENDERWINDEKE

VAN DAMME (F.). *Les Eliart puis Eliat.* In: Le Parchemin, nov.-dec. 1980, nr. 210, pp. 425-455.

Tot in de 16de eeuw opklimmende genealogische lijn van de familie Eliart (Eliat), afkomstig uit Henegouwen. Deze familie liet in Ninove en Denderwindeke sporen na.

Deprez M.

DIKKELVENNE.

DE SMET (A.). *Dikkelvenne, vroeger en nu.* Dikkelvenne, 1983, 191p. met 205 foto's.

Goed ondersteund door het vele fotomateriaal belicht de auteur in vijf hoofd--stukken (algemene en politieke geschiedenis, kerkelijk en godsdienstig leven, onderwijs en kunst, sociaal- en economisch leven, het verenigings- en ontspanningsleven) de vele facetten van dit oude dorp, nu deelgemeente van Gavere en gelegen aan de Schelde en dus aan de grens van Rijksvlaanderen.
De auteur heeft zich - op enkele keren na - zoals met de oude Benedictijnerabdij uit de 8ste eeuw en de Merowingische begraafplaatsen - vooral beperkt tot de 19de en de 20ste eeuw en voor deze periode is hij er dan ook goed in geslaagd. Hij wilde immers "de mens van toen tonen in zijn werk- en leefmilieu, gebruiken en zeden". Zoals de inleider, de heer R. Van de Sijpe, bij de presentatie van het boek opmerkte, hadden wij ook graag de behandeling gezien van de schepenbrief van Boechoute, die de oudste officiële oorkonde is in de Nederlandse taal. Niettemin blijft het voor de 19de en de 20ste eeuw een uitvoerig en goed gedetailleerd kijk- en leesboek.

G.V.B.

EDELARE

DE JAEGHER (G.). *Edelare-Kerselare. Maria toegewijd in vreugd en tegenspoed.* Oudenaarde, V.V.V.M., Vereniging voor Vreemdelingenverkeer en Monumentenzorg, vzw, 1981, 200 p., uitgebreid fotomateriaal.

In het kader van de reeks fotografische boekdeeltjes over de Oudenaardse deelgemeenten, gestart in 1978 (het jaar van het dorp) en uitgegeven door de V.V.V.M. - Oudenaarde, sluit Edelare, gepubliceerd in 1981, op één na de rij af. Het werd samengesteld en van commentaar voorzien door Georges De Jaegher, officiële gids van de stad Oudenaarde, die meer en beter heeft gedaan dat wat in sommige andere gelijkaardige dorpsmonografieën werd gepresteerd. De foto's, met bijhorende uitleg, overlopen natuurlijk het traditionele dorpsleven vanaf het begin van deze eeuw met zijn godvruchtige tradities, feestelijke en rampzalige gebeurtenissen, allerhande verenigingen, schoolgebeuren, de ambachtelijke en industriële activiteiten, evenals zijn beroemde inwoners zoals pastoors, burgemeesters en kunstenaars. In zijn commentaar houdt de auteur zich niet op de vlakte, maar geeft merkwaardige en historisch belangrijke details, o.a. rond Onze-Lieve-Vrouw van Kerselare, de bekende "lekkies", de kerk, het Keselfort, de oude herbergen, de landbouw in de 18de-19de eeuw en de bewoning zelfs in vroegere eeuwen. De fotoreportage behoort tot de betere soort.

S.D.L.

N.K. *Van Kerselaer-kapel en de "lekkies".* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 30e jg., nr. 4, juli-augustus 1981, pp. 98-102.

Onze-Lieve-Vrouw van Kerselare, op de Edelareberg, is één van de destijds ontelbare bedevaartplaatsen in Vlaanderen. Binnen het korte bestek van deze bijdrage behandelt de auteur zowel de eigenlijke geschiedenis van dit bekende bedevaartoord die opklimt tot het midden van de 15de eeuw, als enkele "randfenomenen" zoals de legenden, de folkloristische gebruiken, de bedevaartvaantjes waarvan het oudst bekende opklimt tot in de 16de eeuw.

S.D.L.

VANDEVIJVERE (E.) en VAN EFFELTERRE (J.). *Grafstenen in de kerk en in een herberg te Edelare-Oudenaarde.* Oostvlaamse Zanten, jg. LV, 1980, nr. 4, pp. 139-142.

Korte nota over Edelare en bondige beschrijving van twee grafstenen die zich in de kerk bevinden en van acht grafstenen van een vierkante voet die eertijds dienden als kelderbevloering van de bekende herberg "Het Leeuwke".

S.D.L.

ELST

G.F. *Te Elst bakken ze geutelingen in de week van "Sente Plone".* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 31e jg., nr. 1, januari-februari 1982, pp. 23-25.

Een culinaire beschrijving van de ingrediënten waarmee en de wijze waarop de geutelingen worden gebakken. Tevens stelt de auteur zich de vraag hoe lang reeds te Elst geutelingen worden gebakken en wie "Sente Plone" is.

S.D.L.

M.P. *Geutelingen: Smakelijke koeken uit Elst voor mensen met een slecht gebit.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 33, april 1981, p. 15.

Naar aanleiding van het opnieuw aanknopen met de oude traditie van de geutelingenbak wordt onderzocht hoe oud dit streekgerecht wel is, en wordt aangetoond dat dit folkloristisch gebruik in verband staat met het feest van Sint-Apollonia.

S.D.L.

ENAME

Zie Aalst, Callebaut D.

ERONDEGEM

DE BOECK (D.). *Derde-ordelingen te Erondegem.* Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere, 22, 1982, pp. 12-13.

ERPE

STUYVER (P.). *De broederschap van de Allerheiligste Drievuldigheid te Erpe.* Erpe-Mere, uitg. Heemkundige Kring, 1981.

De auteur geeft vooraf een eerder eenzijdige historische bijdrage over het ont-staan van de kruistochten en van de oprichting van de orde van de "Allerheiligste Drievuldigheid ter verlossing van de Christene slaven". Daarna volgt de geschiedenis van de oprichting en de werking van de broederschap van deze orde te Erpe. Na lectuur van het slotwoord (p.59) rijst de vraag naar de opzet van de bijdrage. Had de auteur de bedoeling een historisch-wetenschappelijk werk te schrijven of hield hij een pleidooi voor wat volgens hem moet doorgaan voor het "Ware Geloof" (sic).

STUYVER (P.) *Status animarum van Erpe: 1845.* Erpe-Mere, uit. Heemkundige Kring, 1978.

Uitgave van het status animarum van de bevolking van Erpe opgemaakt door pastoor Judocus Philips in 1845. Uit die bron haalt de auteur enkele demografische gegevens.

Deprez M.

DE BREUCKER (I.). *Verkaveling van de goederen van Michiel De Swaef (1688).* Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere, 22, nr. 1, pp. 2-9.

Bronnenpublicatie en toelichting bij de verdeling en likwidatie van de nalatenschap van Michiel De Swaef.

DE BOECK (D.). *Een huwelijkse gifte in 1711.* Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere, 22, nr. 1, pp. 10-11.

Illustratie van een sinds vele eeuwen gekende vorm van eigendomsoverdracht, nl. huwelijkse giften. Interessante vergelijking met wat men heden schenkingen ter bevordering van het huwelijk noemt.

DE BOECK (D.). *Een kruidenierswinkel 200 jaar geleden...* Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere, 22, 1982, p. 51.

DE MOL (R.). *Het Hof ter Varent te Erpe.* Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere, 22, nr. 3, pp. 33-47, nr. 4, pp. 53-65.

Op basis van processen, wettelijke passeringen, penningkohieren en pachtcontracten, teruggevonden in de Stads- en Rijksarchieven te Aalst, Gent en Brussel, wordt de geschiedenis van een der voornaamste hofsteden te Erpe ontrafeld. Met uitzondering van de periode 1474-1567, waarvoor geen informatie voorhanden was, krijgen we een goed gestoffeerd relaas vanaf de oudste bronvermelding (1438) tot aan de ondergang van het hof (1695). Wat de laatste betreft wordt

ernstig betwijfeld of, in strijd met de mondelinge overlevering, de vernieling gebeurde door de Franse troepen. Eens de gebouwen verdwenen, werd de benaming "Hof ter Varent" verder gebruikt voor de hofstede die zich in de onmiddellijke omgeving van het aloude hof bevond. Van deze hofstede wordt eveneens een korte historiek gegeven. Terloops komen heel wat aspecten ter sprake die ons een goed beeld geven van het dagelijks leven op het platteland tijdens het Oud Regiem (renten, exploitatiewijzen, enz...).

Cherette M.

ERPE-MERE

DE BOECK (D.). *Op stap met het leger van Napoleon.* Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere, 22, nr. 2, pp. 19-26.

Dit artikel dat aansluit bij vroegere publicaties van de Heemkundige Kring (A. D'Hoker, De Franse overheersing, 5, nr. 1 en D. De Boeck, Erpse en Meerse soldaten tijdens het Franse bewind, 16, nr. 3, e.v.) geeft een goed sfeerbeeld van de tragische omstandigheden waarin vele jongemannen uit onze streek in de periode 1798-1814 verplicht werden dienst te vervullen voor het Franse leger.

Cherette M.

GAVERE

DE SMET (A.). *De fontein te Gavere is 200 jaar oud.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 30e jg., nr. 5, september-oktober 1981, pp. 139.

Korte historische nota over de fontein op de markt van Gavere. De fontein werd voltooid in 1781 en werd bij K.B. van 29 mei 1964 als monument geklasseerd. Deze fontein wordt gevoed door een bron gelegen op de Sint-Amandswijk te Gavere.

S.D.L.

N.N. *De fontein te Gavere is 200 jaar oud.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 37, september 1981, p. 16.

Korte geschiedenis en beschrijving van de fontein op de markt te Gavere die in 1781 werd voltooid.

S.D.L.

GERAARDSBERGEN

Zie Aalst; Buylaert

B.D.K. *Met de Broederschappen rond de Tafel.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 30e jg., nr. 4, juli-augustus 1981, pp. 93-97.

In deze bijdrage wordt eerst een verklaring gegeven van het ontstaan van de broederschappen in de middeleeuwen en van de verschillende soorten dergelijke verenigingen; daarna volgt de bespreking van twee nu nog bestaande broederschappen, nl. "De Broederschap van de Geraardsbergse Mattetaart" en "De Gentse Wijnmetersgilde". De auteur weidt o.a. uit over de oudst bekende recepten van de mattetaart, die opklimmen tot in het begin van de 16de eeuw, en handelt verder over de eigenlijke broederschap van de Geraardsbergse mattetaart die pas in 1980 werd gesticht.

S.D.L.

BOVESSE (J.). *La régence comtale Namuroise en Flandre (Juillet 1302 - mai 1303).* Recht en instellingen in de oude Nederlanden tijdens de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Liber amicorum Jan Buntinx (Symbolae Facultatis Litterarum et Philosophiae Lovaniensis) A/10. Leuven, 1981, pp. 139-165.

Tijdens de maanden, die volgden op de Gulden Sporenslag, heeft Jan I, graaf van Namen, een persoonlijke rol gespeeld in de politiek van de Vlaamse steden en het graafschap Vlaanderen in het algemeen. Zo ook voor de grensstad Geraardsbergen, voor welke hij een reglement opstelde betreffende de 7 Geraardsbergse schepenen, die door de prinselijke commissarissen moesten verkozen worden. De inwoners hadden nl. de graaf geholpen in zijn strijd tegen Lessen, dat de stad had bedreigd. In hetzelfde jaar nam hij ook de bezittingen van het hof van "Heethyehem" in de omgeving van Ninove gelegen maar door de auteur niet verder te localiseren, in bescherming. Dit waren goederen, die aan het St.-Janshospitaal van Gent toebehoorden. Misschien kan één van onze lezers "Heethyehem" situeren?

G.V.B.

DEDOBBELEER (G.). *Edward van Eesbeek. Een XIXde- eeuwse figuur uit Oetingen.* Het oude Land van Edingen en omliggende, X, 1982, pp. 41-44.

Edward had een grote voorliefde voor de H. Maagd Maria. Zo tekende hij ook een legende op i.v.m. O.L.V. van Geraardsbergen.

H.V.I.

DE DUFFELEER (W.) en SCHREVER (A.). *Vondst bij verhuis naar Geraardsbergen. Wapenschild op sokkel Sint-Adriaanszuil.* De Zuidvlaamse kultuurkrant nr. 27, september 1980, p. 13.

Ontdekking van een grafschrift met wapenschild op de sokkel van de Sint-Adriaanszuil; het wapenschild heeft waarschijnlijk toebehoord aan abt Ghisleen Coucke, die o.a. op taalkundig gebied een heel grote rol heeft gespeeld in de geschiedenis van de abdij en hierdoor ook van de stad.

S.D.L.

DE LANGE (S.). *Een "communautair" conflict in de Geraardsbergse Sint-Adriaansabdij.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 28, oktober 1980, p. 11.

Bespreking, op basis van teksten van A. Schrever, van een merkwaardige episode uit de geschiedenis van de Sint-Adriaansabdij, nl. van de verfransing van de abdij tussen 1525 en 1703 door toedoen van franstalige abten, en van de reactie daartegen die geleid heeft tot de aanstelling in 1703, van de vlaamstalige en vlaamsvoelende Aalstenaar Ghisleen Coucke tot nieuwe abt.

L.R.

DE PELSEMAEKER (R.). *Het onderwijs in onze gewesten en België.* Uitgave van de Culturele Postzegelkring van Schendelbeke naar aanleiding van de viering van 100 jaar Officieel Onderwijs te Geraardsbergen, Schendelbeke, 1980, 4 p.

De auteur geeft een beknopt overzicht van het onderwijs in ons land vanaf de Oudheid doorheen de middeleeuwen en moderne tijden tot 1830 en bespreekt daarna de verscheidene fasen van de groei van het Vrij en van het Rijksonderwijs tot op de huidige dag. Ten slotte vermeldt R. De Pelsemaeker de bijzonderste feiten uit het 100-jarig bestaan van het Officieel Onderwijs te Geraardsbergen.

S.D.L.

DE PELSEMAEKER (R.). *Den Hunnebeerch te Gherondsbeerghe.* Uitgave van de Culturele Postzegelkring van Schendelbeke. Schendelbeke, 1981, 4 p.

Eerst wordt een lyrisch portret geschetst van de huidige stad, onverbrekelijk verbonden met haar merkwaardig verleden, dan volgt een verklaring van "Hunnegem", ten slotte beschrijft R. De Pelsemaeker de historische en legendarische gebeurtenissen op en rondom de Oudenberg en de kapel tot op de huidige dag.

S.D.L.

DE ROUCK (G.). *Een literair-kulturele uitstap doorheen Zuid-Oost-Vlaanderen. 4. Geraardsbergen.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 25, jg. 3, juni 1980, pp. 12-13.

Merkwaardig overzicht van de talrijke beroemde geleerden van Geraardsbergen en omgeving; ook de rederijkers komen opnieuw aan bod.

S.D.L.

GODFROID (S.). *Volkskundige enquêtes in Vlaanderen. De familie Hooghuys te Geraardsbergen. Draaiorgelbouw in Vlaanderen.* Oostvlaamse Zanten, jg. LVIII, 1983, nr. 1, pp. 3-36.

In dit merkwaardig en zeer degelijk artikel, gebaseerd op zijn licentiaatsverhandeling, in 1981 aan de Gentse Rijksuniversiteit ingediend, geeft Stéphane Godfroid eerst een korte inleiding over de draaiorgel en zijn problemen, waarna een uitvoerige schets volgt van de familie Hooghuys die zes generaties orgelbouwers telt. Deze familie, afkomstig van Noord-Holland, heeft zich als kerkorgelbouwers te Brugge gevestigd in het begin van de vorige eeuw en in 1869 is François-Bernard Hooghuys naar Geraardsbergen komen wonen, waar voortaan enkel draaiorgels zouden worden vervaardigd. Sindsdien is deze vermaarde orgelbouwersfamilie in Geraardsbergen werkzaam gebleven tot in de jaren vijftig: Romain-Charles Hooghuys, de laatste telg die momenteel nog volop actief is in de draaiorgelwereld, is in 1954 uit het Geraardsbergse vertrokken om zich te Brugge te vestigen.

S.D.L.

VAN DEN BERGHE (M.). *De Gaaischuttersgilde St.- Andreas te Geraardsbergen. Rijk verleden en voorspoedige toekomst.* Oostvlaamse Zanten, jg. LV, 1980, nr. 4, pp. 154-162.

Geraardsbergen herbergt een van de oudste gaaiboldersgilden van het land. De auteur beschrijft eerst het eigenlijke gaaibollen, geeft daarna de samenstelling, het reglement en een bondige geschiedenis van de gilde vanaf haar ontstaan in 1843 tot op de huidige dag en schetst een overzicht van de diverse activiteiten, zoals die blijken uit het notulenboek van 1843.

S.D.L.

WYFFELS (C.). *Gerechtelijk optreden van de Baljuw van Geraardsbergen in Henegouwen in de 13e eeuw.* Recht en instellingen in de oude Nederlanden tijdens de Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Liber amicorum Jan Buntinx (Symbolae Facultatis Litterarum et Philosophiae Lovaniensis) A/10. Leuven, 1981, pp. 85-95.

In een artikel, verschenen in het Liber amicorum Jan Buntinx, oud-archivaris van het Rijksarchief te Gent en Prof. aan de K.U.L., toetst de auteur de wetgeving

aan de gerechtelijke praktijk op basis van 18 vonnissen, die in de 13de eeuw door de schepenen van Geraardsbergen werden uitgesproken en door de baljuw van die stad in Henegouwen werden uitgevoerd.
Dat deze in Henegouwen uitgevoerd werden had te maken met het feit dat het hier ging om poorters of buitenpoorters van Geraardsbergen, die in dat graafschap woonden, nl. in het Land van Edingen, de Kasselrij van Ath of de "Terres de débat", het tussen Vlaanderen en Henegouwen betwist gebied.
Merkwaardig genoeg protesteerden de schepenen ook tegen de heer van Edingen, die in Atembeke, nochtans een gehucht van Moerbeke en dus rechtsgebied van Geraardsbergen, een koe als beste hoofd had meegenomen. De grond waarop het landbouwbedrijf van de weduwe stond was echter eigendom van de heer van Edingen.
Het artikel bewijst duidelijk hoe sterk de greep van een relatief kleine Vlaamse stad was op het omliggende platteland tot over de grenzen van het graafschap heen en ook hoe de verhouding was tussen Vlaanderen en Henegouwen. Een tema dat nochtans te weinig bestudeerd is; een braakliggend terrein voor de vorsers.

G.V.B.

GIJZENZELE

HUYSMAN (R.). *Een bezoek aan Gijzenzele.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 30e jg., nr. 2, maart-april 1981, pp. 54-55.

De auteur brengt een "historisch" bezoek aan Gijzenzele. Hij houdt vooral stil bij de middeleeuwse geschiedenis van dit dorp, reeds in 864 een bezit van de Gentse Sint-Baafsabdij; ook de kerk kan bogen op een merkwaardig oud verleden. De bondige degelijke bijdrage wordt besloten met een beschrijving van de kerk en omgeving en van de "hoorbare stilte" van Gijzenzele.

S.D.L.

GRIMMINGE

DEREINE (C.). *Une chronique de l'abbaye Notre Dame du Jardinet (Walcourt).* In: Cîteaux commentarii cistercienses. XXXIII (1982), fasc. 2, p. 135.

Bij de opsomming van de monniken, die in de 2de helft van de 15de eeuw in de abdij van Jardinet - gesticht in de 13de eeuw - verbleven, wordt frater Jacobus de Huzine genoteerd, die een degelijk procurator was van de abdij. Nadien vervulde hij dezelfde functie in de abdij van Beaupré te Grimminge, waar hij stierf. Zoals blijkt uit de studie van E. Houtman was het ten andere de abt van Jardinet, die in Grimminge een hervorming wilde doorvoeren. (Monasticon Belge, dl. VII Flandre Orientale, deel III, Gembloers, 1980, p. 317).

G.V.B.

HAALTERT

REDANT (G.). *Beelden uit mijn kinderjaren.* Mededelingen heemkring Haaltert, 1982, 2, pp. 25-27, 44-47, 58-62, 83-86.

De auteur vertelt ons het leven in een dorp als Haaltert zowat 50 jaar geleden. Achtereenvolgens komen aan bod: dorpsbeeld, de woning, de kerk, de school, de natuur, de landbouw, het vervoer, de voeding en de kledij. Het is geen geschiedkundig relaas maar een verteller die vanuit zijn belevenissen een anekdotisch beeld geeft van de gebruiken in de eerste helft van de twintigste eeuw.

H.V.I.

HELDERGEM

DE TROYER (R.). *Besmettelijke ziekte te Heldergem.* Mededelingen Heemkring Haaltert, 2, 1982, p. 38.

In 1847 heerste te Heldergem een typhusepidemie.

DE TROYER (R.). *Uit het overlijdensregister van onze parochie. (Heldergem).* Mededelingen Heemkring Haaltert, 2, 1982, p. 50.

In de hongerjaren van het midden van de 19de eeuw deed de pastoor van Heldergem beroep op twee kantwerksters uit het Waasland om te Heldergem deze kunst te komen aanleren.

DE TROYER (R.). *Behoeftige en werkende klassen te Heldergem.* Mededelingen Heemkring Haaltert, 2, 1982, p. 82.

In 1848 schrijft het gemeentebestuur een brief naar de arrondissementscommissaris om het de nood van de bevolking mede de delen.

H.V.I.

DE TROYER (R.) en DE LOOSE (W.). *Heldergem.* Haaltert - Heldergem, 1982, 30 p.

Met twee bladzijden summiere inleiding hebben de auteurs een fotoalbum samengesteld van de deelgemeente van Haaltert, nl. Heldergem. Het album bevat 54 met een weinig commentaar voorziene foto's, die dateren vanaf 1893 tot aan de 2de W.O.

G.V.B.

VAN ORMELINGEN (J.J.). *Inventaires des fonds d'archives de l'office généalogique et héraldique de Belgique.* Le Parchemin nr. 212, 1981, pp. 116-124.

De vereniging bezit in haar archief de gemeentestempel van Heldergem uit de Franse periode (1795-1804).

H.V.I.

HERZELE

DOLEZ. *Les chevaliers de la Toison d'or des ducs de Bourgogne.* Le Parchemin, 1982, nr. 218, pp. 98-124.

In de reeks komt ook Jean de Roubaix voor. De de Roubaix waren heren van Herzele. Van deze persoon wordt een beknopte biografische nota gegeven.

H.V.I.

D.V.H. *Het domein "Des Heeren Meerschen", omgedoopt "De Bataaf" te Herzele.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 29, november 1980, p. 9.

Degelijk overzicht, met vrij veel historische details, van de geschiedenis van een watermolen en meteen van heel Herzele, naar aanleiding van een tentoonstelling in deze verbouwde molen. De gegevens werden verstrekt door M. De-Buysscher, die jarenlang burgemeester van Herzele is geweest en de geschiedenis van zijn gemeente blijkbaar degelijk kent.

S.D.L.

T.D. *1008 jaren Herzele.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 28, oktober 1980,

pp. 1 en 4.

De auteur maakt een wandeling doorheen Herzele en vermeldt enkele historische gegevens over de Sint-Rochuskapel, de kerk, de burcht, het gemeentehuis, de schandpaal en "De Bataaf".

S.D.L.

HOREBEKE

BOUSARD (M.) en VAN DER LINDEN (R.). *Horebeke. Vierdagen van dec. 1891 tot sept. 1893. Belang van een weekblad en van spelevolutie.* Oostvlaamse Zanten, jg. LVII, 1982, nr. 6, pp. 237-243.

Steunend op "De Scheldegalm", een weekblad van Oudenaarde, geven de auteurs een overzicht van, wat uitleg over en een paar bedenkingen rond het feestvertoon en allerlei vormen van volksvermaak te Horebeke in de jaren 1891 tot 1893, dus ruim 90 jaar geleden.

S.D.L.

M.P. *Horebeke, of laten we maar een dorp blijven...!* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 26, juli-augustus '80, pp. 1 en 12, 2 illustraties.

Naar aanleiding van de bekende Horebeekse feesten en de verkiezing van de "Kaasboer der Vlaamse Ardennen" werpt M(ark) P(iteraerens) een blik op het landelijke Horebeke en beschrijft bondig de opmerkelijke geschiedenis van de "Geuzenhoek".

S.D.L.

VAN DEN DOOREN (V.). *Abraham Hans, menig genre.* Oostvlaamse Zanten, jg. LV, 1980, nr. 2, pp. 57-59.

De auteur overloopt enkele facetten van deze veelzijdige auteur, nl. de jeugdschrijver, de journalist, de parlementaire verslaggever, de man met interesse voor geschiedenis, voor het volkse leven, kortom de schrijver die allerlei genres beoefende.

S.D.L.

KERKSKEN

VAN CROMPHAUT (O.). *Bezittingen van een begoede burger midden 19e eeuw te Kerksken.* Mededelingen Heemkring Haaltert, 1982, 2, pp. 28-31.

De inventaris bij overlijden van Lucia Roelandt (+1854) wordt hier geheel weergegeven. De taal werd aangepast en overbodige tekstdelen zijn geschrapt.

VAN CROMPHAUT (O.). *Bijdragen tot liefdadigheidsvormen te Kerksken.* Mededelingen Heemkring Haaltert, 2, 1982, pp. 48-49.

In 1862 stichtte men te Kerksken de Sociëteit van de H. Elisabeth en van de H. Familie. Welke waren de doelstellingen van deze vereniging?

TEMMERMAN (P.). *Het kerkhof van Kerksken...te Haaltert.* Mededelingen Heemkring Haaltert, 2, 1982, pp. 72-75, 92-97.

Rond 1860 is men te Kerksken op zoek naar gronden voor een nieuw kerkhof. Pastoor en gemeentebestuur zijn in deze zaak hevige tegenstrevers.

H.V.I.

KWAREMONT

COSYNS (G.). *Kwaremont, ons zeer oud dorp beleefd door een jongere generatie (1900-1970).* -V.V.V.-Kluisheuvels en Historische Uitgaven - Oudenaarde, 1981, 127 p. waarvan 119 met foto's.

Een fotografische geschiedenis van Kwaremont van de jaren 1900-1970 bedoeld - zoals Gies Cosyns het schrijft in zijn inleiding - "om aan onze eigen mensen én aan alle belangstellenden Kwaremont in beeld te tonen, te beginnen vanaf deze eerste fotografische getuigen, enkel decennia vóór de eerste wereldoorlog, tot nog eventjes na de tweede wereldoorlog". In deze foto's herleeft Kwaremont: de landschappen, de kerk, het kasteel, de molen, de prachtige landelijke woningen, de mensen vooral in hun bedrijvigheid en ontspanning.

S.D.L.

LEDE

LEIRENS (M.J.) en SCHOONJANS (F.). *La descendance déterminée du "tres noble sire" Jean-Michel-Ignace-Joseph de Rapp.* In: Le Parchemin, sep.-okt. 1980, nr. 209, pp. 331-362.

Uit de stamboom van de familie de Rapp blijkt dat de kleindochter van Jean-Michel-Ignace-Joseph de Rapp, Ernestine de Rapp, huwde met Vital de kerck--hove. Beide echtgenoten overleden te Lede (Ernestine op 29-12-1876 en Vital op 20-8-1885).

Deprez M.

VAN LIL (A.). *Wegwijs te Vorst.* Brussel, eigen beheer, 1981, 104 p.

Deze wegwijzer omvat meer dan de titel zou laten vermoeden, ook wat de geschiedenis van het Land v. A. betreft.
De abdij van Vorst dankt met name haar ontstaan aan Gilbertus, zoon van Boudewijn van A. Deze schonk een perceel land op het grondgebied Lede waar op het einde van de 11de eeuw abt Fulgentius van Affligem de grondvesten van een kloostер zou op bouwen. (p. 9 en vlg.)
Vrij vlug werd de stichting om redenen die door de auteur niet gepubliceerd worden, overgebracht naar Vorst. Van daar zal de abdij aan macht en invloed winnen in de vorm van afhankelijkheden ook in het Land van A. Bij de religieuze omwenteling van de 15de-16de eeuw zal ene abdis Margaretha van Liedekerke (miniatuur p. 37) uit Aalst de tuchtregels van het Klooster ten gronde hervormen.
Wij willen hier nog aan toevoegen dat de auteur een monografie voorbereidt waarin de bezittingen van de abdij van Vorst worden opgesomd die genationaliseerd werden tijdens het Franse bewind.

L.D.R.

VINCK (E.). *De zusters Maricolen van Dendermonde te Lede.* Lede, uitg. Spes, 1980, 528 p. en 170 foto's.

Naar aanleiding van 150 jaar psychiatrische zorg te Lede (1829-1979) heeft de heer E. Vinck, een volumineus boek geschreven over de Congregatie der Zusters Maricolen in het algemeen en de krankzinnigen verpleging te Lede in het bijzonder. In een eerste deel beklemtoont de auteur vooral de spiritualiteit van de Maricolen, terwijl hij in een tweede deel het boek volledig heruitgeeft van M. De Meulemeester, een Redemptorist, die destijds vele Vlaamse kloosters heeft beschreven. In dit boek behandelt hij de stichting der Maricolen te Dendermonde (1663), Gent (1671) en Deinze (1816).
Voor deel III gebruikt de auteur een handschrift uit 1678, dat in 1950 vertaald

werd door G. De Jonghe en dat handelt over "de nederige en vrije familie der Maricolen", in de volksmond ook Marollen genoemd. De resterende periode wordt door de heer Vinck zelf beschreven en behandelt de geschiedenis der Maricollen te Dendermonde tot op heden.
Slechts vanaf p. 267 (deel V) wordt gestart met de kloostergemeenschap te Lede, waarvan de aankomst der zusters te Lede toch in de mist blijft hangen. De 20e-eeuwse evolutie daarentegen komt goed aan bod met zowel de evolutie in de therapie, de permanente verbouwingen, de nieuwbouw en het hedendaags beleid. Het geheel wordt afgesloten met uitgebreide bijlagen met de namen en de plaats van herkomst der kloosterzusters, (vanaf 1816), van het personeel en van de patienten (sinds 1849). Deze laatste bijlage wordt uitvoerig geanalyseerd en dit vergemakkelijkt het opzoekingswerk. Het geheel wordt verlucht met zowel zwart-wit als kleurenfoto's (170 in totaal). De meeste gemeenten van het Land van Aalst komen er in voor.

G.V.B.

LIEDEKERKE

DERIDEAUX (L.). *Orgels van bij ons.* In: Davidsfondsklokje Roosdaal, 10e jg., 1978, pp. 51-56.

Cfr. *Borchtlombeek.* Beschrijving van het orgel van Liedekerke p. 54.

Deprez M.

DE BOLLE (M.). *Ten huize van Henri Van Nuffel.* Davidsfondsklokje, 14, 1982, pp. 109-117).

Henri van Nuffel was molenaar op de Keirekensmolen te Impegem, gehucht van Liedekerke. De leefomstandigheden van een molenaarsgezin komen ruim aan bod. Henri van Nuffel was alleszins een merkwaardig man, een technische knobbel die er zelfs in slaagde zijn molen 200 m. te verplaatsen zonder hem af te breken.

H.V.I.

MAARKE-KERKEM

N.K. *De "geutelingen" van de kapelleberg te Maarke-Kerkem.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 30e jg., nr. 5, september-oktober 1981, pp. 131-133.

Een eerder misleidende titel want deze bijdrage handelt vooral over de oude kapel boven op de Kapelleberg, over de bedevaarten en de Vincentiusnoveen van 22 tot 30 januari en pas op het einde wordt iets gezegd over de "geutelingen", een soort "Hubertusbrood" dat op de laatste zondag van de noveen wordt gebakken.

S.D.L.

MATER

TACK (D.). *Herinneringen aan Mater in prentkaarten en oude foto's.* Oudenaarde, V.V.V.M., Vereniging voor vreemdelingenverkeer en monu mentenzorg, v.z.w., 1978, 114 p., uitgebreid fotomateriaal.

Deze dorpsmonografie werd door de V.V.V.M.-Oudenaarde in het kader van de reeks fotografische boekdeeltjes over de Oudenaardse deelgemeenten uitgegeven in 78, het jaar van het dorp. "Dit werkje", aldus Denis Tack die de samenstelling en de commentaar voor zijn rekening nam, "beoogt alleen maar bij de ouderen heel eventjes een jeugdherinnering op te roepen, het oprakelen van een oud verhaal, en bij jongeren deze vroegere pracht in een glimlach levendig te houden".

De gekozen foto's weerspiegelen de geloofsuiting in kerk en kapel, en laten het onderwijs, vergane straatzichten, zwaar landbouwlabeur naast wat nijverheid, zowel sappige folklore in feesten en gebruiken, als droevig oorlogsgeweld, en natuurlijk enkele bekenden herleven. De auteur heeft bij de foto's een degelijke en passende commentaar gegeven: Mater herleeft inderdaad in deze fotoreportage.

S.D.L.

MEERBEKE

MALDERIE (M.). *Op verkenning in Meerbeke.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 28e jg., nr. 3, mei-juni 1979, pp. 84-86.

Deze "verkenning" van Meerbeke bestrijkt niet alleen het heden maar ook het verleden. Meerbeke is één der oudst bewoonde kernen van het voormalige Land van Aalst: vooral in de Merovingische periode (6de-8ste eeuw) verwierf Meerbeke faam. De auteur vermeldt de abdij van Nijvel en de heren van Wedergraete, die de heerlijkheid Meerbeke in bezit hadden, handelt uitvoerig over de kerk en heeft het verder over de Sint-Annakapel, de twee watermolens en de Berlindisommegang.

S.D.L.

MELDERT

RENNEBOOG (G.). *Een wandeling door Meldert.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 28e jg., nr. 5, september-oktober 1979, pp. 149-152.

De auteur maakt een historische wandeling door Meldert, "het Oostvlaamse hopdorp bij uitstek": zij bespreekt eerst het ontstaan van de nederzetting en handelt daarna over de geschiedenis van de kerk, van de eeuwenoude hoeven "Hof te Putte", "Hof te Mutsereel" en "'s Mulders Hof", alsook over het Kravaalbos dat eertijds deel uitmaakte van het uitgestrekte "Askerholt". Uit deze degelijke "wandeling" blijkt hoe eng het verleden van Meldert verweven was met de geschiedenis van de abdij van Affligem.

S.D.L.

MELLE

B.V.N. *De pijlmaker (bijna) zo oud als de mens.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 28e jg., nr. 4, juli-augustus 1979, pp. 103-106.

In het artikel dat handelt over het boogschieten en het vervaardigen van pijlen bespreekt de auteur de familie Gyselinck van Melle die dit eerder zeldzame ambacht reeds van in de vorige eeuw van vader op zoon uitoefent.

S.D.L.

MELSEN

BERGE (K.). *Kerkelijk leven in de landelijke dekenij Deinze (1611-1762).* In: Bijdragen tot de geschiedenis der stad Deinze en van het Land van Leie en Schelde, dl. XLVIII, Deinze, uitg. Kunst- en Oudheidkundige Kring, 1981.

De auteur belicht anderhalve eeuw (1611-1762) kerkelijk leven in de dekenij Deinze. Melsen, behorend tot het Land van Aalst, maakte deel uit van deze dekenij. Voor de parochie Melsen levert het werk enkele aanvullende gegevens bij DE BROUWER (J.), *Bijdrage tot de geschiedenis van de kerkelijke instellingen en het godsdienstig leven in het Land van Aalst tussen 1621 en 1796,* 5dln., uitg. in eigen

beheer, 1975, zo bijvoorbeeld de communicantencijfers voor deze periode (1) en inlichtingen over het al dan niet beschikken over een schoolmeester en een vroedvrouw. Anderzijds is het beperkter in tijd; zo omvat de pastoorslijst opgesomd bij De Brouwer een langere periode.
In een eerste hoofdstuk geeft de auteur een specifieke typering van de gebruikte bronnen. Het tweede hoofdstuk biedt een schets van het economische, sociale, demografische en militaire wedervaren om zo het dagelijkse leven in de dekenij te omlijnen. De geestelijkheid en haar medewerkers worden in het derde hoofdstuk belicht. In een vierde hoofdstuk komen de verschillende componenten van de kerk- en godsdienstpraktijk van het volk aan bod. Het vijfde hoofdstuk behandelt de uitingen van morele normbeleving en christelijke deugdzaamheid. Als slot volgen vijf bijlagen: een eerste met communicantencijfers van de dekenij, een volgende met een pastoorslijst, een derde met een overzicht van de kwalificaties door de verschillende dekens aan de pastoors toegekend, een vierde met een overzicht van schoolmeesters en vroedvrouwen en ten slotte geeft de laatste bijlage enkele cijfers aangaande het lidmaatschap van de broederschappen.

Deprez M.

(1) Wel te vinden bij DE BROUWER (J.). Demografische evolutie van het Land van Aalst 1570-1800.

MERE

DE VUYST (J.). *In memoriam Pastoor P. Dambre.* Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere, 22, nr. 2, pp. 26-29.

Biografie van Paul Joseph Dambre, ere-pastoor van Mere, die op 10 februari 1982 overleed. E.H.P.J. Dambre (° Vlamertinge, 13-8-1900) was er van 1949 tot 1971 pastoor; met hem verliest Mere een figuur die uit het dorpsbeeld niet weg te denken was.

VERNIMMEN (F.). *Merenaren aan een steenoven in Noord-Frankrijk.* Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere, 22, 1982, p. 30.

SUYS (Y.). *Een volksbuurt te Mere.* Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere, 22, 1982, pp. 66-67.

Cherette M.

DE VUYST (J.). *De kaatssport te Mere.* Erpe-Mere, uitg. Heemkundige Kring, 1978.

Geïllustreerde geschiedenis van de kaatssport te Mere. De eerste kaatsvereniging van Mere (°1870) lag aan de basis van de ontwikkeling van dit volksspel tot een kompetitiesport. De Meerse "Zwarte Leeuwen" (°1924) groeide uit tot een ploeg van nationaal formaat. Na de Tweede Wereldoorlog ging deze sport echter teloor.

Deprez M.

MESPELARE

STUYVER (P.). *Het Spaans hof te Mespelare 1643-1962. Zijn eigenaars en huurders.* Erpe-Mere, uitg. Heemkundige Kring, 1977.

Geschiedenis en beschrijving van het Spaans hof te Mespelare. Het werd gebouwd door Jean Goubau, heer van Mespelare en Gijzegem, in dienst van de

kerk van St. Aldegondis. Na het afbranden van het kostershuis in 1679 werd het hof door de kosters bewoond. De auteur stelde de geschiedenis van het hof samen aan de hand van de bouwintenties, de erfopvolging, de eigenaars en de huurders, het verval en de restauratie.

Deprez M.

MOERBEKE

VAN UYTVEN (R.). *The date of Thomas Aquino's espistola ad ducissam Brabantiae.* In: Pascua Mediaevalia, Studies voor Prof. Dr. M.J. De Smet, Leuven, 1983, pp. 631-643.

In verband met de chronologische problemen van dit werk verwijst de auteur onvermijdelijk naar een trouwe medewerker van Thomas van Aquino, nl. Willem van Moerbeke (1215-1286?), de grote Vlaamse wijsgeer en vertaler uit Moerbeke (Viane). R. Van Uytven is er nl. van overtuigd dat Willem niet in het Dominikanerklooster van Gent is ingetreden maar wel in dat van Leuven.

G.V.B.

MOORSEL

Zie Aalst, Callebaut D.

MUNTE

STOCKMAN (L.). *Kroniek van de familie Stockman-Daneels.* Uitg. in eigen beheer.

De familie was afkomstig van Munte.

H.V.I.

NEDERBRAKEL

BAGUET (P.). *Invloed van de Franse taal op het Brakels dialekt.* Triverius, driemaandelijks tijdschrift van de Heemkring Triverius Brakel, 1982, 12, nr. 1, pp. 20-21; nr. 2, pp. 23-24; nr. 3, pp. 26-27; nr. 4, pp. 18-19.

Vervolg van de reeks dialektwoorden. Deze reeks werd reeds eerder vermeld.

BAGUET (P.). *Brakel in oude prentkaarten.* Triverius, 1982, 12, nr. 1, pp. 26-29; nr. 2, pp. 27-28.

Bij een foto uit 1905 citeert de auteur de toenmalige bewoners van de huizen en hun beroepsbezigheden.

VAN DE MERGEL (F.). *Stakende wantemaaktsters te Nederbrakel.* Triverius, 1982, 12, nr. 9, pp. 24-25.

Van vóór 1914 dateert de foto die hier afgedrukt wordt. De vrouwen staakten om looneisen.

BAGUET (P.). *Schoolherinneringen mij verteld door mijn vader Omer Baguet (° 26-6-1891).* Triverius, 1982, 12, nr. 4, pp. 21-28.

De schoolherinneringen dateren van rond de eeuwwisseling. Vooral anekdoten worden hier verteld.

H.V.I.

NEDERENAME

VAN LAETHEM (P.) en BONTE (M.). *Zo was Nederename.* V.V.V.M., Vereniging voor Vreemdelingenverkeer en Monumentenzorg, vzw, Oudenaarde, 1980, 119 p. waarvan 96 met foto's.

Een dorpsmonografie op basis van oude foto's en prentkaarten, samengesteld en van commentaar voorzien door Pierre Van Laethem en Marga Bonte. Het boekje bevat ter inleiding 13 "losse sprokkels", korte stukjes die alle handelen over een aspect van het rijke verleden van Ename: Het begon met de steenbakkers, Een eigenwijze pastoor..., De school dient voor meer dan A.B.C., Nederename bestond in 1904 uit:, Elke pint gaat door de maag... en het station ligt op de maag..., Hoe het oorlogsmonoument tot stand kwam, De veldwachter is eerder koeienwachter..., Nachtelijke terroristen in Nederename? Lapnamen, Een nieuwe Sint-Vedastus, De bevrijding is het begin van een nieuw tijdperk..., ...En doet het dorp heropbloeien, en ten slotte Mijmering door Van Laethem Pierre.

S.D.L.

NINOVE

Zie Denderwindeke

DUCHATEAU (M.). *Barok beeldhouwwerk in de abdijkerk van Ninove.* Lionsclub Ninove, z.p., z.d., ill.

De tekst is gebaseerd op het werk van J. Walters "Ninove en omstreken vooral uit kerkelijk oogpunt beschouwd". De waarde van het werk ligt vooral in de reeks prachtige foto's van het mobilair van de abdijkerk.

H.V.I.

N.N. *Stadsbeeldontwikkeling van Ninove door de eeuwen heen.* Lionsclub Ninove, z.p., z.d., ill.

De teksten werden overgenomen uit reeds eerder gepubliceerde werken.- Vooral uit Van Gassen werd overvloedig geput. Taalfouten en onnauwkeurigheden bij de ondertiteling van de foto's ontsieren het werk. De foto's geven opnieuw waarde aan het werk. Naast prentbriefkaarten, oude kaarten en schilderijen werden ook prachtige foto's gereproduceerd die de mooiste monumenten van Groot-Ninove weergeven.

H.V.I.

Charternight 6-11-1970. Uitg. Lionsclub Ninove, z.d.

Te Ninove werd in 1970 een afdeling van de Lions club opgericht. Ter gelegenheid van deze gebeurtenis werd een boek uitgegeven dat vrij disparate gegevens bevat. Het werk bevat een beknopte biografie van Luc De Decker en Frans Minnaert, gegevens over de stad Ninove in 1969, een geschiedenis van Ninove (compilatie) en een groot aantal foto's van Ninove en omgeving.

H.V.I.

OKEGEM

Mededelingen. Tijdschrift Heemkring Okegem, 7e jg., 1982, nrs. 1-3.

VAN HERREWEGHEN (G.). Michiel Ruys, koster te Okegem van 1712 tot 1754, pp. 1-38.

Boeiende en pittig geschreven biografie van Michiel Ruys, Okegems koster van 1712 tot 1754.
Deze koster hield een notitieboek bij waarin, naast enkele losse aantekeningen, drie onderwerpen kunnen onderscheiden worden. Het eerste deel is een kopie van een Okegems "Metingboek" uit het laatste kwart van de 17e eeuw. Vervolgens worden de rechten waarop de koster aanspraak kon maken opgesomd (zijn inkomsten). In het laatste deel heeft hij het over het wel en wee van zijn familie. Aan de hand van dit memorieboek en andere archivalische bronnen schetste de auteur Ruys' leven en werk.

VAN VAERENBERGH (B.). De fanfare "Eendracht is macht" Okegem, pp. 53-62.

Historiek van de Okegemse fanfare, opgericht in 1910, tot aan de Tweede Wereldoorlog. Met een korte aanvulling over de na-oorlogse periode door VERNAILLEN (L.).

VAN DER SPEETEN (J.). Historiek van "Volksfanfaren", pp. 63-75.

Historische schets van de Daensistische muziekmaatschappij "Volksfanfaren" die hoofdzakelijk instond voor het organiseren van muziekfeesten en concerten (1922-WO II).

DE DEYN (G.). De oudste inwoners van Okegem, pp. 76-79.

Namenlijst van de inwoners van Okegem die in 1982 minstens 80 jaar waren.

VAN DE PERRE (A.). Herinneringen uit mijn kinderjaren, pp. 80-84.

Nostalgische mijmeringen over de Dender.

VAN DER SPEETEN (J.). Overzicht van 50 jaar Davidsfondswerking pp. 88-118.

De auteur bespreekt de oprichting, werking, groei, bloei, terugval en heropbloei van het Okegems Davidsfonds. Hij geeft daarbij een omschrijving van de verschillende socio-culturele activiteiten zoals daar zijn: boeken- en kunsttentoonstellingen, voordracht-, gespreks- en informatie-avonden, ontspanningsreizen, voet- en fietstochten, kleinkunst- en muziekavonden, toneelvoorstellingen, Vlaams-actief optreden en de oprichting van een bibliotheek.

VAN DER SPEETEN (J.) en BECQUE (G.). Historiek van de vrije openbare bibliotheek, pp. 119-131.

Deze bijdrage handel over de stichting en de evolutie van de Okegemse openbare bibliotheek.
Na een inleiding over het ontstaan van de volksboekerijen op het einde van vorige eeuw behandelt de auteur de eerste openbare boekerij der Katholieke gilden te Okegem. Deze werd in 1932 opgeslorpt door de gesubsidiëerde "Guido Gezelle-Boekerij" die, in 1933, op haar beurt overgenomen werd door de Davidsfondsbibliotheek.

VAN DER SPEETEN (J.). Toneelleven te Okegem, pp. 132-145.

In de jaren twintig en dertig kende Okegem twee toneelverenigingen: een toneelgilde van de Katholieke Partij "Door eigen kracht" en de Daensistische toneelgroep "Lust en Vermaak". Na de Tweede Wereldoorlog verzorgden verschillende gezelschappen (o.a. "Voor outer en heerd") toneelvoorstellingen. Vanaf

1965 tot 1977 verschenen de "Ockeghemghesellen" (Davidsfonds) op het toneel.

Deprez M.

OOMBERGEN

HUYSMAN (R.). *Even een bezoek aan Oombergen.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 29e jg., nr. 1, januari-februari 1980, pp. 17-20.

Lyrische beschrijving van "het Oombergse, een van de poorten naar de Vlaamse Ardennen", met korte uitweidingen over enkele historische gebouwen, nl. over de bekende herberg "In den Vos" aan het kruispunt van de wegen Gent-Geraardsbergen en Aalst-Oudenaarde, de kerk van Oombergen met de jaarlijkse broodverkoop op het feest van Sint-Agatha, de stenen molen en het huis "De Slote" op de wijk Cottem.

S.D.L.

OOSTERZELE

B.D.K. *Een kasteel vol kruiden te Oosterzele.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 31e jg., nr. 4, juli-augustus 1982, pp. 99-102.

Deze bijdrage handelt bijna uitsluitend over de eigenlijke kruidentuin en heel weinig over de geschiedenis van het Smissenbroeckkasteel. Er wordt wel melding gemaakt van een ijskelder die dateert van 1784.

S.D.L.

OPBRAKEL

DE LANGE (S.). *Een landelijk vorser van Opbrakel doet merkwaardige archeologische vondsten.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 32, maart 1981, p. 17.

In een interview met Victor Morre van Opbrakel beschrijft S. De Lange diens vondsten van silexen alsook van potscherven daterend vanaf de Romeinse tijd tot in de middeleeuwen. De meeste voorwerpen werden gevonden op een perceel grond aan de Opbrakelse Leinstraat gelegen.

L.R.

OPBRAKEL

MORRE (V.). *Opbrakel onder de oorlog 1940-45.* Triverius, driemaandelijks tijdschrift van de Heemkring Triverius Brakel, 1982, 12, nr. 1, pp. 3-19; nr. 2, pp. 3-22; nr. 3, pp. 2-23; nr. 4, pp. 3-15.

Gesteund op eigen notities, op documenten en op getuigenissen weet V. Morre een uitstekend beeld te geven van de oorlog vanuit een gemeente als Opbrakel gezien. Daarbij peilt hij naar de weerslag van de oorlogsgebeurtenissen op plaatselijk en gewestelijk vlak. Alle aspecten komen aan bod en maken dat dit werk zeer leesbaar en interessant is.

VAN DEN BERGHE (M.A.). *Stamboom "De Herzelles-Van Heersele".* Triverius, 1982, 12, nr. 2, pp. 29-32.

Afstammelingen uit het geslacht van Herzeele, waren op een bepaald ogenblik heren van Brakel-Opbrakel. Naar aanleiding van een proces om een erfenis werd de stamboom opgemaakt.

MORRE (V.). *Een incident tussen pastoor en koster in de kerk te Opbrakel in 1703.* Triverius, 1982, 12, nr. 4, pp. 32-33.

Dat pastoor A. de la Fontaine geen gemakkelijk karakter had wisten we reeds uit het artikel in het Land van Aalst verschenen (1980). Hier volgt dan het verslag van een handgemeen van dezelfde figuur.

H.V.I.

OTTERGEM

VAN ORMELINGEN (J.J.). *Inventaires des fonds d'archives de l'office généalogique et héraldique de Belgique.* Le Parchemin nr. 212, 1981, pp. 116-124.

De vereniging bezit in haar archief de stempel van het weldadigheidsbureel van Ottergem uit de periode 1804-1815.

H.V.I.

POLLARE

PLETINCKX (J.P.). *Georges Cieters, gewezen schoolhoofd van Pollare.* Mededelingen van de Heemkundige Kring van Pollare, 1982, 3, nr. 1, pp. 1-4.

Meester Georges was een gekend en bemind figuur te Pollare. Hij was in verscheidene organisaties aktief. De auteur schetst in het kort zijn levensloop.

DUMONGH (M.). *De jefkenspeer.* Mededelingen van de Heemkundige Kring van Pollare, 1982, 3, nr. 2, pp. 1-2.

Volgens de auteur werd de peer ingevoerd uit Frankrijk. De eerste teler zou echter een Pamelse boer geweest zijn en notaris Chaboceau, burgemeester van Pollare en notaris te Ninove, heeft de nieuwe peer zijn naam gegeven. Zie o.m. Van Herreweghen (G.). Pamelse peren. Davidsfondsklokje Roosdaal, 1978, pp. 27-28.

PLETINCKX (J.P.). *Kamiel Lauwaert - oud burgemeester van Pollare.* Mededelingen van de Heemkundige Kring van Pollare, 1982, 3, nr. 4, pp. 3-4.

Kamiel Lauwaert was 28 jaar schepen en 18 jaar burgemeester van Pollare. Het beste bewijs van de populariteit van deze figuur!

H.V.I.

RONSE

CAMBIER (A.). *Wat zit er onder het koor der vroegere Sint-Martenskerk: een kelder of een krypte?* Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, XXXI-1982, pp. 85-90, 9 ill.

A. Cambier bewijst dat de "kelder", door hem onder de Sint-Martenskerk ontdekt, werkelijk een crypte is. Deze dwarscrypte werd in 1829 door de belangrijke provinciale architect L. Roelandts ontworpen, wellicht naar Italiaanse prototypes, die op hun beurt geïnspireerd werden door Noordafrikaanse kerken uit de vroegchristelijke tijd.

S.D.L.

CAMBIER (A.) en GADEYNE (G.). *Ronse voor en na 1830.* Ronse, 1980, 16 p.

Van 22 november tot 7 december 1980 werd in de Hoge Mote (Rijksarchief)

de tentoonstelling "Ronse voor en na 1830" gehouden in het kader van de viering van 150 jaar België. Als inleiding tot deze tentoonstelling hebben A. Cambier en G. Gadeyne een degelijke brochure geschreven over Ronse omstreeks 1830. Beide auteurs - hun naam staat borg voor uiterst degelijk wetenschappelijk werk - behandelen in drie hoofdstukken deze ingrijpende historische periode.
In "Het Koninkrijk der Nederlanden" worden vooral de economie en de welvaart, maar eveneens de taaltoestanden en de wrijvingen tussen Orangisten en Patriotten geanalyseerd. De gebeurtenissen in september 1830 te Ronse tonen aan de Ronse pas vrij laat haar "patriottische" kleur bekende; tevens wordt hier uitgeweid over de kleurrijke figuur en avonturier Cecar-Alexander Snoeck. In "Ronse in de jonge Belgische Staat" blijkt dat de overgang van het Nederlandse naar het Belgische Koninkrijk op heel wat gebieden, nl. de economie en het onderwijs, een duidelijke regressie betekende.
Ten slotte wordt de evolutie geschetst van de tegenstellingen tussen Orangisten en Patriotten; wanneer eerstgenoemde strekking door het verdrag van 1839 zinloos wordt, gaat zij grotendeels op in het liberalisme en zal de polarisatie liberaal-katholiek meer en meer het politieke leven beheersen.

S.D.L.

CAMBIER (A.). *Meer gegevens over de Ronsische komponist Cypriaan De Rore.* Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, XXXI - 1982, pp. 91-97, 5 ill.

A. Cambier geeft, met zijn bekende scherpzinnigheid, nieuwe spitsvondige details over de beroemde componist Cypriaan De Rore: met deze nieuwe gegevens meent de auteur de Ronsische afkomst van De Rore - zoals hij zelf schrijft - een heel klein beetje te kunnen verstevigen.

S.D.L.

CAMBIER (A.). *Cypriaan De Rore, beroemd polyphonist uit de XVIe eeuw, meest luisterrijke telg der stad Ronse.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 32, maart 1981, pp. 6, 24; nr. 33, april 1981, p. 3; nr. 34, mei 1981, pp. 18-19 en nr. 35, juni 1981, p. 18-19.

De auteur geeft in deze reeks bijdragen een indrukwekkend staaltje van historisch speurwerk ten beste. Steunend op de voornaam en de familienaam De Rodere, op teruggevonden fragmenten van een grafsteen, op een grondige kennis van de Ronsese toestanden in de 16de eeuw, op een analyse van een aantal biografische gegevens van de componist en op een inschriptie op een zuil in de crypte van de Sint-Hermeskerk, besluit de auteur niet met een onweerlegbaar bewijs, maar met een reeks hypothesen die er sterk op wijzen, dat Cypriaan De Rore in Ronse zou zijn geboren.

S.D.L.

DECLERCQ (G.). *Aperçu des oeuvres picturales dans les édifices religieux et publics de Renaix.* Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, XXXI-1982, p. 67-84, 6 ill.

G. Declercq beschrijft een minder gekend, maar toch belangwekkend aspect van het Ronsese cultuurpatrimonium, nl. de schilderijen in openbaar bezit. Ronse bezit weliswaar geen werken van grote meesters, zoals Rubens en Van Eyck, maar wel van lokale, soms onbekende, kunstenaars; ze zijn dan ook de getuigenissen van een rijk artistiek verleden. De auteur behandelt achtereenvolgens de schilderijen in de Sint-Hermeskerk, het Museum voor Folklore, de Sint-Maartenskerk, het stadhuis en ten slotte de overige burgerlijke en kerkelijke gebouwen.

S.D.L.

DECONINCK (J.). *Le problème préhistorique du Mont de Musique.* Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, XXXI-1982, pp. 19-63, 18 ill.

In dit goed gedocumenteerd artikel handelt de auteur over de oorsprong en de datering van talrijke voorhistorische voorwerpen, waaronder vooral zes belangrijke urnen; deze werden in 1836 en 1875 door de Ronsenaar E. Joly, één van de eerste Belgische archeologen, in een tumulus op de Muziekberg gevonden. Deze bijdrage geeft een chronologisch overzicht van alle publikaties die op deze vondsten betrekking hebben en bevat in bijlage een aantal belangrijke citaten uit voormelde studies.

S.D.L.

DECONINCK (J.) en DECRITS (M.). *Een eeuwenoude sport te Ronse: het Kaatsspel.* Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, XXXI-1982, pp. 147-154, 3 ill.

Het kaatsspel (pelote) te Ronse is zeer oud: in 1433 vindt men het eerste schriftelijk spoor van deze sport in de stad. Tot vóór enkele jaren heeft het alhier een grote aanhang gekend. Beide auteurs geven een beknopt maar degelijk overzicht van dit "Caetspel" te Ronse.

S.D.L.

DE LANGE (S.). *Ronse het hart van de Vlaamse Ardennen.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 29e jg., nr. 5, september-oktober 1980, pp. 127-132.

De auteur wandelt door Ronse en commentarieert alle belangrijke historische gebouwen van de stad. Ook de directe omgeving zoals Louise-Marie, de Muziekberg en Kluisbergen, evenmin als de folklore met de "Fiertel" en "Zotte Maandag" worden vergeten: een degelijke historisch-toeristische bijdrage.

L.R.

DE LANGE (S.). *Het Taalgebruik te Ronse.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 29, november 1980, p. 1, 6, 8.

De auteur, die reeds talrijke taalgrensstudies op zijn naam heeft staan, geeft een chronologisch overzicht van de geschiedenis van Ronse en houdt hierbij vooral stil bij die toestanden en gebeurtenissen welke van invloed zijn geweest op het taalgebruik te Ronse: een degelijke synthese van een ingewikkelde materie.

L.R.

DE LANNOY. *Les origines tournaisienes de la famille Cambier de Renaix.* Le Parchemin, 1982, nr. 218, pp. 126-145.

Rond 1670 vestigde François Cambier, geboren te Escanaffles zich te Ronse. Hij was er organist van de St.-Hermeskerk.

H.V.I.

DE ROUCK (G.). *Hoe ontstond de akkordeonschool te Ronse?* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 50, december '82, pp. 14-15, 6 foto's.

De auteur schetst de muzikale loopbaan van Armand Haelters, een volks componist, groot virtuoos en schitterend leraar die o.a. Etienne Verschueren en Roland Debaets vormde. Deze korte bijdrage is geïllustreerd met 6 mooie foto's, o.a. van Haelters' akkordeonschool van ca. 1938.

S.D.L.

DE ROUCK (G.). *Een literair-kulturele uitstap doorheen Zuid-Oost-Vlaanderen. Deken Titelmans, zo gesprongen uit "Het Geuzenboek" van Louis Paul Boon.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 27, september 1980, pp. 6-7.

Een relevant portret van deken Titelmans (1501-1572), de beruchte inquisiteur van 1545 tot 1566, overwegend getekend met citaten ontleend aan L.P. Boons "Geuzenboek".

S.D.L.

DE ROUCK (G.). *Een literair-kulturele uitstap doorheen Zuid-Oost-Vlaanderen.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 22, jg. 3, maart 1980, pp. 8-9.

Culturele wandeling doorheen het verleden van Ronse en omgeving, waarbij de auteur zich laat leiden door Valère Depauw, Omer Wattez en Herman Teirlinck en even handelt over de Ronsese Rederijkerskamers in de 16e en de 18e eeuw.

S.D.L.

DE ROUCK (G.). *Hoe drie stadjes in Europa mekaar vonden... Kleve - Ronse - Sandwich.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 41, februari 1982, pp. 12-13, nr 42, maart 1982, pp. 14-15, nr. 43, april 1982, pp. 16-17.

Ronse, het Duitse Kleve en het Engelse Sandwich zijn met elkaar gejumeleerd. Naar aanleiding hiervan schetst G. De Rouck alle mogelijke contacten die er in de loop der eeuwen bestaan hebben tussen de inwoners van deze drie plaatsen: een merkwaardige proeve in "Europese" geschiedenis.

S.D.L.

GADEYNE (G.). *Victor Hantson (1834-1904), musicus en industrieel te Ronse.* Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, XXXI-1982, pp. 175-180, 1 ill.

De auteur wijdt vanuit diverse nieuwe invalshoeken een korte biografie aan de industriële en muzikale familie Hantson.

S.D.L.

GADEYNE (G.), e.a.: *Vernieuwend B.T.K.-project over de sociaal-economische geschiedenis van Ronse, 16de-20ste eeuw.* Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, XXXI-1982, pp. 161-174.

Projectleider G. Gadeyne zet eerst de bedoeling uiteen van het project, handelend over de sociale en economische geschiedenis van Ronse, meer bepaald de textielnijverheid; dit vernieuwend B.T.K.-project wil enkele fundamentele onaangeroerde bronnen aanboren, nl. een omvangrijk privaat archief, nieuwe seriële bronnen en ook orale bronnen (interviews). De medewerkers geven daarna onder de titels "Sociaal-economische en religieuze toestanden in de 16de eeuw" en "Sociaal-economische aspecten van de textielgeschiedenis 19de-20ste eeuw" een overzicht van het studieterrein en van de mogelijkheden en beperktheden van de gebruikte bronnen.

S.D.L.

FOUCQUART (S.). *Ronsese vergane gloriën. De handbalgroep Pelote Narcisse, 1944-1958.* Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, XXXI-1982, pp. 155-160, 2 ill.

Een beknopte historische schets van de kaatsploeg "Pelote Narcisse" tijdens de naoorlogse jaren, toen Ronse een hoogtepunt kende wat betreft het ontspanningsleven en het sportgebeuren.

S.D.L.

VAN BUTSELE (P.). *De abten van Inda, heren van Ronse en van het Tenement.* Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tene ment van Inde, XXXI-1982, pp. 115-145, 5 ill.

P. Van Butsele vervolgt zijn biografieën van de abten van de abdij van Inde, die tevens heren waren van Ronse; hij behandelt de abten Florentius II (1200-1247), Albertus I (1247-1251), Wilhelmus I (1251-1263), Johannes (1263-1275) en Reinaldus (1275-1316), met wie de heerschappij van de abten over Ronse en het Tenement eindigt.

S.D.L.

VAN DE MERCKT (G.). *Les traditions qui meurent (3ème série).* Annalen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Ronse en het Tenement van Inde, XXXI-1982, pp. 99-113, 6 ill.

G. Van de Merckt vervolgt zijn herinneringen aan de uitgestorven Ronsese tradities en geeft o.a. de tekst en de muziek van het tweetalige Sint-Pieterslied.

S.D.L.

VANDEWATTYNE (J.). *Ellezelles, village élu du folklore. Album-Souvenir.* Ronse/Elzele, 1982, geen paginering.

"Les Amis du Folklore" van Elzele hebben met "Ellezelles, village élu du folklore" een merkwaardig "Album-Souvenir" uitgegeven. Vooral onder impuls van de onvermoeibare bezieler van zijn streek, Jacques Vandewattyne, is dit album uitgegroeid tot een lijvig boekdeel, 2 kg. zwaar, waarin aan de hand van een bonte waaier van honderden foto's het folkloristisch gebeuren te Elzele, juist over de provinciegrens gelegen, in de periode 1970-1980 in herinnering wordt gebracht. Het hoofdstuk met als titel "Opération Musée Vivant à Renaix" bevat heel mooie beelden over een sympathieke folkloristische gebeurenis: het Stedelijk Museum voor Folklore te Ronse werd "levend"; men kon er getuige zijn hoe eertijds een houten wiel met een ijzeren band werd beslagen, hoe manden werden gevlochten, hoe klompen werden gekapt.
Deze indrukwekkende, doch bij een eerste doorbladeren voor een buitenstaander eerder verward lijkende -geen paginering- fotoreportage toont overvloedig hoe in de jongste jaren de folklore wordt bedreven in Elzele, in een streek die b.v. op het vlak van het ambachtelijk leven veel gemeenschappelijks heeft gehad met de Vlaamse Ardennen.

S.D.L.

SCHELDEWINDEKE

WALTENIER (G.). *Les quartiers d'ascendance de Léon Joseph Cardinal Cardijn (1882-1967).* De Middelaar, 1982, 37, nr. 221, pp. 378-381.

De grootmoeder van de kardinaal nl. Deridder Amélie werd geboren te Scheldewindeke in 1815. Haar ouders en grootouders waren eveneens uit deze gemeente.

H.V.I.

SCHELLEBELLE

SCHAMPHELEER (J.). *Bewoning en bedrijvigheid in een deel van de Stationsstraat en de Hekkergemstraat tussen 1910 en 1920.* Rond de stenen linde, 1982, 7, pp. 102-112.

Per huis worden de bewoners, hun bijnaam en de uitgeoefende bedrijvigheid opgesomd.

VAN DER EECKEN (G.). *Op bezoek bij Velba.* Rond de stenen linde, 1982, 7, pp. 113-120.

De familie Van de Velde-Baetens stichtte de corsetfabriek Velba". Dit was niet hun eerste beroepsaktiviteit. Uit hun levensverhaal komt duidelijk hun sociale opgang tot uiting. Van loonarbeiders brachten ze het tot fabrikant.

TEMMERMAN (A.). *De kannoniers van de Verhoogstraat.* Rond de stenen linde, 1982, 7, pp. 7-12.

Bij huwelijken stonden een aantal mensen in voor het kanongebulder. De werkwijze wordt in woord en beeld uitgelegd. Enkele anekdoten zijn ingelast.

TEMMERMAN (A.). *De oogst.* Rond de stenen linde, 1982, 7, pp. 32-57.

Adolf Temmerman is een geboren verteller. Daarbij kent hij zijn onderwerp zeer goed en vertelt hij meestal uit eigen ervaring. In dit artikel wordt terug in woord en beeld een overzicht gegeven van technieken i.v.m. het oogsten. We leren een zeis kloppen of aanzetten, deze daarop wetten, hoe schoven gebonden werden, het opzetten van de schoven, de oogst binnenhalen, etc... Dergelijke teksten zijn zeldzaam en erg waardevol. Doe zo voort!

CROMBEEN (A.). *Oorbellen steken en volkse remedies.* Rond de stenen linde, 1982, 7, p. 80.

Voor ontsteking van oorlel en wimpers staat hier de remedie. Ook voor een hondenbeet en brandwonden kan men hier terecht.

DOBBELAERE (E.). *Een en ander over Palmyre en Frans van Acker.* Rond de stenen linde, 1982, 7, pp. 83-87.

Beide broers werkten vóór Wereldoorlog II als arbeiders op baggerschepen.

DOBBELAERE (E.). *De sociale samenstelling van de Schellebelse bevolking in 1818 volgens de registers van de burgerlijke stand.* Rond de stenen linde, 1982, 7, pp. 88-95.

De telling geeft per wijk het aantal bewoners. Verder is er nog een indeling naar geslacht en naar beroep.

DOBBELAERE (E.). *De oorlogsjaren 1914-18 te Schellebelle.* Rond de stenen linde, 1982, 7, pp. 96-101.

Beknopt wordt hier een beeld geschetst van de leefomstandigheden tijdens de oorlog. Rantsoenering, opeisingen, smokkelen, etc... komen alle aan bod.

BAUWENS (F.). *Paling gozen (hozen).* Rond de stenen linde, 1982, 7, pp. 12-15.

In verhaalvorm laat de auteur twee jongens op palingvangst gaan. Daartoe werd een beekje afgedamd. Een uitweiding over "bedriegteputten" is eveneens aanwezig.

DOBBELAERE (E.). *Iets over onze wegen.* Rond de stenen linde, 1982, 7, pp. 16-20.

De uitweiding over de 18de eeuw moet gerelativeerd worden, o.a. dat er in

Vlaanderen geen enkele grote steenweg bestond en dat vele personen sterven zonder een enkele maal in hun leven een stad gezien te hebben... Er volgt dan het relaas van de aanleg van de kasseiweg Wetteren-Dendermonde in 1826-29. De weg was een aftakking van de weg Gent-Brussel aangelegd in 1704-08.

VAN HENDE (H.). *Een en ander over Hoekjeskermis.* Rond de stenen linde, 1982, 7, pp. 20-31.

Na wereldoorlog II gonsde het op de wijk Hoekje te Schellebelle van allerlei aktiviteiten. De verteller geeft een overzicht op de periode en de ontvouwde aktiviteiten. Het geheel is niet gespeend van enige humor.

BONTINCK (F.). *E.H.A. Buysse, onderpastoor van Schellebelle. Directeur van de eerste missiezusters in Kongo.* Rond de stenen linde, 1982, 7, pp. 61-64.

Een onderpastoor van Schellebelle nl. A. Buysse, toen onderpastoor te Hundelgem, beantwoordde als een van de eersten de oproep van zijn bisschop om als vrijwilliger naar Kongo te trekken.

VAN DER EECKEN (G.). *Gesprek met Pol De Rycke, oud-beroepsrenner van Schellebelle.* Rond de stenen linde, 1982, 7, pp. 65-78.

Een oud-beroepsrenner vertelt hier over zijn vreugde en tegenspoed.

H.V.I.

SCHENDELBEKE

DE PELSEMAEKER (R.) *Schendelbeke. Kerk en Parochie.* (Uitgave van de Culturele Postzegelkring van Schendelbeke). Schendelbeke, 1980, 4 p.

In dit beknopt overzicht brengt de auteur een vrij groot aantal gegevens samen i.v.m. de kerstening, de kerkelijke organisatie, het kerkgebouw en interieur, het onderwijs, de verplichtingen en gedragingen van de pastoors, de godsdienstige vieringen e.d. te Schendelbeke in de loop van de eeuwen.

S.D.L.

DE PELSEMAEKER (R.). *Februari, kerkmismaand te Schendelbeke.* Kulturele Postzegelkring Schendelbeke, 1983, gestencild.

Rond het thema kerkmis-kermis te Schendelbeke werkt de auteur verscheidene deelaspecten uit. Zo komen achtereenvolgens aan bod: heiligenverering, processie, volksspelen, St.-Amandus en zijn verering, biddag, kermisvoedsel, kermisplezier en herbergen. Voor ieder van deze onderwerpen poogt de auteur indien mogelijk, een evolutie in de tijd te schetsen. Zijn benadering is goed geslaagd en doet de lezer mijmeren over zijn jeugdjaren. Vele aangehaalde feitjes waren immers algemeen verspreid bij de kermisviering.

H.V.I.

SCHORISSE

CARBONELLE-BOUVEZ (H.). *Carbonelle, Flandre Orientale.* Uitg. in eigen beheer, 1982, 31 p.

Te Schorisse komt de familie voor sinds 1615.

H.V.I.

DE LANGE (S.). *Omer Wattez. Zijn leven en zijn werk.* De Zuidvlaamse

Kultuurkrant nr. 46, juli-augustus 1982, pp. 1-2.

Een degelijk overzicht van het leven en het werk van deze beroemde Schorissenaar. Hierin beklemtoont S. De Lange de enorme betekenis van Wattez voor de promotie van de Vlaamse Ardennen en hij besluit met de hoop dat Wattez' toeristisch meesterwerk in drie delen over de Vlaamse Ardennen een heruitgave en brede verspreiding zou mogen kennen.

L.R.

DE ROUCK (G.). *Een literair-kulturele uitstap doorheen Zuid-Oost-Vlaanderen.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 23, jg. 3, april 1980, pp. 8-9.

Culturele wandeling door Oudenaarde en omgeving met een korte portrettering van Omer Wattez en Adriaan Brouwer en een bespreking van de lokale rederijkerskamer.

S.D.L.

DE ROUCK (G.). *Literair-kulturele uitstap door Zuid-Vlaanderen. De laatste brieven van Omer Wattez.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 30, december 1980, pp. 6-7 en nr. 31, februari 1981, p. 16.

Publikatie, telkens met een korte situering in tijd en ruimte, van de laatste brieven van O. Wattez, in 1932, 33 en 34 aan juffrouw Alice Portois van Schorisse geschreven met herinneringen uit vroegere jaren aan zijn geboortedorp en waaruit blijkt dat de 78-jarige Omer Wattez zijn einde langzaam voelt naderen en eigenlijk afscheid neemt van zijn geliefde Vlaamse Ardennen.

S.D.L.

SEMMERZAKE

HUYSMAN (R.). *Een bezoek aan Semmerzake.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 29e jg., nr. 5, september-oktober 1980, pp. 123-126.

De auteur maakt een wandeling door het rustige Semmerzake en handelt over de plaatsnaam, reeds in 814 vermeld in de jaarboeken van de Gentse Sint-Pietersabdij, over de kerk die uit de 13de eeuw dateert en over de beroemde "Slag van Gavere" van 23 juli 1453.

S.D.L.

SINT-MARIA-HOREBEKE

DE LANGE (S.). *Abraham Hans en Zuid-Vlaanderen.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 43, april 1982, pp. 3, 18-19.

Naar aanleiding van het eeuwfeest van de geboorte van Hans te Horebeke behandelt S. De Lange in deze overzichtelijke bijdrage enkele aspecten van deze veelzijdige auteur: Hans en Horebeke, Hans en Frans-Vlaanderen en ten slotte Hans en de taalgrens.

L.R.

VAN DEN DOOREN (V.). *Leven en streven van Abraham Hans.* Uitgave van de Koninklijke Bond der Oostvlaamse Volkskundigen, in samenwerking met het Gemeentebestuur van Horebeke en de cultuurraad van Kontich. Gent, 1982, 60 p., 29 ill. Ook uitgegeven in Oostvlaamse Zanten. Tweemaandelijks algemeen tijdschrift voor volkskunde, 57e jg., nr. 1, januari-februari 1982, p. 3-59, 28 ill.

Naar aanleiding van de huldeviering van Abraham Hans te Horebeke op 3 en 4 april 1982 verscheen onder redactie van volkskundige Renaat van der Linden bij Oostvlaamse Zanten een boek van 60 blz. onder de titel "Leven en streven van Abraham Hans". In dit boek weidt de auteur Lic. Van den Dooren uit over de figuur van Hans. Zij behandelt achtereenvolgens Hans' protestantse afkomst, zijn jeugd te Horebeke en Roeselare, huwelijk en gezin, beginnend schrijverschap en zijn levenswerk, de Kinderbibliotheek. Telkens legt de auteur de band tussen leven en streven van A. Hans en zijn literair werk, rekening houdend met de tijd en de omstandigheden waarin A. Hans werkte.
De grootste aandacht gaat evenwel naar de figuur van Hans als voorloper van deze tijd, wat het meteen tot een geschiedkundig en volkskundig interessant onderwerp maakt.
Het geheel werd verlucht met enkele interessante foto's en documenten waarbij de relatie met heden en verleden voldoende aandacht krijgt. De geschiedenis van het protestantisme in Z.-O.-Vlaanderen evenals het belang van Horebeke voor Hans' werk worden uitvoerig behandeld.

S.D.L.

SINT-MARIA-HOREBEKE

VAN DER LINDEN (R.). *Abraham Hans en Horebeke.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 31e jg., nr. 1, januari-februari 1982, pp. 3-6.

Naar aanleiding van het eeuwfeest van de geboorte van Abraham Hans werden talrijke bijdragen gepubliceerd over deze veelzijdige man en vruchtbare auteur. R. Van Der Linden geeft een beknopt overzicht van zijn leven en werk en belicht ten slotte het aspect "toerist" bij A. Hans.

S.D.L.

VAN DER LINDEN (R.). *"De Maagd" te Horebeke, moderne boter- en kaasfabriek.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 48, oktober 1982, pp. 1-2, 19-20.

De auteur handelt over de stichting in 1897 en de verdere geschiedenis van de grote boter- en kaasfabriek te Horebeke, die nu in haar vensterramen de wapen--schilden voert van Elst, Etikhove, Mater, Michelbeke, Melden, Nukerke, Roborst, Rozebeke, Schorisse, Sint-Kornelis-Horebeke, Sint-Maria-Horebeke, Volkegem en Zulzeke.

S.D.L.

VAN DER LINDEN (R.). *Horebeke en Abraham Hans.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 29, november 1980, pp. 12-13, nr. 30, december 1980, p. 15 en nr. 31, februari 1981, p. 7.

De auteur beschrijft de eerste levensfasen van Abraham Hans tot aan de Eerste Wereldoorlog en belicht tevens enkele specifieke aspecten van Horebeke.

S.D.L.

SINT-MARIA-OUDENHOVE

B.D.K. *St.-Maria-Oudenhove staat op de uitkijk.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 31e jg., nr. 5, september-oktober 1982, pp. 125-128.

In dit eerder verwarde artikel vaart de auteur eerst zeer in het algemeen uit tegen de verloedering van historisch waardevolle kunstwerken en van het landschap in Oost-Vlaanderen, beschrijft dan de landelijke schoonheid van Sint-Maria-

Oudenhove, toont zich blijkbaar niet gelukkig met de fusie van gemeenten die deze gemeenschap in twee stukken hakte, gaat op zoek naar de lokale geschiedkundig merkwaardige overblijfselen, zoals een mooi schilderij in de kerk, en brengt ten slotte een bezoek aan de Sint-Antoniuskapel en aan het indrukwekkend historisch kasteel van Lillare, waar de zusters van Sint-Franciscus van Opbrakel onderwijs geven.

S.D.L.

ST.-MARTENS-LIERDE

PIL (A.E.). *Humanistica cartusiana. Levinus Ammonius als vertaler van Chrysostomus' sermoen "De Providentia Dei et Fato".* In: Album amicorum Nicolas-N. Huyghebaert O.S.B., Sacris Erudiri, Jaarboek voor Godsdienstwetenschappen, XXV (1982), Steenbrugge - 's-Gravenhage, 1983, dl. II, pp. 275-310.

In het tweede deel van het Album amicorum, N. Huyghebaert, wiens plotse dood een groot verlies is voor de kerkgeschiedenis en voor de studie van het monastieke leven in het bijzonder en wiens serene posthume hulde in de abdij Van Steenbrugge op 5 feb. van dit jaar, diepe indruk maakte op alle aanwezigen, handelt A.E. Pil uitvoerig over de Gentse humanist, die 27 jaar, van 1506 tot 1533, in het Kartuizerklooster St.-Maartens-Bos te St.-Martens-Lierde verbleef. Een kloostер dat een eveneens te vroeg overleden bestuurslid van onze kring nl. V. Gaublomme, zo nauw aan het hart lag. De honderden steekkaarten - of zijn het er een paar duizend? -, die de Kring heeft weten te verwerven, bewijzen alleszins dat hij eraan dacht om een uitvoerige monografie aan de Kartuis te wijden. Noteerde hij immers zelf niet; "... maar de wedersamenstelling dezer instelling vormt ... de stof van een nieuwe monografie" (Land van Aalst, IX (1957) p. 210)? En speciaal over de hier behandelde humanist L. Ammonius schreef hij in het zelfde nummer:"Over de Lierdse kartuizer-humanist hebben we een breedvoerige verhandeling in voorbereiding." Hiervan hebben we nochtans - op een paar steekkaarten na- geen spoor van kunnen terug vinden.

In de Kartuis van St.-Maartens-Bos kon L. Ammonius op de steun rekenen van zijn prior M. Dieryckx, die zelf een geleerde was en ook van Franciscus de Masmines, de vroegere groot-baljuw van Gent, die in het nabijgelegen Hemelveerdegem zijn buitenverblijf had en die er zijn maecenas was. Bij de verkiezing van een nieuwe prior, die de humanisten als ketters beschouwde verliet Ammonius de Kartuis van Lierde en week uit naar Gent om later verbannen te worden naar de Kartuis van Arnhem, zonder dat hij zijn boeken mocht meenemen. Op het einde van zijn leven keerde hij naar Gent terug, waar hij in 1556 stierf.

De bespreking van het tweede sermoen van J. Chrysostomus, vertaald door de kartuizermonnik en te Antwerpen in 1527 gedrukt, biedt de auteur de kans om het humanistisch centrum dat in die tijd de streek van Geraardsbergen was in het daglicht te stellen. Ammonius was immers ook bevriend met de toenmalige abt van de St.-Adriaansabdij nl. Ruffault. Deze stond op zijn beurt in kontakt met Vives, een andere humanist.

Vermeldenswaard blijft het feit dat -zoals V. Gaublomme in zijn voornoemd artikel aanduidde en zoals later ook op de tentoonstelling van D. Martens te Aalst (1973) bleek- van Ammonius te Besançon een brievenboek werd bewaard met 164 Latijnse en 5 Griekse brieven, waarvan er 86 in het Kartuis van St.-Maartensbos werden geschreven en waarvan er zes brieven aan Erasmus gericht waren. Tenslotte wordt in bijlage o.a. het sermoen van Joh. Chrysostomus afgedrukt evenals twee brieven die L. Ammonius vanuit "e silva nostra divi Martini" of "e silva nostra Cartusiana" schreef.

G.V.B.

STEENHUIZE-WIJNHUIZE

G.F. *Steenhuize-Wijnhuize wakkert "Walmke Brand" weer aan.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 31e jg., nr. 2, maart-april 1982, pp. 44-47.

Een korte bijdrage over "Walmke Brand" gebaseerd op de herinneringen van een voormalige inwoner van Steenhuize-Wijnhuize. Tot in het begin van de jaren 60 was "Walmke Brand" een levendig gebruik, toen elk gehucht zijn "walm" opbouwde: ze werden alle in brand gestoken op de eerste zondag van de Vasten, na zonsondergang en nadat de eerste vlammengloed op de Oudenberg te Geraardsbergen werd waargenomen. De auteur tracht even ook de oorspronkelijke betekenis van dit gebeuren te achterhalen. Sinds vijf jaar werd met deze oude traditie opnieuw aangeknoopt.

S.D.L.

TERALFENE

DERIDEAUX (L.). *Orgels van bij ons.* In: Davidsfondsklokje Roosdaal, 10e jg., 1978, p. 51-56.

Cfr. *BORCHTLOMBEEK.* Beschrijving van het orgel van Teralfene p. 55.

Deprez M.

VELZEKE

LAMARCQ (D.). *Een poging tot sociale stratifikatie in een Zuidvlaamse plattelandsparochie: Velzeke in de tweede helft van de 17e en in de 18e eeuw.* Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis, 27, 8ste jg., 1982.

Deels gebaseerd op zijn licentiaatsverhandeling, deels nieuw materiaal aanbrengend, legt Danny Lamarcq de sociale geledingen van deze gemeente bloot, dit voor de 17de en de 18de eeuw. Hij spreekt zelf -bescheiden- van een poging tot sociale stratificatie. Het belang van deze bijdrage ligt voornamelijk op de werkmethode. Deze is van tweërlei aard.
Voor de stratificatie rond 1700 maakt de auteur gebruik van een zogenaamd geïndividualiseerd diepteonderzoek. Uitgangspunt vormen de op basis van parochieregisters samengestelde gezinsfiches. Hierop wordt verder gebouwd bij middel van een graan- en bevolkingstelling, een landboek en de Tafels van de Heilige Geest. De informatie van deze bronnen wordt op naam van het "gezinshoofd" op individuele steekkaarten gegroepeerd. Aan de hand van alle gegevens samen wordt een sociale doorsnede opgesteld. Het al dan niet produceren van voldoende graan om het eigen gezin te onderhouden wordt aangewend als basiscriterium. Supplementaire selectiecriteria zijn onder meer het al dan niet bezitten van grootvee, van een eigen huis, en het opgenomen zijn in de armenlijsten.
Voor de sociale doorsnede rond 1800 wordt eenzelfde basiscriterium aangewend. Uitgangspunt vormt hier echter niet de retroacta van de burgerlijke stand, maar wel een bevolkingstelling (1796). Om het grondgebruik te achterhalen wordt een beroep gedaan op de ommestelling.
Aanvullend geeft de auteur nog de evolutie weer van het percentage steun genietende armen tussen ca. 1650 en 1765.
Danny Lamarcq heeft in deze methodologische studie aangetoond, dat in de prestatistische periode een geïndividualiseerd diepteonderzoek de meest aangewezen methode is.
Steunend op de resultaten van dergelijk onderzoek voor de parochie Velzeke, kan alvast worden opgemaakt dat reeds vóór 1770 de sociale evolutie gekenmerkt

werd door een neerwaartse beweging: de toenemende verandering op het einde van de 18de eeuw zal in de eerste helft van de 19de eeuw tekenend worden voor het Vlaamse platteland, wanneer "Arm Vlaanderen" een realiteit is geworden.

S.D.L.

VELZEKE-RUDDERSHOVE

VAN DURME (L.). *Nog over Zuilochting*. Naamkunde, 1981, 13, nrs. 1-4, pp. 234-237.

Zui-(suy) als onbegrepen bestanddeel legt de auteur uit als een mislezing van "snij" waardoor het toponiem een logische verklaring krijgt.

H.V.I.

VIANE

DE LANGE (S.). *Akrenbos*. De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 18, jg. 2, oktober 1979, p. 8.

Beknopt maar degelijk resumé van de geschiedenis van Akrenbos: handelt over de middeleeuwse heerlijkheid, het ontstaan van de parochie in de vorige eeuw, de verdeling van Akrenbos in 1963 over drie provincies en twee taalgemeenschappen. Steunt grotendeels op een brochure van 8 april 1978 van de hand van E.H.J. Van Rijn, pastoor van Akrenbos.

L.R.

A.S(CHREVER) G. *Molenberg geeft geheimen prijs - Aan de grens van Graafschap Vlaanderen - Kastelen vertellen hun geschiedenis*. Het Nieuwsblad - De Gentenaar van 12 augustus 1982.

Steunend op en uitgaande van de studie van dr. R. Borremans verschenen in ons tijdschrift (jg. 1982, nr. 2-3) over het archeologisch onderzoek van de Kasteelberg te Viane heeft a.s.g. (Albert Schreven van Geraardsbergen) drie krantenartikels gewijd aan Viane. Hierin worden de verrassende en merkwaardige resultaten van het onderzoek van dr. Borremans op een heel bevattelijke wijze beschreven en samengevat; tevens voegt A. Schrever, zelf een verdienstelijk vorser, hier enkele aanvullende gegevens aan toe i.v.m. de heerlijkheid Viane en de geschiedenis van het nieuw kasteel vanaf de oprichting in de 18de eeuw tot op heden. Belangrijk is dat op deze wijze de wetenschappelijke geschiedschrijving wordt gepopulariseerd en aldus in het bereik komt van het brede publiek.

S.D.L.

VOLKEGEM

VELGHE (C.). *Volkegem in oude prentkaarten, foto's en doodsbeeldekens*. Oudenaarde, V.V.V.M. Vereniging voor Vreemdelingenverkeer en monumentenzorg v.z.w., 1978, 108 p. waarvan 96 met foto's.

In het kader van de reeks fotografische boekdeeltjes over de Oudenaardse deelgemeenten, in het jaar van het dorp uitgegeven door de V.V.V.M.-Oudenaarde, heeft Cecile Velghe, stedelijke toeristische beambte, Volkegem voor haar rekening genomen. Deze dorpsmonografie bevat als inleiding een beknopt maar degelijk historisch overzicht van de hand van drs. Luc Dhondt, een "ter begeleiding" van Cecile Velghe en uiteraard - telkens van een passende commentaar voorzien - een rijke keuze foto's van gebouwen, kunstwerken, merkwaardige en typische personages en gebeurtenissen, alsook van de traditionele groepsfoto's en talrijke doodsprentjes.

S.D.L.

WELDEN

DEVENTER (A.). *Welden in oude prentkaarten, foto's en doodsbeeldekens (1880-1950).* Oudenaarde, V.V.V.M. Vereniging voor Vreemdelingenverkeer en Monumentenzorg, v.z.w., 1978, 131 p. waarvan 1 met kaart en 110 foto's.

Deze dorpsmonografie, samengesteld en van commentaar voorzien door Annie Deventer, werd door de V.V.V.M.-Oudenaarde in het jaar van het dorp uitgegeven in het kader van de reeks fotografische boekdeeltjes over de Oudenaardse deelgemeenten. De auteur kreeg de steun en de deskundige medewerking van drs. Luc Dhondt die onder de titel "Een eerste historische benadering" een vrij breed geschiedkundig overzicht geeft van de lotgevallen van dit dorp. In de foto's herleeft het Welden van de laatste honderd jaar met zijn oude gebouwen, waardevolle kunstvoorwerpen, landschappen, maar vooral met de mensen die hetzij individueel hetzij in groepsverband in een momentopname werden vereeuwigd.

S.D.L.

WICHELEN

VERSTRAETEN (R.). *Het ontstaan en ontwikkeling van de Sint-Sebastiaansgilden in Vlaanderen.* Heem- en Oudheidkundige Kring Wichelen, 9, nr. 4, pp. 65-72.

Vooraleer uitgebreid de oorsprong en evolutie van de gilden te bespreken, wordt inleidend summiere informatie verstrekt over de Sebastiaanfiguur en het gebruik van de boog. Een goede schets van organisatie en werking rondt het geheel af.

RUYS (R.). *De Verkiezingen.* Heem- en Oudheidkundige Kring Wichelen, 9, nrs. 2 en 3, pp. 19-59.

Eerder verward artikel waarin de evolutie van het kiesstelsel en de politieke functie van de pers bij verkiezingen aan bod komen. Het geheel wordt geïllustreerd door pamfletten en karikaturen van verkiezingen te Wichelen en omgeving.

MATTHYS (P.). *Het toneelleven te Wichelen.* Dl. 1. Heem- en Oudheidkundige Kring Wichelen, 9, nr. 4, pp. 65-72.

In dit eerste deel wordt het toneelleven in onze streken, vanaf het prille ontstaan in de M.E. tot ± 1850, algemeen besproken. Naast de betekenis en groei van de processiespelen en van het wereldlijk toneel, wordt vooral aandacht geschonken aan de betekenis van het rederijkerstoneel. Voor de 18de en vroege 19de eeuw worden enkele Wichelse kamers vermeld.

Cherette M.

ZEGELSEM

CAROBEL (C.), e.a. *Zegelsem, parochie St.-Ursmarus. Historische wetenswaardigheden, beschrijving van de kunstschatten van de parochie en herinneringen aan Zegelsem.* Zegelsem, 1983, 168 p. met 201 foto's.

De 200ste verjaardag van de wederopbouw der parochiekerk werd voor pastoor G. De Ruyck de reden om door drie auteurs, nl. C. Carobel, de heer en mevr. F. De Tant - M. De Prijck, een boek over de kerk en de parochie te laten verschijnen. Bij de voorbereiding ervan ontdekte men interessante archieven uit het Ancien

Régime. Het vele materiaal en de goede bewerking ervan heeft geleid tot een merkwaardig boek over deze parochie die nu een deelgemeente is van Brakel. Wel hebben de auteurs zich beperkt tot religieuze en culturele aspecten van hun parochie en dus niet -tenzij zeer zijdelings- over het politieke en sociaal-economische leven. Zo beschrijven ze soms zeer technisch en goed gedetailleerd de inrichting van de kerk, en de attributen van de eredienst, met daarbij o.a. de vijf schilderijen, die afkomstig zijn van de vroegere St.-Adriaansabdij te Geraardsbergen, het 19de eeuwse houtwerk van F. Leotier en een houten beeld van P. Speck beiden uit Geraardsbergen. Voorts bestuderen zij de pastorie en het klooster, dat in 1893 door de zusters van Deftinge gesticht werd, de kosterij en, onder de hoofding: herinneringen, een reeks van diverse losse thema's zoals de molens, -Zegelsem zou één van de oudste bekende watermolens (868) bezitten - brouwerijen, de hoeven en dergelijke meer. Graag hadden we nochtans meer vernomen over de belangrijke schoolstrijd van 1879. Merkwaardig is hoe de vestiging van een nieuwe orde nl. die van de Benedictijnse eremijten van O.L.Vrouw, "in 1982 de parochie in opschudding bracht" of hoe het kosterschap gedurende 300 jaar in handen was van één en de zelfde familie nl. die van Van Der Donckt. Uniek voor Vlaanderen was ook de mijnschool, die in 1941 te Brakel werd opgericht en van 1966 tot 1969 te Zegelsem onderdak kreeg. Het zijn alle zovele facetten van een rijk verleden van een klein dorp. Mogen wij de wens uitdrukken dat de confrontatie met de vele archiefstukken de auteurs er zal toe aanzetten een tweede deel over Zegelsem te laten verschijnen?

G.V.B.

ZOTTEGEM

DE ROUCK (G.). *Een literair-kulturele uitstap doorheen Zuid-Oost-Vlaanderen* III. *Zottegem.* De Zuidvlaamse Kultuurkrant nr. 24, jg. 3, mei 1980, p. 1 en 14.

De auteur geeft een overzicht van de belangrijkste schrijvers van Zottegem en omgeving, schetst de activiteiten van de rederijkers aldaar in de periode van de 16de tot de 19de eeuw en bespreekt ten slotte de figuur Egmont in de literatuur.

S.D.L.

DE ROUCK (G.). *Een literair-kulturele uitstap door Zuid-Vlaanderen. Lamoraal, Graaf van Egmont, in het lied van zijn tijd.* De Zuidvlaamse Kul tuurkrant nr. 28, oktober 1980, pp. 16-18 en nr. 29, november 1980, p. 1 4 .

Bondige biografie van de graaf van Egmont, gevolgd door een interessant overzicht van het Egmont-thema in het lied van de tijd.

S.D.L.

DE WOLF (K.). *Art Nouveau en Art Deco in de architectuur te Zottegem.* Kultureel Jaarboek voor de provincie Oost-Vlaanderen. Bijdragen. Nieuwe reeks - nr. 20. Gent, 1982, 168 p., 135 ill. + 1 losse kaart.

Koenraad De Wolf onderzocht in deze studie de weerslag van de Art Nouveau en de Art Deco - stijlrichtingen die nu opnieuw in de belangstelling zijn gekomen - op de architectuur van Zottegem. Het werk beoogt geen volledige inventarisatie, maar wel het schetsen van een verantwoord en relevant beeld van deze stijluitingen in de Zottegemse gebouwen. In een inleidend gedeelte schetst de auteur eerst een sfeerbeeld van de sociaal-economische en politieke toestand van de gemeente in bewuste periode, terwijl hij daarna de ruimtelijke uitbouw van Zottegem van nabij bekijkt.

De eigenlijke bespreking van de architectuurontwikkelingen omvat drie delen. Eerst worden de directe voorlopers beschreven, nl. het eclectisme en daarin vooral de Neo-Vlaamse-Renaissance. Daarop overloopt de auteur uitvoerig de Art Nouveau-uitingen, waarbij een onderscheid wordt gemaakt tussen de woningen, de winkelhuizen, de winkelpuien en de kleinarchitectuur. Het laatste deel behandelt de Art Deco, onderverdeeld in villa's, woningen, industriële complexen en winkelpuien.
Bij de bespreking van deze bouwstijlen komt het hoofdaccent te liggen op het uitgebreide fotomateriaal, zodat de tekst kan beschouwd worden als een uitvoerige begeleidende commentaar bij de zeer talrijke foto's. Koenraad De Wolf heeft met deze uiterst geslaagde studie de Art Nouveau en Art Deco op een wetenschappelijke, populariserende, boeiende wijze voor een breed publiek voor het voetlicht gebracht, en tevens aangetoond dat een klein provinciestadje een onvermoed rijk patrimonium bezit.

S.D.L.

VAN BIERVLIET (A.T.). *Dom Arnold Bouten, monnik en stevenist.* In: Album amicorum Nicolas-N. Huyghebaert O.S.B., Sacris Erudiri, Jaarboek voor Godsdienstwetenschappen, XXV (1982), Steenbrugge-'s-Gravenhage, 1983, dl. I, pp. 243-256.

Dat geestesgenoten ook op het einde van 18de en het begin van de 19de eeuw geen afstanden kenden om mekaar op te zoeken blijkt uit het artikel over de lotgevallen van een monnik uit de St.-Pietersabdij te Oudenburg. Tijdens de Franse Revolutie weigerde hij de eed van trouw aan de grondwet af te leggen en keerde weldra naar zijn geboortestreek (Ieper) terug, om nadien in Langemark mislezer te worden. Een functie die hij niet langer meer mocht uitoefenen omdat hij een stevenistisch priester had bediend. Het betrof hier één der zonen van Pieter-Antoon Joly en Anna-Maria van der Beken, te weten Jan-Baptist, geboren te Zottegem op 27 aug. 1765 ofwel Rafaël, geboren te Zottegem op 25 oktober 1769. Beiden waren eertijds paters karmelieten van het St.-Jan-Baptistklooster te Edingen. Deze paters waren hevige propagandisten van het Stevenisme in West-Vlaanderen. Ook hun zuster, nl. Maria-Anna-Amelberga Joly, geboren te Zottegem in 1771, huishoudster van pastoor Winnepenninckx te Leerbeek, een ander Stevenistisch centrum, was een fervente Steveniste. Deze Maria-Anna zou ten andere de pastoor verhinderen zich te verzoenen met de officiële kerk.
Kan dit alles geen aanleiding zijn om via de lokale bronnen te onderzoeken hoe sterk het Stevenisme in het Land van Aalst is geweest, zodat we ons niet steeds moeten beperken tot het gekende geval van Geraardsbergen, waar de toegang tot de Hunnegemkerk verboden werd?

G.V.B.

WALTENIER (G.). *Les quartiers d'ascendance de Maurice Maeterlinck (1862-1949).* De Middelaer, 1982, 37, nr. 220, pp. 302-306.

Langs moederskant had Maurice Maeterlinck voorouders die van Zottegem afkomstig waren nl. de familie Van den Bossche.

H.V.I.

ZULZEKE

HUYSMAN (R.). *Even een bezoek aan Zulzeke.* Toerisme in Oost-Vlaanderen, 29e jg., nr. 3, mei-juni 1980, pp. 79-80.

De auteur wandelt door het landelijke Zulzeke, geniet er blijkbaar van de rus-

tige natuur en stille atmosfeer, en vermeldt terloops de kerk met het stenen hokje tegen de kerhofmuur van waaruit na de H. Mis eertijds allerlei berichten aan de bevolking werden meegedeeld, de hoeve "Ten Hove" en de watermolens-Ramscheute en ten Batê alsook de gekende Hotond, het hoogste punt van Oost-Vlaanderen.

S.D.L.

L.S.

Bij het afsluiten van jaargang 1983 biedt het Land van Aalst zijn trouwe lezers de beste wensen aan voor het nieuwe kalenderjaar waarin belangrijke historische dossiers zullen worden bestudeerd. Sommige aspecten van het optreden en de rol van Priester Daens komen in een onthullend daglicht. Een eerste extra dubbelnummer wordt hieraan exclusief gewijd.

Een voor zover ons bekend voorheen nog niet behandeld thema met name de werking van de Katholieke Arbeidersjeugd (K.A.J.) in het arrondissement Aalst krijgt eveneens de ruimte van een bijzonder nummer.

Ook hopen we vooralsnog de referaten van het colloquium van het Oost-Vlaams verbond van Historische Kringen - oktober 1983 - in extenso te publiceren.

Mogelijk op het einde van 1984 kan al gerapporteerd worden over een bijzonder wetenschappelijk project met name een algemene bibliografie van het Land van Aalst.

Spijt een algemene kostenstijging is het Beheer er in geslaagd de huidige prijs van het abonnement te handhaven. Mogen wij dan ook met aandrang vragen dat U **de bijdrage 1984 zonder verwijl** zoudt willen overmaken.

Alleen zo kan het budget in evenwicht gehouden worden, waarbij wij toch ook een appèl doen op enig mecenaat in de vorm van een steunabonnement als bijdrage tot de ontwikkeling van een wetenschappelijk historisch tijdschrift, wat de cultuurgeschiedenis zelf ten goede komt.

Het Bestuur.

HET LAND VAN AALST — REEDS VERSCHENEN JAARGANGEN.

Reeds verschenen jaargangen worden verkocht à 400,- fr. per volledige jaargang of à 75,- fr. per los nummer.

De verzending gebeurt na storting van het verschuldigde bedrag op rekening nummer 001-0561340-77 van "Het Land van Aalst, Oude Jaargangen" Eikstraat 50, 9300 Aalst.

Alle jaargangen zijn nog in voorraad, uitgezonderd de onderstaande, waarvan nog slechts de aangeduide nummers beschikbaar zijn :

1949 (1) : uitgeput.
1950 (2) : nummers 1-2-3
1951 (3) : nummer 2
1953 (5) : nummer 4
1954 (6) : nummers 2-3-4-5-6
1959 (11) : nummers 3-4
1960 (12) : nummers 2-3-4-5-6
1961 (13) : nummers 2-3-4-5-6
1966 (18) : nummers 1-2-4-5-6

Volgende overdrukken zijn nog beschikbaar :

Agnes D'Hoker-Claeys : De omwenteling van 1789-1790 in het oosten en zuid-oosten van de provincie Vlaanderen - 1972 - 75,- fr.

Frans Couck : Familie Sonck te Denderleeuw en aanverwante Families - 1960 - 25,- fr.

Frits Courteaux : De Koninklijke aloude Rederijkerskamer "De Catharinisten" - 1971 - 100,- fr.

Marcel Cornelis : Buitenpoortersboeken van Geraardsbergen. 500,- fr. (los).

HET LAND VAN AALST

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Ere-Voorzitter : F. Courteaux

Ere-Bestuursleden : J. De Brouwer en A. Van Lil

Voorzitter : L. De Rijck

Ondervoorzitter : L. Robijns

Beheerder : G. Van Bockstaele, Bevegemstraat 14, 9620 Zottegem
Tel. (091) 60 19 04

Redactiesecretaris : S. De Lange

Verslaggever : B. Boel

Bestuursleden : M. Cock en H. Van Isterdael

Redactieadres, recensie, en bestellingen van oude jaargangen :
Cl. Uyttersprot, Eikstraat 50, 9300 Aalst.

Het tijdschrift wordt uitgegeven met de steun van het Rijk en van het Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen.

Prijs voor het Jaarabonnement :

Voor leden : 350 fr., steunende leden : 600 fr. en ereleden 1.200 fr. te storten op P.C.R. 000-0586911-61 «Het Land van Aalst», Bevegemstraat 14, 9620 Zottegem.

INHOUD NUMMER 6 - 1983

D. PODEVIJN, Een weefsel met schering en inslag : de maatschappelijke ontwikkeling in België tussen het einde van de Eerste Wereldoorlog en de jaren zeventig. 217

G. VAN BOCKSTAELE, Pieter Daens nodigt zijn vriend, Jan Callebaut, uit tot een bezoek aan de paters Benedictijnen te Dendermonde. 232

Dr. LEYNEN, De familie Massemen 235

L. GOEMINNE, Twee oude windmolen vermeldingen in de streek van Geraardsbergen. 247

S. DE LANGE, De kerk van Gavere in een kwalijke geur ? 248

H. VAN ISTERDAEL, Wat een erfgenaam zoal niet lijden kan... 249

Ook te Sint-Maria-Horebeke had men problemen... 249

AALST : een reine stad ! 250

BIBILOGRAFIE 251